Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

1988 йил 1 декабрь
ПАЙШАНБА
№ 275 (4.474).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СОЦИАЛИСТИК ДЕМОКРАТИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАН

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессиясида 29 ноябрь куни М. С. Горбачев докладидан сўнг депутатлар кун тартибидаги масалаларни муҳокама қилишга киришадилар.

Музокараларда Украина ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат **В. С. Шевченко** биринчи бўлиб сўзга чиқди. У СССР қонунлари лойиҳаларини СССР Олий Совети палаталарининг комиссиялари киритган тузатишлар ва ўзгартишлар билан қабул қилиш тўғрисида таклиф киритди.

Мамлакатимиз ҳаётида бу сессия ғоят муҳим ўрин тутади, деб таъкидлади депутат. Қонунлар лойиҳаларини қабул қилиниши совет жамиятини демократиялаш, Советларнинг халқ ҳокимиятини таъминлаш ва социалистик ҳуқуқий давлатни вужудга келтириш йўлида катта қадам бўлади. Миллионлаб сайловчилар мамлакат олий ҳокимият органидаги ўз вакилларидан худди ана шундай қарорларни кутмоқдалар.

ССР Иттифоқи қонунлари лойиҳалари умумхалқ муҳокамаси давомида халқнинг мутлақ кўпчилиги томонидан қўллаб-қувватланди. Нотиқ бу фикрни иттифоқдош республикага доир маълумотлар билан тасдиқлади. Умумхалқ муҳокамаси, деди у, жамият барча табақаларининг, меҳнат коллективларининг фаол иштирокида ўтди, миллионлаб совет кишиларининг ижтимоий онги ўсганлигини акс эттирди.

Қонуннинг барқарорлиги унга ҳурмат ва оғишмай риоя қилишни тарбиялайди. Муҳокама қилинаётган лойиҳаларни қабул қилиш, деб уқтирди депутат, — совет жамиятини демократиялаш йўлидаги дастлабки қадам холос. Аммо бу қадамни биз ҳозир, дарҳол қўйишимиз керак. Украина халқининг асосий кўпчилиги шундай деб ҳисобламоқда.

Нотиқ маҳдудликка, жамиятимизнинг интернационализмига тор миллий манфаатларни қарама-қарши қўйишга уриниб, бу муҳим қонун лойиҳаларининг қабул қилинишига қарши чиқаётганларни қоралади. Депутатларнинг, мамлакатимиз барча Советларининг вазифаси — меҳнаткашларнинг улкан сиёсий ғайратини бунёдкорлик изига солиб юбориш, қайта қуришни жадаллаштиришга қаратишдан иборат, деб таъкидлади депутат.

Ҳамма жиҳатлар эътиборга олиниб объектив ёндашиладиган бўлса таклиф этилаётган қонун лойиҳалари ижодий йўналиши билан фарқ қилишини кўрмаслик мумкин эмас, деб таъкидлади Белоруссия Компартияси Гомель область комитетининг биринчи секретари депутат **А. С. Камай.** У областдаги меҳнаткашларнинг аксарият кўпчилиги бу ҳужжатларни ижобий позицияда туриб баҳолаётганини маълум қилди. Масалан, энг катта корхона — «Гомсельмаш» бирлашмасида ишлаётган қарийб 35 минг кишидан учдан бир қисми муҳокамада қатнашди. Бу ерда қирқ тўрт миллат вакиллари меҳнат қилади. Бу ерда меҳнат қилаётган ҳар уч кишидан бири қатнашган муҳокама фикрлар ниҳоятда турли эканини кўрсатди. Коллективдан жами 250 дан ортиқ таклиф ва мулоҳаза тушди. Бу эса ўз-ўзидан ижтимоий жараёнлар актив демократиялашаётганининг муҳим кўрсаткичидир.

СССР Конституциясига таклиф этилаётган ўзгартишлар ва қўшимчалар бевосита республикалараро, иттифоқ ва миллатлараро муносабатлар соҳасига дахлдордир. Реаллик шундан иборатки, бу ерда кўпгина муаммоларнинг мураккаблиги камаймаяпти, балки баъзи жойларда, афсуски, яна ҳам ўткирлашмоқда. Бу муаммолар сиёсий маданият шакллантирилишидаги илгариги ва ҳозирги камчиликлар натижасида вужудга келган.

Муҳокама қилинаётган ҳужжатларнинг айрим қоидаларига салбий муносабатда бўлиш фактлари кузатилмоқда. Таҳлил шуни кўрсатмоқдаки, бундай муносабатлар ўз манфаатларини кўзлаб, миллий маҳдудлик, иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан яккаланиб қолиш йўлига ўтиб олаётган айрим шахсларнинг фитначилик ҳаракатлари билан боғлиқдир. Бундай хавфни менсимаслик мумкин эмас. Ана шундай йўлга ўтиб олаётган, энг муқаддас нарсага — бизнинг тарихий иттифоқимизга ва барча халқлар дўстлигига раҳна солмоқчи бўлаётган кишиларга қарши фаоллик ва масъулият билан курашиш керак.

Ленинградда қонун лойиҳалари муҳокамаси ғоят актив ўтди, деди С. Оржоникидзе номидаги Балтика заводининг токари депутат **И. И. Жирнов.** 68 мингдан ортиқ таклиф киритилди. Нотиқнинг фикрича, қонунларнинг ўзгартирилиши жамиятимиз янгиланишининг мантиқий давомидир. У сессияда энг муҳим масалалар юзасидан ўзгартишлар ва қўшимчалар билан ҳар иккала қонунни қабул қилишни таклиф этди.

Ленинградликлар лойиҳанинг жамоат ташкилотларидан депутатлар сайлаш тўғрисида гап бораётган қоидаларини айниқса қизғин муҳокама қилдилар. Ҳокимият олий органларини тузиш юзасидан ҳам кўпгина фикр-мулоҳазалар билдирилди. Айрим кишилар, деб таъкидлади, жумладан, депутат, СССР Олий Советини СССР халқ депутатлари съездида сайлаш мақсадга мувофиқ эканлиги етарлича асосланмаган, деб ҳисобламоқдалар. Ана шундай доимий ишлайдиган янгиланиб турадиган депутатлар органининг бўлиши эса қонун лойиҳаларини дастлабки тарзда янада чуқурроқ ва пухта ишлаб чиқиш имконини беради. СССР Олий Совети ана шундай орган бўлади.

Сўнгра депутат ўз нутқида территорияларни ривожлантиришда Советларнинг ролини ошириш проблемаларига тўхталди. Маҳаллий ўз-ўзини бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисидаги СССР Қонуни лойиҳасининг бўлажак умумхалқ муҳокамасига тўхталиб, нотиқ бунинг учун камида икки-уч ой ажратиш зарур эканлигини таъкидлади.

Ленинград меҳнаткашларининг вакили Эстонияда, мамлакатнинг бошқа айрим регионларида рўй бераётган воқеалар ҳақидаги ўз фикрини баён этди. Бу, деди у, маҳаллий партия ва давлат органлари йўл қўйган хатоларнинг оқибатидир. Нотиқ ақл-идрок, холис ният ва вазминлик вужудга келган зиддиятларни амалий ҳал этишга кўмаклашади, деб, ишонч билдирди. Ленинград ишчилар синфи қайта қуриш ва демократия учун, социализм, меҳнаткашлар манфаатлари йўлидаги демократия учун овоз бермоқда, деб таъкидлади депутат.

Шундан сўнг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари депутат **Р. Н. Нишонов**га сўз берилади. (Бу нутқ газетамизнинг 3-бетида босилмоқда).

Москвадаги ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош конструктори депутат **В. П. Ефремов** москваликлар номидан Қонун лойиҳаларини қўллаб-қувватлаб, жуда қизғин мунозараларга сабаб бўлган ва совет жамияти сиёсий ислоҳотининг бундан кейинги босқичларида ҳисобга олиниши лозим бўлган масалаларга эътиборни қаратди. Сайловчиларнинг фикрича, умумиттифоқ жамоат ташкилотларининг бевосита депутатларни сайлаш ҳуқуқи ҳақидаги таклифи жиддий тарзда кўриб чиқилиши керак. Мазкур ташкилотларнинг съездлари, пленумларида депутатлар сайлаш Советларни тузишнинг умумдемократик принципларига зиддир, чунки, депутатларнинг муайян қисмини сайловчилар назоратидан холи қилиб қўяди. Бу ўринда тенг сайлов ҳуқуқи бузилади, депутатларни танлашнинг ёпиқ системаси вужудга келади. Жамоат ташкилотларининг умумиттифоқ органлари депутатларни сайламасдан, балки фақат депутатликка номзодлар кўрсатиши лозимлиги тўғрисида таклифлар айтилди.

Москваликлар депутатликка номзодларнинг сайловолди тадбирларида қатнашиши учун ишлаб чиқаришдаги юмушларидан ва хизмат вазифаларидан озод қилиб қўйилишини сайловни демократиялаш йўлидаги жиддий қадам, деб ҳисобламоқдалар.

Конституцион назорат комитети фаолияти билан боғлиқ бўлган таклифлар катта қизиқиш уйғотди. Москва меҳнаткашлари мазкур комитет тузилишини маъқуллаб, СССР Олий суди, СССР прокуратураси ва Конституцион назорат комитетининг вазифалари ва компетенцияларини аниқ-пухта белгилаб қўйиш тўғрисида бир қанча конкрет таклифларни илгари сурдилар. Уларнинг фикрича, комитет реал ваколатларга ва ҳатто СССР Конституциясига зид бўлган актларни бекор қилиш ҳуқуқига ҳам эга бўлиши лозим.

Тақдим этилаётган қонун лойиҳаларининг моддалари барча иттифоқдош республикаларнинг суверен манфаатларини ҳисобга олмоқда, деб таъкидлади Озарбайжон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат **С. Б. Татлиев.** Озарбайжонда мазкур ҳужжатларни муҳокама қилишда 3,5 мингдан кўпроқ таклиф ва мулоҳаза киритилди. Республика меҳнаткашлари сиёсий ислоҳот позицияларини умуман қўллаб-қувватладилар. Эстонияда қабул қилинган қарорлар ҳам эътибордан четда қолмади. Кўпчилик ана шу қарорларни маъқулламади. Ҳар бир республика, деб эслатди нотиқ, бутун жамият олдида мажбуриятлар олган. Ҳатто, ички муаммоларга ҳам биз умумдавлат манфаатларини кўзлаб баҳо беришимиз керак.

Қайта қуриш ўтмишнинг нохуш мероси бўлган муаммоларни, жумладан, миллатлараро муносабатлар масаласидаги кўпгина муаммоларни ойдинлаштирди, деб давом этди нотиқ. Қайта қуришга қарши кучлар фойдаланишга уринаётган жараёнларга алоҳида диққат-эътибор бериш лозим. Маҳаллий ҳокимият органларининг ҳуқуқларини кенгайтириш мумкин ва лозим. Лекин ҳуқуқларни ҳар қандай тарзда кенгайтириш муайян доирада ва чегарада бўлишни кўзда тутади. Депутат қонун лойиҳасини депутатлар юқори Советларининг қарорлари қуйи Советлар учун мажбурийлиги тўғрисидаги талаблар бажарилишини гарантияловчи кўрсатмалар билан тўлдиришни таклиф этди.

Шундан кейин Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг биринчи қўшма мажлиси тугади.

Иттифоқ Советининг раиси **Ю. Н. Христорадиов** раислигида бўлган иккинчи қўшма мажлисда биринчи бўлиб Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, депутат **Г. В. Колбин** сўзлади. У бугунги сессияга тақдим этилган қонун лойиҳаларининг республикада қандай вазиятда муҳокама қилинганлиги ҳақида гапирар экан, бу гал одатдаги хўжакўрсинга қилинадиган якдиллик бўлмаганини таъкидлади. Илгари ана шундай якдиллик ортида кенг омманинг раҳбар органлар фаолиятига бефарқлиги яшириб келинарди.

Одамлар лойиҳа сатрларини кунт билан ўқир эканлар, ҳужжатларнинг ҳар бир қоидасини пухта ўргандилар, бу қоидаларни мамлакат ва иттифоқдош республикаларнинг амалдаги конституциялари билан таққослаб кўрдилар. Баҳслар ва мунозараларда якдил фикр яқинда туғилди, худди ана шу фикр республика Олий Совети Президиумининг мажлисига тақдим этилди. Депутатлар сиёсий ислоҳотни амалга оширмай ва тақдим этилган қонун лойиҳаларини қабул қилмай туриб, экономикани, социал соҳани қайта қуриш, шунингдек аҳолининг гражданлик фаоллигини ошириш мумкин эмаслиги ҳақида аниқ-пухта хулосага келдилар.

Қайта қуриш тақдири учун муҳим бўлган қарорлар қабул қилинаётган шу кунларда уларни амалга ошириш хусусида яхшилаб ўйлаб кўришимиз кераклигига ишончим комил, деди сўнгра нотиқ. Фурсатимиз оз: қайта қуриш бир вақтнинг ўзида жадаллаштиришни ҳам, ҳаётимиздан ҳар қандай айнишларни, шунингдек, пухта ўйламай қилинадиган ҳаракатларни ҳам истисно этишни назарда тутади.

Совет хотин-қизлари комитетининг раиси депутат **З. П. Пухова** ўз нутқида совет хотин-қизлари янги қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасида кенг кўламда, манфаатдорлик билан иштирок этганликларини таъкидлади. Нотиқ жамоат ташкилотларидан депутатларнинг сайланишига доир принцип жиҳатидан янги бўлган қоидага тўхталди. Бу, деб таъкидлади нотиқ, уларнинг фаолиятини активлаштириш, жамият ҳаётидаги ролини тубдан ошириш, мазкур ташкилотларнинг қонунчилик борасидаги ҳуқуқидан амалда фойдаланиш имконини беради.

Хотин-қизлар кенгашлари, совет хотин-қизлари комитети мамлакат аҳолиси ярмидан кўпроғининг манфаатларини ифодалайди. Улар хотин-қизлар аҳволини яхшилаш ҳамда оналик ва болаликни муҳофаза этишни янада кучайтириш, оилани мустаҳкамлаш бобида программаларни илгари суришга тайёрдирлар. Депутат аёллар фақат хотин-қизлар ташкилотларидан сайланиб, бу эса умуман сайланганлар орасида улар салмоғининг кескин камайиб кетишига олиб келмасмикин? Бошқа жамоатчилик ташкилотлари ҳам ўз депутатларини кўрсатишаётганида ва сайлов кампаниясини ўтказишаётганида хотин-қизларнинг касаба союзларида, комсомолда, ветеранларнинг кенгашларида, ижодий союзларда ўйнаётган ролини унутиб қўймасликлари керак, деб таъкидлади нотиқ. Бу гап территориал округлардаги сайловга ҳам баб-баравар тааллуқлидир, бу ерларда ҳам мутаносиб ваколатлик зарурлиги ҳисобга олиниши керак.

Совет хотин-қизлари комитети Олий Совет структураси белгиланаётганида комиссия тузилишини ҳисобга олишни илтимос қилади, мазкур комиссия хотин-қизларнинг мамлакат сиёсий, иқтисодий ва социал турмушида иштирок этиши билан боғлиқ масалаларнинг бутун комплексини ваколатлироқ қўйиш ва ҳал этишга имкон беради.

Нотиқ пировардида СССР Конституциясининг бошқа бўлимлари, жумладан хотин-қизларнинг тенг ҳуқуқлилиги ва оила манфаатларини муҳофаза этиш масалаларига оид бўлимларни пухталаштиришни кечиктирмасликка даъват этди.

Ульянов областидаги «Борец за мир» колхозининг раиси депутат **А. Н. Фадеев** нутқида бир қанча конкрет таклифлар ифодаланган. Нотиқ лойиҳалар улар тасдиқланганидан сўнг давлатимизга чинакам умумхалқ давлатига айланиш, халқ депутатлари Советларига эса ижрочи органларига нисбатан устун ўринни эгаллаш имконини беражагига ишонч изҳор этди.

Бироқ, деб таъкидлади депутат, қонунлар лойиҳаларида аниқланиши, ҳатто тубдан ўзгартирилиши талаб қилинадиган қоидалар бор. Хусусан, унинг фикрича, қонун лойиҳаларининг ҳозирги таҳририда РСФСР жамоат ташкилотларидан депутатлар қай тариқа сайланиши тўғрисида аниқлик йўқ. Чунки у марказий республика партия, касаба союз ва комсомол органларига эга эмас. Афтидан, деб ҳисоблайди депутат, автоном республикаларнинг тегишли область ташкилотлари ва органларига ана шундай ҳуқуқ берилиши керак.

Халқ судьяларини сайлаш тўғрисидаги Низомларга айрим тузатишлар киритишга қаратилган таклифлар айтилди. Бу таклифларнинг мазмуни судьяларни ташқаридан таъсир ёки тазйиқдан имкони борича муҳофаза қилиш, судни энг кўп мустақиллик билан таъминлашдан иборатдир.

Нотиқ депутатликка номзодларни кўрсатиш жараёнини таҳлил этиб, қонун лойиҳаси бундай ҳуқуқни беш юз киши иштирок этаётган йиғилишга беради, деб таъкидлади. Шаҳар учун бу тўғри бўлиши мумкин, деди нотиқ. Қишлоқ учун эса бу нормага риоя қилиш мушкул бўлади. Масалан, кўпгина қишлоқларда шунча сайловчининг ўзи йўқ. Шунинг учун ҳам нотиқ қишлоқ учун депутатликка номзод кўрсатишга икки юз кишилик йиғилишнинг ҳақи бор, деб ҳисоблашни таклиф этди.

Литва ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат **В. С. Астраускас** республика меҳнатчилари бир овоздан қайта қуришни жадаллаштириш ва чуқурлаштиришни ёқлаб чиқяптилар, деди. Улар бу жараённи халқ ҳокимияти, республика суверенитети, ҳуқуқий давлат тузиш, совет федерацияси ленинча принципларига қайтиш ғояларини уйғунлаштириш билан боғламоқдалар.

М. С. Горбачевнинг бугунги сессиядаги доклади, кейинги босқичларга белгиланган чора-тадбирлар сиёсий система ислоҳоти ҳар бир миллат ва элатнинг янада эркин равнақи учун шароит яратиб беришига, уларнинг дўстлиги ва тенг ҳуқуқли ҳамкорлигини мустаҳкамлашига, Совет Социалистик Республикалар Иттифоқини мустаҳкамлашига ишонч бахш этади, деб таъкидлади депутат. Нотиқ иттифоқдош республика статусини ўрганиш ва тайёрлаш юзасидан ишчи группаси тузиш тўғрисидаги таклифни қўллаб-қувватлади.

Нотиқ сиёсий система ислоҳоти комплекс хусусиятга эга бўлиб, экономикада қайта қуриш билан бирга амалга оширилиши кераклигини уқтирди. Унинг фикрича, бошқарувнинг маъмурий системаси республикада ишлаб чиқарувчи кучларнинг нотекис ривожланишига олиб келди. Марказдагилар шусиз ҳам йирик бўлган ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтиришни амалда тиқиштирадиган ўзбошимча қарорлар қабул қилмоқдалар. Нотиқнинг фикрича, ана шу ва бошқа муаммоларни ҳал этиш учун жойларга социал-иқтисодий тараққиётни бошқариш юзасидан реал ҳокимият бериш зарур.

Депутат СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун лойиҳаси хусусида айрим фикр-мулоҳазалар ва таклифларни айтди, Литвада содир бўлаётган мураккаб жараёнлар ҳақида гапириб берди.

Комсомол Марказий Комитетининг яқинда бўлиб ўтган пленуми кўриб чиқилаётган қонун лойиҳалари XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси сиёсий қоидаларига мувофиқ эканлигини эътироф этди, деб таъкидлади ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари депутат **В. И. Мироненко.** Қонун лойиҳаларига комсомоллар, ёшлар ўртага қўйган таклифларнинг кўпчилиги киритилган.

Бу иш, деб таъкидлади нотиқ, Қонун лойиҳаларини яхшилаш нуқтаи назаридангина эмас, катта сиёсатга миллионлаб кишиларни реал жалб этиш нуқтаи назаридан ҳам фойдали бўлди. Гарчи кераксиз шов-шув ва хатоларга йўл қўйилган бўлсада, бу иш фойдали чиқди, деб эътироф этди депутат. Бунга ажабланишнинг кераги йўқ, чўчиш ҳам керак эмас: мазкур мунозарада ёшлар баъзан йўл қўйган максимализм, муросасизлик, чўрткесарлик бизнингча жуда яхши хислатдир. Бироқ, деди ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари, ёшларнинг бир қисми сиёсий лоф-қофларга берилиб кетди. Бундай лоф-қофлар оз эмас десам ишонаверинг. Унинг фикрича, айрим жойларда кенг реклама қилинаётган тўпланиб қолган муаммоларни бутун Иттифоқ талаб эҳтиёжлари билан ҳисоблашмасдан, фақат маҳаллий манфаатлар йўлида ҳал этишга уринишлар бемаъниликдир.

Депутат бир қанча комсомол ташкилотлари Қонун лойиҳаларини умуман ёки қисман рад этган бўлишларига қарамай, уларнинг қабул этилиши учун овоз беражагини айтди. Ҳатто унча такомиллашмаган Қонун ҳам, деди у, мутлақо такомиллашган ва тўла қонунсизликдан яхшироқдир;

Нотиқнинг фикрича, таклиф этилаётган Қонун лойиҳалари, хусусан СССР Конституциясининг янги таҳриридаги 121-моддаси ёшларга нисбатан кучли сиёсатни шакллантириш учун реал имкониятлар очиб беради. У ВЛКСМ Марказий Комитети номидан СССР Олий Советининг ёшлар ишлари билан шуғулланувчи комитетини тузишни таклиф этиб, комсомолларнинг фаол сайловолди кампаниясини ўтказиш принципларини айтди.

Ҳозир муҳокама қилинаётган қонун лойиҳалари совет сиёсий системасини ислоҳ қилишнинг кўп масалаларига тааллуқлидир, деб таъкидлади «КамГЭСэнергострой» ишлаб чиқариш бирлашмасининг бригада бошлиғи, Татаристон АССРнинг Набережные Челни шаҳридан келган депутат **В. С. Мавликов.** XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг қарорлари асосида, Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси якунларини эътиборга олиб, СССР Давлат ҳокимияти ваколатли органларининг таркиб топиши қайта қуришни янада чуқурлаштириш, демократияни ривожлантириш, социалистик ҳуқуқий давлатни бунёд этишга қудратли омил бахш этади.

Нотиқ сессияда муҳокама қилинаётган ҳужжатлар юзасидан бир қанча конкрет таклифлар айтди. У халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасида баён қилинган қоидани — сайловда овоз беришда қатнашган сайловчилардан ярмидан кўпроғининг овозини олган номзод сайланган ҳисобланади, деган қоидани маъқуллаб, қуйидаги қўшимчани таклиф этди: башарти қайта сайловда номзодлардан биронтаси ҳам сайланмаса, у ҳолда овоз беришда иштирок этган сайловчиларнинг нисбатан кўпчилик овозини олган номзод қайта сайловда сайланган деб ҳисобланади.

Нотиқнинг фикрича, жамоатчилик ташкилотларидан депутатлар кўрсатилиши уларнинг ваколати ва фаоллигини анча оширади. Аммо, иккинчи жиҳатдан ҳокимият олий органларини жамоатчилик ташкилоти аппаратида маош олиб ишлаётган ходимлар эвазига тузиш имконияти ҳам мавжуд.

Депутат Набережные Челни ҳаётидан конкрет мисоллар келтириб, идораларнинг манфаатлари территориялар манфаатларига кўп ҳолларда зид келаётганини таъкидлади. Масалан, РСФСР Соғлиқни сақлаш министрлигининг «Росмедтехника» бошқармаси ходимлари шаҳарда соғлиқни сақлаш муассасалари ишини қайта ташкил этиш юзасидан бошланган ҳаракатга тўсқинлик қилмоқдалар. Депутат назоратини, депутатлар ҳуқуқларини Қонун йўли билан кучайтириш зарурлигига нотиқнинг ишончи комил.

Бугун муҳокама этилаётган Қонун лойиҳаларининг кўпгина қоидалари совет сайлов системасида ўзини-ўзи бошқариш асосларини қарор топтиришга хизмат қилади, деди Латвия ССР Олий Совети Президиумининг Раиси **А. В. Горбунов.** Бу аввало ҳар қандай ҳолларда халқ депутатларини бир неча номзодлар ичидан сайлаш, депутат статусининг бошқа органлардаги айрим раҳбарлик лавозимларига тўғри келмаслиги, халқ депутатлари Совети сайлаган ёки тайинлаган мансабдор шахсларнинг ўз лавозимларини сурункасига икки муддатдан кўпроқ эгаллаб туришларини тақиқлаш ва шу кабилардир.

Айни вақтда мазкур Қонун лойиҳаларининг айрим қоидалари, нотиқнинг фикрича халқнинг социалистик ўзини-ўзи бошқарувини кенг авж олдириш вазифасига мувофиқ эмас. СССР Олий Советининг фаолиятида жамоат ташкилотларимизнинг ғоят бой тажрибасидан фойдаланиш, улар аъзоларининг ўзига хос манфаатларини ифода этиш керак, албатта. Аммо бунга қандай қилиб яхшироқ тарзда эришиш мумкин? Нотиқнинг фикрича, бунда СССРнинг ҳозир амалда бўлган конституциясида мустаҳкамланган учта демократик сайлов принципига амал қилиш лозим. Жамоат ташкилотларидан депутатлар сайлаш умумий, тенг ва тўғридан-тўғри бўлиши керак.

Нотиқ овоз бериш ҳуқуқини билдирувчи гувоҳномалардан воз кечишни таклиф этди. СССР Олий Совети Иттифоқ Советида иттифоқдош республикаларнинг вакиллиги республикалар аҳолисининг сонига пропорционал бўлиши лозим.

Нотиқ маҳаллий Советларнинг тўла ҳокимиятини таъминлаш муаммоларига тўхталиб, бу Советларга марказий идораларнинг мақсадга номувофиқлиги равшан кўриниб турган, баъзида эса зиён келтирадиган қарорларга қарши курашда таъсирчан қурол бериш кераклигини таъкидлади. Тегишли территориядаги ҳар қандай хўжалик фаолияти ва социал-маданий фаолият, албатта, халқ депутатлари Советининг розилиги билан амалга оширилиши керак.

Сиёсий системани қайта қуришни назарий идрок этишдан уни амалда рўёбга чиқаришга ўтиш ҳақиқатан ҳам масъулиятлидир, деди пировардида нотиқ. Бу жараён республикада мураккаб сиёсий вазиятда ўтмоқда. Республикамиздаги иқтисодий ва социал муаммолар кўпинча миллатлараро муаммоларга айланиб кетмоқда. Республика манфаатлари ССР Иттифоқи манфаатлари билан бирга қўшилган бўлиши кераклигини биз тушунамиз. Иттифоқни мустаҳкамлашга наф келтирмайдиган нарсаларнинг ҳаммаси айрим республикаларга ҳам наф келтирмайди.

Республикада Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш давомида, деди Тожикистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат **Ғ. П. Паллаев,** ҳар хил фикрлар айтилди, турли далиллар келтирилди. Аммо булар асосий масалада бир хил эди: меҳнаткашлар партиянинг сиёсий ислоҳот йўлини қатъиян қўллаб-қувватладилар. Мамлакат Олий Совети Президиумига йўлланган саккиз мингдан зиёд фикр-мулоҳазаларда қайд этиб ўтилганидек, янги ҳужжатларни қабул қилиш — қайта қуришнинг конкрет қадамлари бўлиб, давлат ишларига реал таъсир ўтказиш имконини беради.

Янги орган — Конституцион назорат комитетига ҳар бир республикадан вакиллар кириши муҳимдир, деб уқтирди нотиқ. Бу ҳол уларнинг ҳуқуқларига риоя этилишининг жиддий кафолати бўлади. Шу билан бирга автономияларнинг СССР Олий Советидаги вакиллиги нормаларига тузатишлар киритиш керак.

Нотиқ айрим республикалардаги вазият хусусида жиддий ташвиш билдирди. Миллатлараро муносабатлар соҳасида ҳал этилмаган ва салбий ҳолатлар кўп йиғилиб қолди. Аммо вужудга келган вазиятдан қутилишни сепаратизм йўлидан эмас, балки ССР Иттифоқини мустаҳкамлаш йўлларидан излаш, бунда иттифоқдош республикаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш керак. Акс ҳолда, биз совет халқларнинг бирлигини заифлаштириб, уларни миллий квартираларга ажратиб қўямиз, халқ хўжалиги комплекси яхлитлигига путур етказамиз, холос. Таркиб топган республикалараро ихтисослашувни буза оламизми? Бу саволга депутат «йўқ» деб қатъий жавоб қайтарди ва ҳаммани мунозаралар ҳамда баҳсларда асосий эътиборни конкрет социал-иқтисодий вазифаларни ҳал қилишга қаратишга чақирди.

СССР юстиция министри депутат **Б. В. Кравцов** қуйидагиларни айтди: биз бугун ўтмиш йиллардаги салбий ҳолатларни бартараф этиш ва мамлакатни узоқ муддатли даврда мутгасил жўшқин ривожлантириш учун принципиал муҳим аҳамиятга эга бўлган масалаларни муҳокама қиляпмиз. СССР Конституциясига шундай ўзгартиш ва қўшимчалар ҳақида гап боряптики, булар давлат ҳокимияти органларини тузиш ва уларнинг ваколатлари тўғрисидаги энг асосий қоидаларга тааллуқлидир.

Янги давлат структураларига юридик жиҳатдан пойдевор қўйиш қайта қуриш муқаррарлигининг яна бир ҳуқуқий кафолати бўлади. Ҳужжатларни муҳокама қилиш жараёнида, деб эслатиб ўтди нотиқ, улар қабул қилингандан кейин иттифоқдош республикаларнинг ҳуқуқлари камситилади, камайтирилади, деган хавотирликлар билдирилган эди. Лойиҳаларнинг кенг кўламда муҳокама этилиши бундай хавотирликлар ҳеч қандай жиддий асосларга эга эмаслигини кўрсатди. Масалан, Конституцияга ўзгартишлар ва қўшимчалар тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 108- ва 113-моддаларини кўриб чиқиб, бунга бемалол ишонч ҳосил қилиш мумкин. Ана шу моддаларда СССР халқ депутатлари съезди билан Олий Советнинг ваколатлари тўғрисида гапирилади. Аксинча, қонун лойиҳасининг ана шу моддалари барча тузатиш ва қўшимчалар кўриб чиқилгандан кейинги узил-кесил ҳолида иттифоқдош республикаларга нисбатан эътибор билан ва ҳатто, юстиция министри таъкидлаганидек, ардоқ билан муносабатда бўлинаётганидан далолат бермоқда.

Нотиқ муҳокама этилаётган лойиҳанинг бир қанча муҳим моддаларини юридик жиҳатдан қатъий таҳлил этишни замондошимиз, эстон ёзувчиси Тээт Калласнинг қуйидаги сўзларини келтириб, ёрқин бадиий образ билан якунлади:

«Ноёб давлатимизнинг ҳар бир халқи қанчалик бақувват, унинг миллий ўзлигини англаши қанчалик юқорироқ бўлса, давлатимиз халқларининг иттифоқи ҳам шунчалик бақувват, уларнинг бир бутун яхлит давлатга қўшадиган ҳиссаси салмоқлироқ бўлади».

КПСС Москва область комитетининг биринчи секретари депутат **В. К. Месяц** қонун лойиҳаларини кўп миллатли ватаннинг тенг ҳуқуқли республикалари қардошлик иттифоқини мустаҳкамлаш, социалистик ҳуқуқий давлат принципларини қарор топтириш учун яхши негиз деб атади. Ҳужжатларнинг Москва областидаги муҳокамаси шуни кўрсатдики, деди у, мутлақ кўпчилик бу ҳужжатларни XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг йўл-йўриқларига тўла-тўкис мувофиқ деб ҳисобламоқда.

Москва областининг Люберци шаҳрида сайловни янгича ўтказиш дастлабки тажрибаси сессияда айтилган таклифга қўшилиш имконини беради, сайлов бюллетенларига бир қанча номзод киритилган тақдирда нисбатан кўпчилик овозни олган депутатни сайланган деб ҳисоблаш керак, деб уқтирди нотиқ.

(Давоми иккинчи бетда).

МЕЪМОРЧИЛИК

ОБИДАЛАРНИНГ ИККИНЧИ УМРИ

Бухоро бугунги кунда музей-шаҳар номини олган. Қадим замонларда эса бу ер ислом маданиятининг энг йирик марказларидан бири бўлган. IX аср охирига келиб у Сомонийлар давлатининг пойтахтига айланди. Ўша вақтларда бу шаҳарни «Бухорои Шариф», яъни «Муаззам Бухоро» деб аташган. Буюк аллома Абу Али ибн Сино унинг бой кутубхонасида ҳаётининг энг сермазмун кунларини ўтказган.

Меъморчиликнинг ҳашаматли ёдгорликлари — мачитлар, миноралар, мадрасалар ўша қадим ўтмишга гувоҳ. Шаҳардаги энг баланд иншоот — Минораи Калон 47 метр юксакликка бўй чўзган бўлиб, гўё булутлар билан бирга-бирга сузаётгандек туюлади кишига. Саккиз юз йилдан кўпроқ вақтдан буён шаҳар кўркига кўрк қўшиб келаётган бу минора ҳатто Чингизхон истилосини ҳам кўрган. Мир Араб мадрасаси ҳайратланарли даражада у билан уйғунлашиб кетган. Бу обида Мир Араб номи билан танилган шайх Абдулло Яман томонидан XVI асрда бунёд этилган. Унда исломнинг кўпгина таниқли мутафаккирлари таҳсил кўришган. Бугунги кунда эса бу ерда диний билим юрти очилган бўлиб, мамлакатимизнинг турли бурчакларидан келган мусулмонлар таълим олишмоқда. Шаҳарда қадим ўтмишдан қолган бошқа ёдгорликлар ҳам жуда кўп.

Бу жойларни зиёрат қилгани келган киши инсон қўллари билан бунёд этилган, табиат ва жамият силсилаларига асрлар давомида дош бериб қад кўтариб турган ноёб ижод намуналарига аввалига ҳайрат билан боқади. Аммо синчиклаб назар солсангиз, уларда вақт ўз изини қолдираётганини кўрасиз. Қатор бинолар путурдан кетган, қисман емирилган, ремонт ва таъмирлашга муҳтож бўлиб қолган.

— Бундай ташвишли ҳол на бугун, на кеча бошланди, — деб ҳикоя қилади Ўзбекистон маданият ёдгорликларини муҳофаза қилиш ва таъмирлаш институти директори К. Абдуллаев. — XX аср бошларидаёқ Бухоронинг қадимий ёдгорликлари йўқолиб кетиш хавфи остида, яъни қаровсиз аҳволда эди.

20-йилларда кўҳна обидаларни илмий асосда сақлаш ва таъмирлаш ишлари бошлаб юборилди. Бухорога Москва, Ленинграддан олимлар ва мутахассислар — таъмирловчилар келишди. Секин-аста маҳаллий кадрлар тайёрланди. Шунинг натижасида IX аср охиридаги меъморчилик дурдонаси — Исмоил Сомоний мақбараси, XI—XII асрларда барпо этилган Лаби Ҳовуз ансамбли ҳамда Магоки Атторий, Илк Осиёдан «ипак йўли» орқали Хитойга бораётган саёҳатчилар тўхтаб ўтадиган қадимги карвонсаройлар сақлаб қолинди.

Кейинги пайтларда қадимий ёдгорликларни бебаҳо миллий мерос сифатида асрашга ижтимоий қизиқиш ортиб бормоқда. Бухорода 220 киши жалб этилган ихтисослаштирилган илмий-таъмирлаш устахонаси фаолият кўрсатмоқда. Тиклаш ишлари бир йўла ўнлаб объектларда олиб борилаяпти. Абдуллахон ва Мир Араб мадрасалари, Чор Баҳр, Баҳовуддин ансамбллари, қадимий тим бозор ва бошқалар шулар жумласидандир.

Мир Араб мадрасасида катта уста О. Бобомуродов бошчилигидаги бригада иш олиб бормоқда. Ёғочга, ганчга ўйиб нақш солиш, сайқалланган ғиштларни териш, деворларга гул чизиш санъатини саркор отаси билан бобосидан ўрганган бўлиб, эндиликда ўз билим-тажрибасидан шогирдларини чин дилдан баҳраманд этмоқда. Ёшларнинг бу ишга катта қизиқиш билан қараётганлари уни қувонтиради. Чунки бир неча ўн йил муқаддам унинг касби истиқболсиз деб ҳисобланарди. Ҳозир эса таъмирлаш ишларида иштирок этиш катта обрў саналади. Бу ерда гап бугунги маданиятимиз ибтидоси бўлган, охир-оқибатда инсонни Инсон даражасига кўтарган миллий амалий санъат намуналарини сақлаб қолиш ҳақида бораяпти-да.

Бу ишларнинг энг фаол иштирокчиларидан бири, таъмирлаш устахонасининг бош инженери М. Сафоев яқин ўтмишда ҳам ёдгорликларга бепарво муносабатда бўлингани ҳақида куюниб гапиради. Кўпинча меъморчиликка алоқаси йўқ янги бино қуриш учун катта бадиий ва тарихий аҳамиятга молик, аммо ремонт учун чиқим талаб этадиган иморатлар бузиб ташланарди. Бахтимизга қайта қуриш самараси бўлмиш мафкуравий ҳаётдаги ҳозирги жонланишлар кундалик турмушимизнинг барча соҳаларида яққол сезилмоқда. Гўзалликни бузмасдан, балки уни асраб ва тобора кўпайтириб, жозибали яшаса бўлади-ку.

Владимир МИЖИРИЦКИЙ,
АПН мухбири.

ҲАМЗА НОМЛИ ТЕАТР 70 ЁШДА

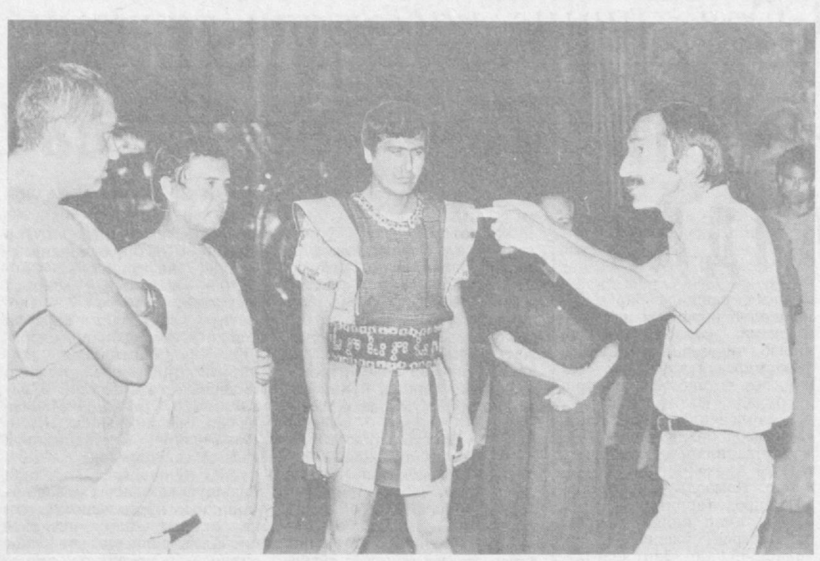

ИНҚИЛОБГА ТЕНГДОШ

Бугун республикамиз жамоатчилиги инқилоб туфайли дунёга келган Ҳамза номидаги Ленин орденли ўзбек давлат академик драма театрининг 70 йиллигини байрам қилмоқда. Реалистик саҳна санъатини ривожлантиришга зўр ҳисса қўшган қалдирғоч театримиз тарихи ҳақида катта ифтихор билан гапириш мумкин. Ижодкор коллективнинг ташкил топиши Ўлка сайёр сиёсий труппаси, К. Маркс номли театр ва Ўлка намунавий драма труппаси билан боғлиқдир. 1925 йилда у Қўқон театри билан бирлаштирилиб, давлат сайёр намунавий труппа деб атала бошлади...

1924 йилда бир гуруҳ ҳаваскор артистлар Москвага ўқишга юборилди. 1927 йилда улар Ўзбекистонга қайтиб келишгач, ижодий коллектив шаклланди. Аввало унга рус санъаткорларидан таълим олиб қайтган М. Уйғур, Е. Бобожонов, А. Ҳидоятов, С. Эшонтўраева, Т. Саидазимова, З. Ҳидоятова, З. Садриева, Т. Султонова, С. Табибуллаев, Л. Назруллаев, Ш. Қаюмов ва бошқалар кирдилар. Ўша пайтда театрда ишлаб турган О. Жалилов, М. Кузнецова, М. Мироқилов, шунингдек 20-йиллар охирида бу санъат даргоҳига қадам қўйган Ш. Бурҳонов, О. Хўжаев ва Н. Раҳимов иккинчи авлодни ташкил этдилар.

Театр дастлабки даврларда Ҳамза Ҳакимзоданинг «Бой ила хизматчи», Ғ. Зафарийнинг «Ҳалима», Чўлпоннинг «Халил фаранг», Хуршиднинг «Фарҳод ва Ширин», Ф. Шиллернинг «Макр ва муҳаббат», Ҳ. Жовиднинг «Шайх Санъон» асарларини саҳналаштирди. Кейинчалик Н. В. Гоголнинг «Ревизор», К. Яшиннинг «Икки коммунист», Вс. Ивановнинг «Бронепоезд 14-69», З. Фатхуллиннинг «Ниқоб йиртилди» драмаларини томошабинларга тақдим этди.

Жаҳон драматургиясининг классиги В. Шекспирнинг «Ҳамлет» ва «Отелло» фожиалари ўзбек саҳна усталарининг буюк истеъдодини ер юзига намойиш қилди. Бенефис куни Отелло ролини беш юзинчи марта ижро этган Аброр Ҳидоятовнинг чўрдек қип-қизил гилам устида гулларга чулғаниб, залдан янграган тўхтовсиз гулдурос қарсакларга таъзим ила миннатдорчилик билдирганини кўрган томошабин кўзида бахтиёр томчилар қалқиган эди.

Баҳром Раҳмоновнинг «Юрак сирлари» комедиясига ойлаб билет излаганлар спектаклни кўриш бахтига муяссар бўлганда Саттор ролини қиёмига етказиб ижро этган Олим Хўжаев парда очилиши билан «Қўшнинг ёмон бўлса кўчиб қутиласан, молинг ёмон бўлса сотиб қутиласан. Хотининг ёмон бўлса қандай қутуласан?» — дея жаҳл билан стул суянчиғида турган аёллар пайпоғини галстук фараз қилиб бўйнига ўрай бошлагандаги зални титратган қаҳ-қаҳа билан ҳамма нарсани унутган онлари-чи?

Бетакрор истеъдод соҳиблари С. Олимов, Ҳ. Латипов, Ғ. Аъзамов, З. Муҳаммаджонов, Я. Абдуллаева, Ё. Аҳмедов, Т. Азизов ва бошқалар ҳам театр шуҳратини таратишга муносиб ҳисса қўшганликлари шубҳасиз.

Театр ўзбек драматурглари билан ҳамкорликда иш олиб боришнинг ажойиб мактабига айланган. А. Қаҳҳор, С. Азимов, Ў. Умарбеков, Э. Воҳидов, Шукрулло сингари шоир ва ёзувчиларнинг «Шоҳи сўзана», «Тобутдан товуш», «Қонли сароб», «Юлдузлар жамоли», «Қиёмат қарз», «Шошма, қуёш», «Олтин девор», «Истамбул фожиаси», «Ўғрини қароқчи урди» драмалари ана шу ҳамкорлик маҳсулидир.

СУРАТДА: В. Шекспирнинг «Кориолан» пьесасини саҳналаштириш жараёнидан бир кўриниш.

А. РИСҚИЕВ фотоси.

ҚУЛАЙЛИК

Гагарин районидаги Абдулла Набиев номли совхоз марказий қўрғонида истиқомат қилаётган қишлоқ аҳли хонадонларига табиий газ келди.

Бу ерда дастлабки 90 та квартира газлаштирилди. «Узбекгаз» республика трестининг механизациялашган 5-колоннаси коллективи бу ишларни аниқ график асосида ниҳоясига етказди. Газ қувурлари белгиланган муддатда ётқизиб бўлинди.

* * *

Фориш шаҳрида «Бинокор» магазини очилди. Одамлар ўз уйлари ёки квартираларини жиҳозлаш ёки уни ободонлаштириш билан боғлиқ турли масалалар юзасидан бу магазинга мурожаат қилиб, керакли маслаҳатларни олишлари мумкин.

Мазкур магазин сотувчилари харидорларга хизмат кўрсатишнинг янги турларидан бири — маслаҳатлар бериш билан шуғуллана бошладилар. Шу ернинг ўзида, харидорнинг илтимосига кўра, керакли ҳажмда ойнани кестириб олиш, дераза ромлари ва эшикларга буюртмалар бериш мумкин. Магазин ҳузурида тахта тайёрлайдиган цех ҳам очилди. Хизматнинг бундай турларига Фориш районида якка тартибда уй қураётганлар ўртасида талаб катта бўлмоқда.

БУ ЙЎЛДА ХАТО ҚИЛМА

РАШК ҚУРБОНИ

Лайли зотидан эрсам-да,
дилда мажнунча ҳаво,
Тоғу тош кезгим келур,
лекин йўлим тўсгай ҳаё.

ЗЕБУННИСО.

Шоира ҳаё деб аёл эркини назарда тутмадимикан? Ҳар қалай Зебуннисо хотин-қизларнинг худди эркаклардек меҳнат мўъжизалари яратишларини жудаям орзу қилган. Лекин бу ор ҳисобланган. «Заифа»лар қонли замоннинг қаҳрли кунларида ўзларининг аччиқ қисматларидан нолиб яшардилар. Тутқунликда, золим эр қўлида хўрликларга чидардилар. Бошқа илож йўқ эди. Қаноат, ирода, ақл-фаросат бобида шоҳ ҳисобланган ўзбек хотин-қизлари зулмат чекинишига, адолат қарор топишига умидвор бўлиб келдилар.

Социализм аёллар учун мўъжизавий олам кашф этди: кино, театр, парк, сайру саёҳат, дискотека. Аммо барча хотин-қизларимизнинг ана шу имкониятлардан фойдалана билмасликлари сир эмас. Уларнинг хоҳишларига муҳитнинг нобоплиги, зўравон эр, шароит йўқлиги тўсқинлик қилади. Қишлоқ аёллари шаҳарликларга суқ билан қарайдилар. Уларнинг кўнглига қўл солсангиз, қандайдир армон, ҳасрат борлигини сезасиз.

Бугунги кунда баъзи аёлларимизнинг асосий камчилиги шуки, мавжуд имконият ва ҳуқуқларга қарамай ўз бахтларини кемтик қилмоқдалар. Уларни ҳозирги замоннинг хаёлпарастлари деб атасак ўринли.

Ҳаёти эндигина гул очаётган Лутфия ана шундай аёллардан бири. Бадгир хаёлларга берилиб нафақат ўзини, балки икки норасида қизалоғини ҳам нобуд этди, азоб домига ташлади. Ҳавас қилса арзигулик оила вайрон бўлди. Хонадондан бир вақтда уч жасадни кузатдилар. Ўз жонига қасд қилишни кам билган Лутфия жигарбандлари Лайло билан Зебонинг ҳам ҳаётини барбод этди. Меҳр ила авайлаб-олқагувчи қўллар қотил қўлларига айланди. У шафқатсизлик билан жигаргўшаларига ўт қўйди, кейин ўзини...

Балки жинни бўлиб қолгандир, дейсиз? Афсуски, ақлдан ҳам озмаган. Бироқ бу руҳан бақувват, ақлан соғлом кишининг ишими?!

...Лутфия билан Иномжон бир-бирларини яхши кўриб турмуш қурдилар. Лутфия Турсунқулова Гулистон атторлик моллари фабрикасида касаначи бўлиб уйида ишлар, Ином эса шофёр эди. Иккалови ҳам ширин оиланинг ҳаловатли ташвишлари билан банд эдилар. Аммо Лутфиянинг калтафаҳмлиги оилага жуда қимматга тушди.

...Иномжон эрталаб ишга бораётиб бир кўчада яшайдиган Шарофат исмли қиз билан гаплашиб кетади. Эри ишдан қайтгач Лутфия даҳанаки жангни бошлайди. Иномжон ёмон ниятда сўзлашмаганлигини тушунтиришга ҳаракат қилади ва улар Шарофатни чақиртиришади.

Шарофат Маҳкамованинг терговчига берган тушунтириш хатида, айтилишича, Лутфия уни кечки пайт қизи орқали чақиртиради. Мана сизга уй-жой, мен икки боламни олиб кетаман, — дейди эшикдан кириши ҳамоно. Сабабини сўраса, эри билан гумон қилаётганлигини айтади. Шарофат исбот сўрайди. У эри билан кўчада кўрганлигини далил қилиб кўрсатади. Қиз бу асоссиз эканлигини айтади. Шундан сўнг Лутфия кечирим сўрайди.

Орадан уч кун ўтди. Машъум 7 июнь куни Иномжон соат 12 ларда тушлик қилгани уйга келди. Лутфия чой дамлаб, дастурхон ёзди.

— Кел, сенам чой ич, — манзират қилди Иномжон.

— Йўқ, яхшиси, сизнинг борлигингиздан фойдаланай. Ремонтни бошлаш керак. Шкаф билан шифоньерни суришга ёрдам беринг.

Рўзғор ишларида жонкуяр Лутфиянинг қисқа вақт — уч соат ичида яна тўнини тескари кийиб олганига ақл бовар қилмайди. Эрини ишга жўнатгач унинг миясига яшин тезлигида қабиҳ хаёллар келади. Беш яшар Лайло билан уч ёшли Зебони болалар хонасидаги каравотчаларга оппоқ чойшаблар билан боғлайди. Сўнг керосин қуйиб гугурт чақади. Мурғаккина қалбларда не гуноҳ бор экан-а?! У илтижоли кўзларга қарай олдимикан? «Алвидо, ширинларим, биласизларми, яшашни истамаяпман. Мендан кейин сизларнинг аҳволингиз хароб бўлади. Ўгай она. Мени рашк еяёзди, мен шафқатсизлик қилаяпман» дея билганини қилди. Сўнгра қўшни хонага кирдию ўзига бензин сочди...

Шу тариқа Боёвут районидаги «Ленинизм» колхозининг Жданов участкасидаги уйлардан бирида ёнғин чиқди. Қўшнилар ёрдамга келишди. Бироқ она-болалар қаттиқ жароҳат олган эдилар. Шундоқ бўлса-да, икки қизалоқ «Тез ёрдам» машинасига ўзлари юриб чиқишди. Шўрликларнинг ушлайдиган омон жойи қолмаганди.

Даҳшатли фожиа. Лутфияни шунчалик оғир жиноятга қўл уришга нима мажбур этди? Иномжон Лутфиянинг энг яқини, суйгани бўлса, нега унинг ниятларидан воқиф бўлмади? Аммо оиладаги руҳий вазият биз учун қоронғи. Аянчли воқеада эрни айбламоқчи эмасмиз. Иномжонга маҳалла-кўйдагилар, қариндош-уруғлари, ишлайдиган коллективи яхши баҳо беришган.

Энди оила бекаси ҳақида икки оғиз сўз. Воқеанинг содир бўлишида кўп жиҳатдан Лутфиянинг ўзи айбдор, албатта. Иккала қизини беаёв оловга отгани ҳар бир аёлни эт-этигача ўртайди, нафратини қўзғайди, ҳеч ким кўзига ёш олмасдан туролмайди. Хўп, ўзинику ёндирди, болаларда не гуноҳ? У ожизлик қилди. Ақл билан фикр юритганида вақти келиб ҳаммаси унутиларди.

Лутфиянинг охирги тушунтиришлари: «Иномжонни яхши кўраман, шунинг учун ҳам узоқ Конибодомдан келиб турмуш қурганман. Уни ота-онам ҳам ёқтиришарди. Ёнғиннинг қандай чиққанини билмайман. Қизларим ўзлари ўйнашиб, оёқларини бойлаган бўлишлари мумкин. Менинг ҳеч кимга даъвоим йўқ».

Демак, у ўлим олдида ҳам пушаймон бўлмади. Худди шундай қилиши керакдек, ўзини ғолибона тутишга ҳаракат этди.

Область касалхонаси реанимация бўлимининг ҳамшираси Аввасова сўзи: «Бўлимдагилар беш минутлик маслаҳатлашувга кириб кетишган, мен навбатчи бўлиб қолгандим. Шу пайт бемор Л. Турсунқулова катта қизи Лайлога «Сендан сўрашса сизларга ўт қўйганимни айтма, билмайман дегин», деди.

Лекин норасида қизча жони узилгунча: «Аям қилди, аям қилди», — деган гапни қайта-қайта такрорлаган. Кичкина Зебо эса гапиролмаган. Улар касалхонада уч кун ичида бирин-кетин жон бердилар. Иномжон оиласи рашк қурбони бўлди. Аммо бу Лутфиядек хаёлпарастларнинг ғалабаси эмас, фожиасидир.

Сабоҳат НОРБЎТАЕВА.

ТЕЛЕВИЗОР ХИЗМАТДА

2 ДЕКАБРЬ, ЖУМА

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Салом, музика!».
9.50 «Танишинг: ёш кинематографчилар».
10.50 Янгиликлар.
11.00 «Фидойи шахслар». Интернационалист-врачлар ҳақида.
11.45 «Кит байрами». Анадирдан кўрсатилади.
12.10 «Илья Чавчавадзе. Ҳаёти саҳифалари». Телевизион ҳужжатли фильм.

* * *

16.00 Янгиликлар.
16.15 Болалар учун қисқа метражли телевизион бадиий фильмлар: «2 «В»лик қасоскорлар», «Ҳамма нарсани биладиган дўстим Кнопик», «Салом, Пушкин».
17.15 Студиямизда пианиночи В. Овчинников.
17.55 «Нега ва нима учун?». Болалар учун кўрсатув.
18.25 Лаоснинг миллий байрами — Республика эълон қилинган кунга. «Ўғил учун уй». Телевизион ҳужжатли фильм.
19.15 «Дунё воқеалари».
19.35 Мультфильмлар премьераси: «Леонардо да Винчи табассуми», «Қум униб чиққан пайтда...» («Союзмультфильм»), «Гуллар ва ниқоблар» («Грузия фильм»).
20.00 «Инсон ва қонун». «Ҳуқуқий умумтаълим». Муаммолар ва истиқболлар.
20.30 «Музика ва биз».
21.30 «Время».
22.20 «Нигоҳ».
00.05 1988 йил қўшиқлари.

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.

*

Ўқув программаси

9.15 «Ойимтилла». Илмий-оммабоп фильм.
9.35, 10.35 Тарих. 7-синф. В. И. Ленин — Коммунистик партия асосчиси.
10.05 Инглиз тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
11.05 СПТУ ўқувчиларига. Астрономия. Қуёш.
11.35, 12.35 География. 5-синф. Тоғлар ва текисликлар.
12.05 Инглиз тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.

*

13.05 «Юртдошлар». Уч серияли телевизион бадиий фильм. 3-серия.
14.15 «Эскалатор». Телевизион ҳужжатли фильм.
14.45 Янгиликлар.
14.55 «Сабаб». Телевизион бадиий фильм премьераси. 2-серия.

* * *

18.35 Янгиликлар.
18.40 СССР халқ артисти Мария Биешу ҳамда СССР Давлат телерадиоси халқ чолғу академик оркестрининг концерти.
19.35 «Одамларга хос хасталиклар». Ҳужжатли фильм премьераси («ЛСДФ»).
20.05 «Бизнинг мерос».
20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.45 РСФСР халқ артисти Э. Грач чалади (скрипка).
21.30 «Время».
22.20 «Риголетто». Телевизион музикали фильм премьераси («Лентелефильм»).
23.45 Янгиликлар.
23.50 Ҳужжатли фильмлар экрани. «Даниил Гранин. Ошкора фикрлар». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («Экран»).

● ЎзТВ

15.50 «Парвозга ноқулай оби ҳаво учун ташаккур». Фильм-концерт.
16.45 Физика. Нисбийлик назарияси элементлари.
17.15 «Димканинг хўрозчаси». Бадиий-телефильм.
17.30 ЎзССР тарихи. 60—80 йилларда Ўзбекистонни социалиқтисодий ва сиёсий ривожлантиришнинг асосий йўналишлари (рус.).
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Инсон болаликдан бошланади» (рус.).
18.50 Болалар учун фильм. «Осмонга олиб борадиган сўқмоқ».
19.30 «Хўжасизликка ўт очайлик!». Бухоро областидан кўрсатув.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 Долзарб интервью.
20.30 «Ахборот».
20.50 «Қизлар гулдастаси».
21.30 Москва. «Время».
22.20 «Октябрь саодати». Байрам музикали программаси (7 ноябрдаги кўрсатув такрорланади).
24.00 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.30 «Онтарио соҳилида бўлган воқеа». Бадиий фильм (Франция — Руминия).
21.00 «Шаҳар ташвишлари ва юмушлари». Тошкент шаҳар ижроия комитетининг раиси Ш. Р. Мирсаидовнинг журналистлар билан учрашуви (рус.).

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.20 «Алвидо, ғўр ёшлигим». Бадиий фильм (рус.).
20.30 «Ахборот».
20.50 «Бизга мактуб йўллабсиз». Музикали программа.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Кузги марафон». Бадиий фильм («Мосфильм»).
23.40 Кўрсатувлар программаси.

БИЛИМ ЮРТИДА КООПЕРАТИВ

Шаҳрихондаги 39-ҳунар-техника билим юртида очилган «Гўзал» кооперативи аъзолари болалар учун замонавий чиройли кийим тайёрлашга киришдилар.

Кооперативга аъзо бўлган беш чевар ҳар ойда 2 минг сўмлик харидоргир кийим-кечак тикмоқда. Уларга шогирдлари, ушбу билим юртининг ўқувчилари — Енгил саноат министрлигининг бўлажак тикувчи-мотористкалари ёрдам беришмоқда.

Кооператорлар гавжум чорраҳада дўкон очдилар. Бу ерда моллар тез сотилмоқда. Бўлажак чеварлар ёрдамида улар ўз товарларига талабларни мунтазам ўрганмоқдалар, юртдошларининг таклифларига кўра дарҳол ўнлаб турдаги кийимларни оз-оздан тикиб бермоқдалар.

Чоғроқ цехда иш икки сменада ташкил этилганлиги харидорнинг талабига яраша ишлашга ёрдам бермоқда. Бу ерда 15 та тикув машинаси ўрнатилган. Тажрибали модельер раҳбарлигида ишлаётган билим юртидаги ташаббускор группа шаҳар ва қишлоқ аҳолисининг талаб-эҳтиёжини ҳисобга олиб, болаларнинг янги кийимларини ишлаб чиқиш билан машғул. Боғча болалари ва ўсмирлар учун янги урф бўлган кийимларга қишлоқ аҳлидан буюртмалар ҳам қабул қилинмоқда.

Ҳозир областда 275 кооператив бўлиб, улар йил бошидан бери аҳолига 4,5 миллион сўмлик товар сотиб хизмат кўрсатишди.

Ростгўй бўлинг!

ҲАЖВИЯ

Тарих ўқитувчиси Турғун аканинг ғалати хислатлари бор-да. «Тўғрилик» сўзи у кишининг тилидан ҳеч тушмайди. Гоҳ дарсда, ёхуд танаффус пайтида бўлсин, тўртта бола йиғилса, узундан-узоқ панду насиҳат қиладилар:

— Бошингга қилич келса ҳам тўғри сўзла! — дея гап бошлайди у одатда. — Ростгўйлик инсонда олижанобликни камол топтиради. Чин мардлик — ростгўйликда. Буни ёдда тутинг!

Муаллим шу фазилат шарофатига доир тарихдан, ҳозирги кундан қўша-қўша мисоллар келтиради. Баъзи болаларга бунақа насиҳатгўйлик ёқмайди. Яқинда қитмирлардан бири доскага: «Тарих — насиҳатгўйлик фани» деб ёзиб қўйибди. Синфга кирган муаллимнинг кўзи ёзувга тушди-ю, хуноби ошди.

— Қайси виждонсиз ёзди буни? — дағдаға қилди у болаларга.

Синфдагилардан садо чиқмади.

— Ораларингда ростгўйлар борми? — болаларга бир-бир тикилди Турғун ака. — Шунча пайтдан бери қулоқларингга танбур чертибман-да! Ёки гапларим у қулоқларингдан кириб бу ёғидан чиқиб кетдими? Мактаб сизларни нимага ўргатаяпти? Мен насиҳат қилсам, тўғри сўз бўлинглар, ҳалол яшанглар дейман. Ҳеҳ, бемаънилар...

Кунлардан бирида қизиқ воқеа юз берди.

Танаффус пайтида болалар синфни бошларига кўтаришган, хонани чанг, дим босганди. Дарсга қўнғироқ чалинди. Турғун ака жилмайиб синфга кирди. Аҳволни кўрди-ю панду насиҳатини бошлаб юборди:

— Уфф, синфми, ё ҳаммомми? Синф навбатчиси қаёққа қаради? Ҳеч бўлмаса деразани очиб қўйсаларингчи! Чанг ютиб ўтираверасанларми?

Ўқитувчи шахдам юриб дераза ёнига келди-да, уни жаҳл билан силтаб очди. Ром девор қиррасига урилиб, кучли зарбдан ойнанинг катта кўзи чил-чил синди. Муаллим бир полга сочилган ойна синиқларига, бир ҳайратда қолган болаларга қаради-да, оҳиста деди:

— Булари бўлди? Туя кўрдингларми? Йўқ! Ойнани ким синдирди? Шамол! Тушунарлими?

Болаларнинг уни тушунмасликларидан ўзга иложи йўқ эди. Ҳа, улар муаллимнинг сўзига ҳам, унинг имо-ишорасига ҳам тушунишди. Ахир, ўқитувчининг гапи улар учун қонун-да! Тарих ўқитувчиси Турғун ака ана шунақа тўғрисўз одам! Мана шунинг учун ҳам ўқувчилар «Домланинг айтганини қил, қилганини қилма» деган нақлга доимо амал этишмоқда. Бор гап шу! Энди ушбу ҳикояни тўқима деб ўйламассизлар. Унинг бошидан оёғигача чин! Зеро, муаллим болаларга ҳар куни ростгўйликдан насиҳат ўқийди. Шиори эса битта: «Ростгўй бўлинг!».

Мардон ЁҚУБОВ.

МАДАНИЯТ ЯНГИЛИКЛАРИ

АНСАМБЛЬ ЯЛТАГА БОРАДИ

ВЛКСМ Марказий Комитети актив концерт фаолияти, ёшларни эстетик руҳда тарбиялашга катта ҳисса қўшганлиги учун Навоий шаҳридаги «Бахтли болалик» хореографик ансамбли қатнашчиларини «Артек» пионер лагерига йўлланмалар билан мукофотлади. Ёш раққослардан 33 киши бир ой мобайнида Бутуниттифоқ шифохонасида бўлади. Ансамбль қатнашчилари бўлажак сафар олдидан ўз репертуарларига янги-янги рақсларни киритдилар. Улар орасида «Бизнинг адрес—Совет Иттифоқи», «Биз — Совет мамлакати болалари» сингари хореографик асарлар ҳам бор.

Яқинда ўзининг 15 йиллигини нишонлаган бу ҳаваскорлик коллективи республикамиздан ташқарида ҳам яхши маълум. У Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофотининг лауреати, халқ ижодиёти Бутуниттифоқ фестивалларида бир неча бор турли мукофотларга сазовор бўлган.

300 га яқин ўғил ва қиз бу ерда тажрибали педагоглар раҳбарлигида нафосат ва нозик ҳаракатлар оламининг сирларини ўрганмоқда. Ансамбль репертуаридан жаҳон халқларининг юздан ортиқ рақс номерлари ўрин олган.

ҚИШЛОҚДА КОНЦЕРТ

Тошкентдаги Ҳамза номли музика билим юрти халқ чолғу асбоблари оркестри Ўрта Осиё ҳамда Закавказье республикалари композиторлари асарларини ўз репертуарига киритди. Коллектив ана шу программа билан Калинин районидаги «Хасково» совхози қишлоқ меҳнаткашлари ҳузурига борди.

Қардош республикалар ҳозирги замон композиторлари асарларини тарғиб қилиш республикада хизмат кўрсатган санъат арбоби А. Петросянц бундан 45 йил муқаддам ташкил этган оркестр фаолиятида анъана бўлиб қолди. Оркестрга 20 йилдан бери раҳбарлик қилаётган О. Каримов ўз устозининг бу хайрли ишини давом эттирди. Ёш музикачилар қишлоқ меҳнаткашлари ҳузурига тез-тез меҳмон бўлиб боришади. Улар Тошкент областидаги деярли барча маданият саройларида концертлар қўйиб беришган.

Қўқон болалар пойафзали фабрикасининг Боғдод филиали коллективи ойлик ва квартал топшириқларни ортиғи билан бажармоқда. Комсомол аъзоси Озода Мадраҳимова социалистик мусобақада фаол қатнашиб, бу ютуққа ўз ҳиссасини қўшаяпти.

СУРАТДА: О. Мадраҳимова тайёр маҳсулотни қутиларга жойламоқда.

У. ҚЎШВОҚОВ фотоси.

Редактор
А. Ғ. МУХТОРОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»— «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»

Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: редактор ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41, Масъул секретарь — 33-09-93, 32-56-26. Секретариат — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими —33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими —33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими —32-54-52. Таржима бўлимлари —32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими —33-81-42.

Р — 10123. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. А. 2155. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

1988 йил 2 декабрь, ЖУМА
№ 276 (4.475).
Баҳоси 3 тийин.

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

Кеча Москвада СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини тамомлади

М. С. ГОРБАЧЕВнинг якунловчи нутқи

Депутат ўртоқлар! Совет кишиларининг тақдирига дахлдор масалаларни ҳал этиш учун йиғилган СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини тугалламоқда. Қонун лойиҳаларини қабул қилиш XIX партия конференцияси қарорларида белгиланган, мамлакатимиз муҳтож бўлган сиёсий системани тубдан ўзгартириш йўлини очади.

СССР Олий Советида Қонун лойиҳалари муҳокама қилинганлиги — мамлакат ҳокимияти олий органи сессияларида биз аллақачондан буён тингламаган жуда катта ва муҳим сиёсий анжуман бўлди.

Депутатлар Конституцияни ўзгартириш ва янги сайлов системаси тўғрисидаги умумхалқ мунозарасини якунлай туриб, конкрет фикр-мулоҳазалар билан бир қаторда сиёсий ислоҳот ғоясининг ўзига, уни амалда рўёбга чиқариш йўлларига нисбатан ўз муносабатларини равшан изҳор этдилар. Шу жиҳатдан сессия ишининг умумий якуни битта маънони билдиради: ислоҳот етилди ва уни ҳеч кечиктирмай амалга ошириш керак.

Бизнинг муҳокамамизда қайта қуриш тақдири тўғрисида, экономикада ва ижтимоий турмушнинг бошқа соҳаларида амалга оширилаётган ўзгартишларнинг истиқболлари ҳақида манфаатдорлик билан анча батафсил гаплашиб олинганлиги жуда муҳимдир. Шу муносабат билан айтилган фикр-мулоҳазалар янги асосда ташкил этилган мамлакат ҳокимияти олий органларининг ишини авж олдириш учун яхши негиз бўлади. Партия органлари, жамоат ташкилотларимиз, раҳбар кадрларимиз депутатларнинг фикр-мулоҳазаларидан кўпгина фойдали нарсаларни топадилар. Мен шу минбарда нутқ сўзлай туриб, уларнинг эътиборини депутатларнинг нутқларида айтилган гапларга жалб қилишни истардим. Бу нутқларда биз қайта қуришнинг ҳозирги босқичида ишларни қандай юритишимиз кераклиги ҳақида фикр-мулоҳаза юритиш учун фойдали нарсалар кўп.

Бу ерда ўртага қўйилган ғоят хилма-хил масалалар орасида уч мавзу айниқса кўпроқ тилга олинди.

Бу, аввало, умуман мамлакатни ва унинг айрим регионларини ривожлантиришнинг, меҳнаткашлар турмуш шароитларини яхшилашнинг социал-иқтисодий муаммоларидир. Депутатлар мана шу энг муҳим муаммоларни ҳал этишни қайта қуришни чуқурлаштириш, корхоналарнинг хўжалик ҳисобига ва ўзини-ўзи пул билан таъминлашга ўтиши очиб берадиган имкониятлардан фойдаланиш, кооперацияни ривожлантириш, одамларнинг ташаббускорлиги ва омилкорлигига имконият яратиш, халқ хўжалиги тармоқларида ва биринчи навбатда қишлоқда ижара муносабатларини кенг жорий этиш билан ҳақли равишда боғламоқдалар. Бунда ана шуларнинг ҳаммаси сиёсий системани ислоҳ қилиш, демократиялаш ва ошкоралик билан, бутун совет халқининг ва ҳар бир кишимизнинг ижодий потенциалини намоён этиш билан чамбарчас боғлангандир.

Депутатларнинг нутқларида энг асосийси бўлган иккинчи мавзу — қайта қуришнинг устун туриши, халқимиз учун ҳаётий муҳим бўлган социализмни янгилаш жараёнини сабот билан олға силжитиш, уни барча ёт, тасодифий, иккинчи даражали нарсалардан, унинг олдида сунъий ғовларни вужудга келтириш, жамиятнинг эътиборини кейинги ўринда турадиган масалаларга чалғитиш йўлидаги уринишлардан ҳимоя қилиш зарурлигидир. Ўз-ўзидан равшанки, уни қайта қуришнинг ўзига, қайта қуриш сиёсатига ҳам ўнгдан, ҳам сўлдан қилинадиган бевосита хуружлардан ҳимоя этиш зарур.

Жамиятимиз олдида, улуғ мамлакатимизда яшовчи барча халқлар олдида турган бош муаммоларни ҳал этиш усуллари қайта қуриш ўзанидагина, фақат шу йўлдагина топилиши мумкин. Ўртоқлар, бу — жуда муҳим хулоса, сиёсий жиҳатдан тасдиқлаш бўлиб, биз бунга ўтган уч йил мобайнида машаққатлар билан эришдик. Буни бу ерда Олий Совет депутатларининг умумий фикри ҳам тасдиқлади.

Ниҳоят, миллатлараро муносабатларни такомиллаштириш, Иттифоқ билан республикаларнинг ваколатларини аниқ белгилаш учинчи мавзу бўлди. Бу мавзу шунинг учун ҳам яхши ва фойдалики, СССР Олий Совети, у билан бирга бутун мамлакат ҳам ҳаётий муҳим масалалар хусусида ўз позициясини жуда аниқ таърифлаб, иттифоқдош ва автоном республикалар, бошқа миллий тузилмалар ҳокимиятининг олий органлари вакиллари бўлмиш ўртоқларимизнинг далилларини чамалаб кўришлари мумкин. Шу минбарда туриб билдирилган турли нуқтаи назарларни юмшатишга ёки умумий бир кўрсаткичга олиб келишга асло ҳаракат қилмай, энг асосий нарсани таъкидламоқчиман — нотиқлар: «Мустаҳкам иттифоқ — бақувват марказ ва бақувват республикалардир», — шиори барча халқларимизнинг манфаатларига мос келади деган якдил фикрда бўлдилар. **(Қарсаклар).** Бунда бизнинг тушунишимиздаги иттифоқ — биргаликдаги барча республикалардир, бошқача сўзлар билан айтганда, федерациямизнинг биронта ҳам аъзоси ҳисоблашмаслиги мумкин бўлмаган ана шу республикаларнинг муштарак манфаати ва коллектив иродасидир.

Ўртоқлар, биз ушбу сессиядан шундай комил ишонч ҳосил қиламизки, бизнинг умумий хонадонимиз — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқида барча миллат ва элатлар ўзларини яхши ҳис этишлари, ўзларининг совет миллий анъаналарини, тили, маданиятини эркин ривожлантириш имкониятига эга бўлишлари, турмушнинг барча соҳаларида ўзаро ҳамкорликни мустаҳкамлашлари, ленинча интернационализм меросини авайлаб-асраб кўпайтиришлари учун куч-ғайратларни аямаслик керак, деб айтиш тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Мамлакатимизнинг барча халқлари шунга комил ишонч ҳосил қилишлари кераки, ССР Иттифоқида уларни ташвишга солаётган муаммолар ҳурмат ва ҳамжиҳатлик асосида қардошларча ҳал этилади. Бунда гап қандайдир олис давр тўғрисида эмас, балки бу масалаларни Марказий Комитетнинг келгуси йил июнь ойида бўладиган Пленумида муфассал кўриб чиқиш нияти тўғрисида боряпти, қолаверса, ҳали Пленумгача кўпгина муаммолар ҳам борки, улар эртагаёқ, кейинги кунлар ва ойларда ҳал қилиниши, сўнгра эса улар янгидан тузилган давлат структуралари доирасида мустаҳкамланиши лозим.

Бизда ҳозиргина СССР Олий Совети Президиуми бўлди. Бу мавзу Президиумда ҳам рўй-рост ва чуқур манфаатдорлик билан муҳокама қилинди. Мен ўртоқларга биз марказда ҳам, республикаларда ҳам бир-биримиздан шубҳаланишдан холи бўлишимиз керак, дедим. Баҳсларда, ўртоқлар билан, республикаларнинг вакиллари билан учрашувларда ана шундай ўзаро шубҳа мавжудлиги сезилиб турибди. Республикаларда уларга нисбатан қандайдир «Кремлнинг сирлари» тўғрисида ўйламоқдалар, марказда эса республикалар томонидан қўйилган масалаларни кўпинча ўринсиз ҳисобламоқдалар. Бундан қутилиш керак, ўртоқлар.

Агар биз Октябрда танлаб олган йўлимизга содиқ бўлсак, агар биз ўшанда бошланган ишни давом эттиришни, мамлакатимизни социализм принциплари асосида янгилашни хоҳласак, агар биз ленинча принципларга асосланган халқлар дўстлиги, қайта қуриш тарафдори бўлсак — у ҳолда барча масалалар юзасидан ўзаро келишиб оламиз ва уларни ҳал қиламиз. Бу — энг муҳимидир. Агар кимдир бошқа позицияда турган бўлса, унинг иттифоқимиз тўғрисида жон куйдиришига, марказ билан республикалар ўртасидаги муносабатларни уйғунлаштириш тўғрисида, мамлакатимизда барча халқлар ва элатларга ҳамда қаерда яшашидан қатъи назар ҳар бир миллатга мансуб киши яхши яшаши тўғрисида жон куйдиришига умид қилиш қийин. Бундай кишиларни биз ўз жойига ўтказиб қўйишимиз керак. **(Қарсаклар).** Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бу соҳадаги барча ишлар марказий ва республика партия ҳамда давлат органларининг, жамоат ташкилотларининг, олимларнинг, мутахассисларнинг, кенг жамоатчиликнинг қалин ҳамкорлигида олиб бориладиган, ошкора ва рўй-рост ўтади.

Яширишга ҳожат йўқ, биз марказдагилар яхши сабоқ олдик. Ислоҳотнинг дастлабки босқичи масалаларини муҳокама қилиш чоғидаги кечинмаларимиздан ҳаммамиз сабоқ олдик, деб ўйлайман. Биласизларми, бунингсиз иш бўлмайди. Бошқа масалаларда ҳам дакки эшитсак керак. Лекин принципиал позицияларда туриш, республикалар ва иттифоқ ўртасидаги, ҳар бир республикада эса — унда яшовчи барча халқлар ўртасидаги ишончни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш муҳимдир.

Муҳокама шуни кўрсатдики, ҳужжатларни тайёрлаш чоғида ҳамма нарса пухта ўйлаб кўрилганида эди, кўпгина ноаниқликларга йўл қўйилмаган, Олий Совет учун мақбул формулалар топилган бўлур эди. Бу бир томондан. Иккинчи томондан эса, ҳозирги вақтда мақбул ҳисобланаётган ва ҳатто мамлакатни демократиялаш жараёнини давом эттириш учун зарур деб ҳисобланаётган кўпгина жиҳатлар дастлабки босқичда саволларни келтириб чиқарган эди. Нима учун шундай бўлди? Чунки биз буни тегишинча тушунтириб беришни лозим топмадик.

Демак, марказда ҳамон ўша эски одат: ҳечқиси йўқ, шундайлигича ҳам ўтаверади, деган эски одат устунлик қилмоқда. Шу сабабли мен яна такрорлайман: биз ҳаммамиз ҳозир катта мактабдан ўтяпмиз, унда сабоқларни ҳамма яхши ўзлаштириб олиши лозим.

Конституцияга ўзгартишлар киритиш ва халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонунларнинг қабул қилиниши демократиялаш ва халқнинг ўзини-ўзи бошқариши негизида совет давлатчилигини ривожлантиришда янги босқични бошлаб беради. Уларда жуда кўп янгиликлар бор. Бу жуда зарур, чунки қайта қуришнинг ўзи — ностандарт, одатдан ташқари қарорлар қабул қилиш давридир, кечаги ақидаларни бузиб ташлаш ва изланиш давридир. Биз буларни яхши эсда тутишимиз керак, ўртоқлар. Лойиҳалардаги халқ депутатлари съезди, жамоат ташкилотлари вакиллиги, доимий ишлаб турадиган Олий Совет, сайловларда бир хил номзодлар каби ва бошқа янги жиҳатлар бирданига тушуниб етилмаганлиги ва қўллаб-қувватланмаганлигининг сири менимча ана шунда бўлса керак. Ҳаётнинг мантиқи ана шундай, янгича қарорларнинг салмоғи ана шундай.

Шу билан бирга бу қарорларнинг кераклигига ишончимиз комил. Бу қарорлар шунинг учун ҳам керакки, улар одамларнинг ғайрати ва ташаббусини авж олдиради, сиёсий турмушда ҳар ким ўз сўзини айтишига имкон беради, давлатга халқ манфаатларини яхшироқ мужассамлаштириш ва ифодалаш имконини яратади.

Сиёсий ислоҳотнинг барча тафсилотларини, ҳамма жиҳатларини ҳозир олдиндан кўра билиш қийин албатта. Кеча ҳам, ундан олдинги кунда ҳам депутатлар биз бирданига кам-кўстсиз, ҳамма жиҳатдан мутлақо мукаммал ҳужжатларни тайёрлай олмасак керак, деб тўғри гапирган эдилар. Қайта қуриш каби ўтиш даврида Владимир Ильич Лениннинг «Биз ҳеч маҳал умуман ўз ишимизни ва хусусан ўз Конституциямизни бекамукўст ва мукаммал деб ҳисоблаганимиз йўқ», деган сўзлари қайта-қайта хотирамга келмоқда. Башарти тажриба сайловни ташкил этишга, жамоат ташкилотлари вакиллигига, палаталар ёки депутатлар ишига, қандайдир бошқа жиҳатларга ўзгартиш киритиш зарурлигини кўрсатса — бундай имконият бўлиши равшан.

Шуни кўзда тутиш лозимки, биз жамиятнинг барча миллий, территориал ва социал манфаатларини, фикрлар, қарашлар, эҳтиёжларнинг бутун хилма-хиллигини акс эттирадиган янги, жуда мўътабар ҳокимиятнинг ваколатли органини тузяпмиз. Табиийки, бундай орган — СССР халқ депутатларининг съезди ва съезд сайлайдиган доимий ишлаб турувчи Олий Совет зарур бўлган тақдирда ҳозир тавсия этилаётган давлат механизмига аниқлик киритиб, уни мақбуллаштириши мумкин бўлади.

Шуни яна ва яна такрорламоқчиманки, ҳозирги пайтда XIX партия конференцияси белгилаб берган сиёсий ислоҳотни бошлаб юбориш, олға томон ҳаракат қилиш, ана шу ишни жадаллаштириш муҳимдир. Қонун лойиҳаларининг қабул қилиниши айни пайтда биз ана шу сиёсий ислоҳотнинг марказ билан иттифоқдош республикалар муносабатларини уйғунлаштириш масалаларига ҳам дахлдор бўлган янги босқичига қадам қўяётганлигимизни билдиради.

Депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг ҳозирги состави ўзининг сўнгги сессиясини ўтказмоқда. У халқ депутатлари съезди мамлакат ҳокимияти янги олий органини сайлагунга қадар ўз вазифаларини бажараверади, ҳамма депутатлар ҳам ишлайверади ва ҳаракат қилаверади, албатта.

Аммо шошилинч равишда СССР Олий Советининг сессиясини чақириш зарурати туғилмаса, бугунги мажлис унинг бой сиёсий биографиясидаги якунловчи ҳужжат бўлади.

Олий Совет ишининг якунларига баҳо бериш — меҳнаткашларнинг иши. Депутатларнинг бу состави қилган ишларга ҳаётнинг ўзи ҳам баҳо беради. Бу ерда эшитганингиздек, уларнинг фаолиятига турлича баҳо берилди. Очиғини айтаман, мазкур Олий Совет ва унинг депутатлари шанига айтилган баъзи гапларни мутлақо боадаблик, деб бўлмайди ва улар депутат сифатида шахсан менга ҳам тегиб кетди. Нима учун шундай бўлди! Чунки шуни яққол айтиш мумкин: айни мана шу чақириқ Олий Совет қисматига мамлакатимизнинг революцион қайта қуриш йўлига ўтиши, совет жамиятини янгилаш билан боғлиқ бўлган қарорлар қабул қилишдек улкан масъулият тушди. Партия Марказий Комитети ҳам депутатлар XXVII съезд белгилаб берган йўлни фаоллик билан қўллаб-қувватлаганликларини, бу йўлни амалий сиёсат изига солиб юбориш учун кўп иш қилганликларини юқори баҳолайди. Бу — буюк ишдир. **(Қарсаклар).**

Давлат социалистик корхонаси тўғрисидаги Қонун, кооперация тўғрисидаги Қонун каби, сиёсий ислоҳотга қудратли омил бахш этадиган бугунги Қонун лойиҳалари каби асосли қарорларимизни эслатиб ўтишнинг ўзи кифоя. Мамлакатимиз тарихида ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг аҳамияти ана шу муҳим босқичлар билан белгиланади.

Қадрли ўртоқлар, сизлар сиёсий ҳаётда фаол иштирок этаверасизлар, қайта қуриш вазифаларини амалга ошириш учун, биз шу вақтга қадар қабул қилган ва мазкур сессияда қабул қиладиган қарорларимизни рўёбга чиқариш учун курашаверасизлар, деб қатъий ишонч билдиришга рухсат этгайсиз. **(Қарсаклар).**

СИЁСИЙ СИСТЕМАНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДАН

Давлат ҳокимияти олий органининг депутатлари мамлакатни, совет жамиятини ривожлантириш, социалистик демократияни чуқурлаштириш, сиёсий системани ислоҳ қилиш йўлларини уч кун мобайнида принципиал равишда, фаол, ўткир муаммоларни четлаб ўтмай, муҳокама этдилар.

СССРнинг миллионлаб гражданлари кенг ошкоралик вазиятида муҳокама қилган Қонун лойиҳалари ҳар томонлама кўриб чиқилди. Депутатлар Қонун лойиҳаларига сайловчиларнинг номидан ва уларнинг хоҳиш-иродасига кўра зарур тузатиш ва қўшимчалар киритишди, шундан кейин ҳужжатлар қабул қилинди, улар СССР қонунлари бўлиб қолди. Бу Қонунлар социалистик ҳуқуқий давлатни барпо этишга, XIX партия конференцияси қарорларини амалда рўёбга чиқаришга қаратилган қайта қуриш йўлидаги янги қадамни таъминлаши лозим.

1 декабрь куни Катта Кремль саройида ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини давом эттирди. Кундуз соат 12 да Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг тўртинчи қўшма мажлиси бошланди. Мажлисда **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Шчербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Тализин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов** иштирок этдилар.

Раислик қилувчи — Иттифоқ Совети Раиси **Ю. Н. Христораднов** КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитети секретари, Иттифоқ Совети Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиясининг раиси **Г. П. Разумовский**га сўз беради.

Г. П. РАЗУМОВСКИЙ нутқи

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг топшириғига кўра Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссиялари депутатларнинг мазкур сессияда СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги ҳамда СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонунлар лойиҳаларига тааллуқли таклиф ва мулоҳазаларини кўриб чиқди. Кўриб чиқиш натижалари тўғрисида СССР Олий Совети Президиумига ҳисобот берилди, Президиум комиссиялар чиқарган хулосаларни қўллаб-қувватлади.

Аввало шуни айтишни истар эдикки, депутатларнинг барча таклифларида (маълумки, 37 киши сўзга чиқди) Қонун лойиҳаларининг айрим моддаларини яна ҳам аниқроқ, яна ҳам равшанроқ қилиш истаги ўз ифодасини топди, бундан мақсад ушбу Қонун лойиҳалари халқ манфаатларини, XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси ғояларини тўлароқ акс эттиришдан иборатдир.

Комиссиялар бир қанча қўшимчалар ва тўлдиришларга розилик бериш мумкин, деб ҳисобламоқда.

Депутатларнинг конкрет таклифлари хусусида коллектив бўлиб ишлаб чиқилган фикрни айтишга ижозат бергайсиз.

М. С. Горбачев докладида, шунингдек айрим депутатларнинг нутқларида депутатларнинг СССРнинг янги Олий Советидаги иши билан боғлиқ бўлган масалалар кўтарилган. СССР Олий Советига аъзолик вазифаларини меҳнат коллективларидаги иш билан қўшиб олиб бораётган депутатларнинг профессионал манфаатларини яхшироқ ҳисобга олиш тўғрисидаги истак айтилган эди. Шунинг учун ҳам СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун лойиҳаси 124-моддасининг 2-қисмини қуйидагича ифодалаш таклиф этилмоқда: СССР Олий Советига сайланган халқ депутатлари, илгари айтилганидек, СССР Олий Советидаги ўз ваколатининг бутун даврида хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларини бажаришдан озод қилинмайдилар, балки озод қилинишлари мумкин. Хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларидан озод этилган депутатлар қанча бўлади — эҳтимол, ҳаммаси, балки бир қисмигина озод бўлар—буни бўлажак Олий Совет ҳал қилади.

Маълумки, кўпчилик депутатлар ўз нутқларида иттифоқдош республикалар суверенитетини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш масалаларига тўхталдилар. Масалан, депутатлардан В. С. Шевченко, Ғ. П. Паллаев идоравий актлар сабабли республика ваколатларининг бузилиши муносабати билан иттифоқдош республиканинг СССР конституцион назорат комитетига мурожаат қилиши ҳуқуқини мустаҳкамлаб қўйиш тўғрисидаги масалани ўртага қўйдилар. Бу таклифни Конституция лойиҳаси 125-моддасининг 2 ва 4-бандларида ҳисобга олиш мумкин бўлур эди. У ҳолда мазкур таклифни конституцион назорат комитетига, иттифоқдош республикалар давлат ҳокимияти олий органларига мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлган ташкилотлар рўйхатига киритиш лозим бўлади. Бунда конституцион назорат комитетининг ўзи қонун чиқариш ҳуқуқига эга бўлади. (114-модда).

Латвия ССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. В. Горбунов нутқида СССР Олий Советининг Иттифоқ Совети таркиб топаётганида иттифоқдош республикалар манфаатини ҳисобга олиш тўғрисидаги масалани ўртага қўйди.

Шу муносабат билан 111-модданинг 4-қисми 2-жумласини қуйидагича ифодалаш таклиф этилади:

Иттифоқ Совети **иттифоқдош республикадаги ёки региондаги сайловчилар сонини ҳисобга олиб,** территориал сайлов округларидан сайланган СССР халқ депутатлари ва жамоат ташкилотларидан сайланган СССР халқ депутатлари орасидан сайланади.

Депутат Д. И. Патиашвили СССР Конституцияси 119-моддаси 13-бандининг таҳририни ўзгартириш тўғрисидаги таклифини инобатга олиб, Конституциянинг 119-модда 13-бандини қуйидагича ёзиш мақсадга мувофиқ бўлур эди: СССР Олий Совети Президиуми «СССРни ва унинг гражданлари хавфсизлигини ҳимоя қилиш манфаатларини ҳисобга олиб, бутун мамлакатда, шунингдек айрим жойларда ҳарбий ҳолат ёки фавқулодда ҳолат эълон қилиши мумкин — **бунда мазкур масала тегишли иттифоқдош республика Олий Совети Президиуми билан биргаликда кўриб чиқилиши шарт;** СССР Олий Совети Президиуми кўрсатилган ҳолларда ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар давлат органлари амалга оширадиган бошқарувнинг алоҳида формаларини жорий этиши мумкин».

Депутатлардан В. К. Месяц ва В. А. Коптюг халқ депутатлари Советларига уларнинг компетенциясига тааллуқли масалалар юзасидан регионал референдумлар ўтказиш ҳуқуқини бериш тўғрисида таклиф киритдилар. Мазкур таклиф социалистик демократияни ривожлантириш манфаатларига мос бўлиб тушади. Шунинг учун ҳам 91-модданинг 1-қисмини қуйидагича таҳрирда баён этиш таклиф этилади: «Умумиттифоқ, республика ва маҳаллий аҳамиятга молик энг муҳим масалалар халқ депутатлари съездлари мажлисларида, Олий Советлар ва маҳаллий Советларнинг сессияларида ҳал этилади **ёки кўриб чиқиш учун улар томонидан референдумларга қўйилади».**

Комиссиялар мақсадга мувофиқ деб топаётган таклифлар орасида 91-моддани қуйидагича кўрсатма билан тўлдириш тўғрисидаги таклиф ҳам бор: «ҳар қандай мансабдор шахс, у ўз хизмат вазифаларини зарур даражада бажармаган ҳолларда эгаллаб турган лавозимидан муддатидан илгари озод қилиниши мумкин».

Бир қанча ўртоқлар сайловчилар ўзлари яшаб турган жойда овоз беришлари керак деган мулоҳазани айтган эдилар. Шу муносабат билан овоз бериш ҳуқуқини берадиган гувоҳномадан воз кечиш таклиф этилган эди. Вақтинча доимий истиқомат жойларида яшамаётган гражданларни овоз беришдан четлатиш аслида минг-минглаб одамларни сайлов ҳуқуқидан маҳрум этган, уларни ўринсиз ранжитган бўлур эди.

Шу билан бирга комиссиялар йирик темир йўл ва автомобиль станциялари, аэропортлар, денгиз ва дарё портлари, меҳмонхоналар ва поездларда овоз беришни ўтказмаслик тўғрисидаги таклифга рози бўлиш имконияти бор деб ҳисоблайди, чунки ана шундай овоз бериш ҳақиқатан ҳам расмиятчилик тусида бўлади, Шу муносабат билан СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонуннинг 19, 20, 52-моддаларига аниқликлар киритилмоқда.

Депутатларнинг айрим таклифлари комиссиялар лойиҳалар текстларига илгарироқ киритган тузатишларда ўз аксини топди.

Масалан, депутат А. Н. Фадеевнинг фақат Советларгагина эмас, уларнинг Президиумларига ҳам округ сайлов комиссияларини тузиш ҳуқуқини бериш тўғрисидаги таклифи СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 24, 26-моддаларида ва бошқа моддаларида ҳисобга олинган.

Депутат В. П. Ефремовнинг СССР конституцион назорат комитети составини кенгайтириш тўғрисидаги таклифи СССР Конституциясининг 125-моддасига тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутат И. И. Жирнов жамоат ташкилотларининг бошланғич бўғинларини активлаштириш, уларнинг номзодларни танлаш ва кўрсатишга таъсирини кучайтириш муҳимлигини таъкидлаган эди. Бу таклиф Конституция лойиҳасининг 100-моддаси янги таҳририда ҳисобга олинган.

Депутат С. Б. Татлиев СССР Конституциясининг 94-моддасида юқори Советларнинг қарорларини қуйи Советларнинг бажариши мажбурий эканлиги тўғрисидаги талабни акс эттиришни зарур деб ҳисоблайди. Мазкур принцип СССРнинг амалдаги Конституцияси 3-моддасида мустаҳкамлаб қўйилган.

Депутат В. Д. Жиловскийнинг Қонунлар лойиҳаларини умумхалқ муҳокамасига қўйишга оид таклифига келганда, бу СССРнинг амалдаги Конституцияси 5-моддасида назарда тутилган.

Депутат Р. Ҳ. Ҳабибуллиннинг мансабдор шахслар ўз хизмат фаолиятларини тўхтатганида уларни халқ депутатлари қилиб сайлаш тўғрисидаги таклифи СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 40-моддасига киритилган тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутатлардан В. И. Казаков, А. М. Масалиев, А. Н. Фадеевнинг СССР халқ депутатларини нисбатан кўпчилик овоз билан сайлаш тўғрисидаги таклифлари қисман ҳисобга олинди, чунки қайта овоз беришда сайлов натижалари худди ана шундай тарзда аниқланмоқда.

Сессияда сўзга чиққан кўпчилик депутатлар ҳозир муҳокама қилинаётган Қонун лойиҳалари доирасидан чиқиб кетадиган у ёки бу тузатишларни таклиф этдилар. Комиссияларнинг фикрича, кўпчилиги амалий тусда бўлган ана шу таклифларни ҳам ССР Иттифоқи, ҳам иттифоқдош республикаларда бундан кейинги Қонунларни тайёрлаш жараёнида ҳисобга олиш мумкин ва лозим.

Депутатлардан В. С. Астраускас, Т. А. Жумаканов, Ю. Н. Прокопьев, Н. И. Попов, Л. М. Данильченко, А. Г. Костенюк ва бошқалар маҳаллий Советларнинг реал тўла ҳокимиятини тиклаш тўғрисидаги масалаларни кўтардилар. Бу ўринда гап, жумладан, тегишли территориядаги хўжалик фаолияти ва социал-маданий фаолият Советларнинг розилиги билан амалга оширилиши зарурлиги ҳақида борди. Жойлардаги ҳокимият органлари вазифаларини кенгайтириш, қишлоқ Советларининг ролини ошириш, наказлар билан ишлашни яхшилаш таклиф этилди.

Комиссиялар ана шу ва шунга ўхшаш таклифларни диққат билан ўрганиб чиқиш ва қўллаб-қувватлаш лозим деб ҳисоблайдилар, бу таклифларнинг ҳаммаси докладдаги қуйидаги қоидани яна бир карра тасдиқлаб турибди: маҳаллий ўзини ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисидаги СССР Қонунини тайёрлаш ишини пайсалга солиш мумкин эмас.

Ўртоқ А. В. Горбунов иттифоқдош республикаларга Конституцияга ва республикаларнинг қонунларига зид бўлган СССР Министрлар Совети, иттифоқ министрликлари ва идоралари актларини рад этиш ҳуқуқини бериш мақсадга мувофиқлиги тўғрисида гапирган эди. Бу таклиф 125-моддада қисман ҳисобга олинган, бу ҳақда биз юқорида гапирган эдик. Умуман эса, бу таклифни иттифоқдош республикалар ҳуқуқларини кенгайтириш билан боғлиқ бўлган бошқа муаммолар қаторида кўриб чиқиш лозим бўлур эди.

Депутатлардан В. С. Мавликов, Н. П. Отке, Ю. Н. Прокопьев, Г. П. Паллаев, Р. Х. Ҳабибуллин автономияларнинг СССРнинг олий ҳокимият органидаги ваколатлари тўғрисидаги айрим масалаларни, шунингдек автоном тузилишларнинг ҳуқуқий статуси тўғрисидаги бир қанча масалаларни ўртага қўйдилар. Булар муҳим масалалардир, деб ўйлаймиз, сессияда келишиб олинганидек, мазкур масалаларни миллий-давлат тузилишимизнинг муаммолари умумий комплексида пухта ишлаб чиқиш лозим бўлади.

Депутатлардан З. П. Пухова, В. С. Мавликов, А. М. Масалиев, В. И. Мироненко ва бошқалар СССР халқ депутатлари съезди, СССР Олий Совети ва у тузадиган депутатлар органларини ташкил этишга ва улар фаолиятига тааллуқли бир қанча масалаларни ўртага қўйдилар. Марказдаги давлат ҳокимиятининг тўла демократизми, унинг таъсирчанлиги тўғрисидаги ғамхўрлик тушунарли ва асослидир. СССР Конституциясига киритиладиган ўзгаришлар ва қўшимчаларда бунинг асосий кафолатлари мужассамлашган. Аммо депутатлар ана шу кафолатларни кучайтириш зарурлигини таъкидламоқдалар, комиссиялар буни адолатли деб ҳисоблайдилар. Шу хусусдаги кўпчилик таклифлар, бизнинг фикримизча, халқ депутатлари съезди ва Олий Совет регламентида, Олий Совет комитетлари ва палаталар комиссиялари тўғрисидаги, СССР халқ депутатларининг статуси тўғрисидаги ва СССР халқ депутатини чақириб олиш тўғрисидаги Қонун актларида ва бошқа ҳужжатларда мустаҳкамлаб қўйилиши мумкин бўлур эди.

Турли нуқтаи назарлар, баъзан эса бир-бирига зид нуқтаи назарлар баён этилган масалалар хусусида тўхтаб ўтишни истар эдик.

Баъзи депутатларнинг нутқларида жамоат ташкилотларидан халқ депутатлари съездларида бевосита вакилликнинг мақсадга мувофиқлиги шубҳа остига олинди. Айни вақтда депутатлардан К. Ю. Лавров, В. С. Шевченко, В. И. Мироненко, К. Турисов, Н. И. Попов, Р. С. Бобовиков нутқларида ва бошқа бир қанча нутқларда территориал округлар ва жамоат ташкилотларидан вакиллик халқ депутатлари съезди ва СССР Олий Советининг имкониятларини кенгайтиради, жамиятдаги социал манфаатларнинг хилма-хиллигини тўғри ифодалашга, уларни келишиб олишга имкон беради, деб таъкидланди. Бу мулоҳазалар кўпчилик депутатларнинг фикрини акс эттиради. Комиссиялар бу фикрга тўла-тўкис қўшилади.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СИЁСИЙ СИСТЕМАНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДАН

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Депутат А. Ф. Рюйтель Эстонияда давлат ҳокимиятининг олий органи сифатида Олий Советни қолдиришни ва халқ депутатлари съездини тузмасликни таклиф этди. Бу бир территорияга тааллуқли масала эмас. Давлат ҳокимияти олий органларини тузишнинг асосий негизлари муштараклиги — Советлар бирлигининг асосий кафолатидир. Бутуниттифоқимиз мустаҳкамлигининг гаровидир. Табиийки, республика халқ депутатлари съездининг компетенциясини конкрет белгилаш шу республиканинг ўз ишидир. Бу Конституция лойиҳасига тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутат А. М. Масалиев, башарти иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Қонун актлари СССР Конституциясига мувофиқ келмай қолса (бу қоида Қонун лойиҳасининг дастлабки таҳририда кўзда тутилган), бу актларни бекор қилиш ҳуқуқи халқ депутатлари съездлари ихтиёрида қолдирилиши керак, деб ҳисобламоқда. Комиссиялар мазкур масалани кўриб чиқдилар ва СССРдаги амалдаги Конституция 74-моддаси мамлакат территориясида иттифоқ Қонунларининг устунлигини етарлича таъминлайди, деб ҳисоблайди.

Депутат Р. Х. Ҳабибуллин сайловчиларнинг бир қисмига бир неча бор овоз бериш ҳуқуқи берилиши мақсадга мувофиқ бўлмаса керак, деди, бу ўринда у жамоат ташкилотлари сайлов органларининг аъзоларини назарда тутади. Гап турлича ёндашувлар, сайловнинг турли усуллари ҳақида бормоқда. Бир ҳолда гражданин — сайловчидир, иккинчи ҳолда эса, у ўз жамоат ташкилоти аъзоларининг хоҳиш-иродасини ифодалайди ва овоз берувчидир. Қонун лойиҳасида ҳам шундай деб ёзиб қўйилган.

Депутатлар бошқа таклифларни ҳам айтдилар. Мазкур таклифларнинг ҳаммаси синчковлик билан кўриб чиқилди.

Комиссиялар ҳозирги сессияда айтилган таклифларни муҳокама қилиш билангина чекланишгани йўқ. Комиссиялар иши чоғида депутатлардан В. Г. Афанасьев, Г. М. Гринева, П. А. Загребельний, И. А. Земченков, А. К. Зитманис, В. Р. Лийв, А. А. Логунов, А. В. Маслова, Ю. Т. Почечуев, С. Л. Соколов, Т. В. Шчеголова, М. И. Фомичева сайловчиларнинг, меҳнат коллективларининг ташаббускор жамоат бирлашмаларининг Қонун лойиҳаларига оид мулоҳазаларини тақдим этдилар. Бу таклифларнинг ҳаммаси ҳам эътибор билан кўриб чиқилди. Ана шу таклифларнинг анчагинаси у ёки бу даражада Қонун лойиҳаларига тузатишларда ҳисобга олинди.

Ўртоқлар! Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиясининг якунловчи мажлисида кўтарилган бир масала хусусида сизларни хабардор қилиш менга топширилган.

СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 37-моддасида илгари сайлов округларида ишлаётган ёки яшаётган гражданлар, қоида тариқасида, депутатликка номзод қилиб кўрсатиладилар, дейилган эди.

Ҳозир ана шу моддадаги **қоида тариқасидаги** сўзи тушиб қолган. Бир қанча депутатлар буни сайловчилар кимнинг депутат бўлишини истаётганликларини ўзлари ҳал этиш имкониятини чеклаш, деб билмоқдалар.

Жумладан, депутат С. А. Амбарцумян бир мисолни айтди, кўп чақириқлар давомида Москва шаҳрида муқим яшаб қолган таниқли ҳарбий бошлиқ, маршал И. Х. Баграмян Арманистондан СССР Олий Совети депутати қилиб сайланган. Башарти, сайловчиларнинг асл хоҳиш-иродалари акс этаётган экан, ана шу тусдаги истиснолар учун қонунда ғовлар қўйиш керакмикин? Комиссиялар ана шу модданинг дастлабки текстини сақлаб қолишни якдиллик билан маъқуллади.

Шуни ҳисобга олиб 111-модданинг 4-қисмига аниқлик киритиш лозим бўлади.

Сизга айтиш учун менга топширилган мулоҳазалар, ана шулардан иборат, ўртоқлар.

Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссиялари киритилган тузатишларни ҳисобга олган ҳолда СССР Олий Совети Президиуми маъқуллаган СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонунни ва СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонунни қабул қилиш тўғрисидаги таклифни кўриб чиқишингиз учун тақдим этади. **(Қарсаклар).**

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси **М. С. Горбачев** якунловчи нутқ сўзлади. М. С. Горбачев нутқи эътибор бериб тингланди ва қарсаклар билан бўлиниб турди.

Депутатлар кўриб чиқилаётган масалалар юзасидан қарорлар қабул қилишга киришадилар. Қонунлар лойиҳаларига овоз бериш тартиби қабул қилинади.

Сессия «СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида» Қонун қабул қилишга ўтади.

Латвия ССР Рассомлар союзи правлениесининг раиси депутат **Д. О. Скулме** СССР Конституциясининг 108-моддасига тузатиш киритиш ҳақида таклиф киритди.

СССР Олий Совети бу тузатишни кўпчилик овоз билан рад этди.

Депутатлар СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун юзасидан палаталар бўйича алоҳида-алоҳида овоз беришга ўтадилар. Овоз бериш натижалари қуйидагича бўлди: **Миллатлар Совети:** 686 депутат овоз беришда қатнашди, 657 депутат ёқлаб, 3 депутат қарши овоз берди, 26 депутат бетараф қолди; **Иттифоқ Совети:** овоз беришда 690 депутат қатнашди, 687 депутат ёқлаб овоз берди, 2 депутат қарши овоз берди, 1 депутат бетараф қолди.

«СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонун ҳамда уни кучга киритиш тартиби тўғрисидаги қарор СССР Олий Совети томонидан қабул қилинади.

СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун қабул қилинди.

Депутатлар СССР Олий Советининг «Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш юзасидан бундан буёнги тадбирлар тўғрисида»ги қарорини қабул қилишга киришадилар.

Раислик қилувчи шуни эслатиб ўтдики М. С. Горбачев ўз докладида ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ваколатларини белгилаш билан боғлиқ таклифларни ишлаб чиқиш учун депутатларнинг махсус группасини тузиш тўғрисида фикр билдирган эди. Сессияда сўзга чиққан депутатлар бу таклифни қўллаб-қувватладилар. Шу муносабат билан қарорнинг 3-бандига қуйидаги қўшимчани киритиш таклиф қилинади:

«СССР Олий Совети Президиуми ва палаталарнинг Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиялари барча иттифоқдош республикалар вакиллари бўлган СССР Олий Совети депутатларидан ишчи группа тузиб, бу группага олимлар ва мутахассислар — иқтисодчилар, социологлар, юристлар иштирокида ССР Иттифоқи ва республикаларнинг сиёсий ҳамда социал-иқтисодий манфаатларини тўла таъминлаш, миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш, бутун мамлакатни янада ривожлантириш вазифаларини тўла ҳисобга олиш манфаатларини кўзда тутиб, ССР Иттифоқи билан республикаларнинг вазифаларини белгилаб бериш тўғрисида таклифлар тайёрлашни топширсин».

СССР Олий Советининг «Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш юзасидан бундан буёнги тадбирлар тўғрисида»ги қарори бир овоздан қабул қилинади.

Депутатлар СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги масалани кўриб чиқишга ўтадилар. Раислик қилувчи сўзни СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси, ВЦСПС Раиси **С. А. Шалаев**га беради.

С. А. ШАЛАЕВ нутқи

Депутат ўртоқлар!

Маълумки, ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг ваколатлари 1989 йил март ойида тугайди. КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг топшириғига мувофиқ, СССР халқ депутатлари сайловини 1989 йил 26 март, якшанба куни ўтказиш тўғрисида таклиф киритаман.

Бу сайлов сиёсий системамизни кенг қамровли ислоҳотни ўтказишда дастлабки амалий қадамлардан бири бўлиб қолади.

Бугун қабул қилинган «СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ, бир территориал сайлов округи учун сайловчилар нормасини белгилаш зарур.

Иттифоқдош республикалар Олий Советлари Президиумларининг маълумотларига қараганда, 1989 йил 1 январда сайловчилар сони салкам 193 миллион кишини ташкил этади. Қонунда СССР территориясида 750 та территориал сайлов округи тузилиши лозимлиги белгилаб қўйилган. Бинобарин, ҳар бир сайлов округига 257 минг 300 сайловчи тўғри келади. Худди ана шуни СССР Олий Советининг «СССР халқ депутатлари сайловини тайинлаш тўғрисида»ги қарорида территориал сайлов округларини тузиш учун норма сифатида мустаҳкамлаб қўйиш таклиф этилади.

Депутат ўртоқлар! Қонунда кўзда тутилганидек, СССР халқ депутатлари сайловини ўтказиш учун СССР Олий Совети марказий сайлов комиссиясини тузиши зарур.

Барча иттифоқдош республикалар Олий Советларининг Президиумлари, КПСС Марказий Комитети, ВЦСПС, ВЛКСМ Марказий Комитети, Совет хотин-қизлар комитети ва бошқа жамоат ташкилотлари комиссия состави хусусида таклиф киритдилар.

Қонунда белгилаб қўйилганидек, комиссия составига 35 кишини сайлаш зарур.

Депутатлар қўлида сайлов комиссиясининг шахсий состави хусусидаги таклифлар бор.

Владимир Павлович Орловни Марказий сайлов комиссияси раиси этиб тасдиқлаш таклиф қилинади. В. П. Орлов КПСС Марказий Комитетининг аъзосидир. У Совет ишида катта тажриба орттирган, сайлов практикасини яхши билади. Владимир Павлович сўнгги вақтгача РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси эди.

Комиссиянинг таклиф этилаётган составида барча иттифоқдош республикаларнинг вакиллари бор. Комиссияга ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар вакиллари, фан, маданият, соғлиқни сақлаш, халқ таълими, жамоат ташкилотлари ходимлари киритилган. Умуман барча ўртоқлар комиссия составида иш олиб бориш учун етарли тажриба ва зарур билимга эгадирлар.

Мазкур масалалар юзасидан СССР Олий Советининг тегишли қарорларини қабул қилиш таклиф этилади. Қарорлар лойиҳаларининг тексти қўлингизда бор. **(Қарсаклар).**

* * *

«СССР халқ депутатлари сайловини тайинлаш тўғрисида» ва «СССР халқ депутатлари сайлови бўйича марказий сайлов комиссиясини тузиш ҳақида»ги қарорлар бир овоздан қабул қилинади.

Сессияга Тоғли Қорабоғ автоном области ва унинг **теварагидаги аҳвол ҳақида** Арманистон ССРдан сайланган бир группа депутатлардан сўров тушди.

Депутатлар сўровига жавоб бериш учун сўз КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг Тоғли Қорабоғ автоном областидаги вакили депутат **А. И. Вольскийга** берилади.

А. И. ВОЛЬСКИЙ нутқи

Ҳурматли ўртоқлар!

Тоғли Қорабоғ ва унинг теварагидаги аҳвол ҳақида Арманистон ССРдан сайланган депутатлар группасининг сўрови муносабати билан КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг Тоғли Қорабоғдаги вакили сифатида менга қуйидагиларни маълум қилиш топширилган.

Аввало Тоғли Қорабоғ автоном областининг ўзидаги аҳвол ҳақида.

Бевосита Тоғли Қорабоғ автоном областида бўлган тўрт ой давомида, назаримда кўпгина муаммоларни аниқлашга муваффақ бўлдик. Уларнинг мураккаблигини, кўплигини, бир-бирига чатишиб кетганлигини, уларнинг тарихий манбаларини, бу муаммолар ҳозирги вақтда янада оғирлашганлигини аниқлай олдик. Келгусидаги ишларни ана шуларни ҳисобга олиб йўлга қўйиш зарур.

Шуни таъкидлаш керакки, бу регионнинг экономикаси айниқса социал жиҳатдан одамларнинг уй-жойга бўлган биринчи навбатдаги эҳтиёжларини қондириш, сув ва энергия билан, медицина хизмати ҳамда озиқ-овқат билан таъминлаш жиҳатларидан ғоят қолоқ аҳволга тушиб қолган. Очиқ кўнгил ва меҳнатсевар одамлар яшаётган бу тоғли ўлкани ана шундай аҳволга келтириб қўйган шахсларни асло кечириб бўлмайди.

Ҳозир КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг Тоғли Қорабоғга доир қабул қилган қарорини бажариш йўлида дастлабки қадамлар қўйилди. Бу эса автоном ўлкани социал-иқтисодий ривожлантиришдаги ўз ҳолига ташлаб қўйилган баъзи ишларни қотиб қолган нуқтадан силжитишга ёрдам берди. Аҳолининг арманлар қисми тил, маданият ва таълим соҳасида Арманистондан четлашиб қолганлиги ва сунъий равишда бегоналаштирилганлиги бартараф этила бошлади. Қорабоғликлар ҳаётида уларнинг хафа бўлишлари ва норозиликларига сабаб бўлган жиҳатлар аста секин тугатилишига умид пайдо бўла бошлади.

Ўртоқлар, ҳеч муболағасиз шуни айтиш мумкинки, бундай тадбирлар мамлакатнинг ҳар қандай регионида ҳам миннатдорчилик билан кутиб олинган ва баҳоланган, кўпгина масалалар кескинлигини бартараф этишга ёрдам берган бўлур эди.

Бироқ Тоғли Қорабоғ автоном областида ҳозирча бундай бўлмади. Аҳолининг кўпгина қатламлари областни Озарбайжондан ажратиб олиш учун курашга шу қадар жалб этилганки, ҳис-туйғулар ақл-идрокдан устун келди. Узундан-узоқ иш ташлашлар бошланди. Ҳам расмий, ҳам норасмий саркорлар эҳтиросни авж олдирдилар.

Ана шундай вазиятда социал-иқтисодий тадбирларнинг қадри тушиб кетди. Сентябрда аҳвол шу даражада мураккаблашдики, миллатлараро негизда тўқнашувлар бошланди. Иш тўғридан-тўғри ўзаро тўқнашувларга, қурол ишлатишга, талончилик, ур-йиқит қилиш, ўт қўйишларгача бориб етди. Ўз вақтида алоҳида ҳолат жорий этилишигина зўравонлик авж олишининг тўла олдини олишга имкон берди, бироқ умумий муҳит ҳозирча тубдан ўзгаргани йўқ.

Энди Озарбайжон ва Арманистондаги вазият тўғрисида. Очиғини айтаман: сўнгги даврда вазият очиқдан-очиқ хавфли тус олди. Нима учун шундай бўлди? Бунинг асосий сабаби фақат Тоғли Қорабоғ муаммоларидагина эмас, албатта.

Ҳозирги тангликнинг сабаблари, энг аввало, республикаларнинг олдинги раҳбарлари амалга оширган миллий сиёсатнинг қўпол равишда бузилганлигидадир. Ҳозир, аслини олганда, икки авлод бир-бирига қарама-қарши турибди, уларнинг жуда кўп вакиллари икки халқ дўстлиги тўғрисидаги гапларни деярли иккиюзламачилик деб ҳисоблай бошлаганлар. Вазият фожиасининг илдизи ана шунда.

Озарбайжонда ва Арманистонда ҳокимиятнинг кўпгина воситалари ҳали ҳам турли тўдалар қўлида эканлигини сўнгги воқеалар айниқса яққол кўрсатди. Улар тарбиялаган ва жойлаштирган кадрлар ҳали ҳам умумий муҳитга таъсир ўтказмоқдалар, кўпгина қарорларнинг қабул қилинишига орқаваротдан таъсир ўтказмоқдалар. Бундан эса улар учун Тоғли Қорабоғ жуда қулай баҳона деган хулоса келиб чиқмоқда.

Яқинда Тоғли Қорабоғда минг-минг сўмлаб пора олганлиги учун Манучаров қамоққа олинди. Иккала республикада ҳам Манучаров каби порага сотилган ашаддий кишиларнинг роли ортиб бораётганлигини кўриб турибмиз. Афсуски, баъзи партия ва совет органлари улар билан муросаи-мадора қилмоқдалар. Баъзи жойларда эса ташаббусни уларнинг қўлига бериб қўймоқдалар, принципиал позицияларни уларга топшириб қўймоқдалар. Шу сабабли мусаффолаш жараёнларига сира кечиктирмай янада кучлироқ турткн бериш керак дейиш учун ҳамма асослар бор.

Худди мана шу позициядан туриб, иккала республикадаги баъзи партия ва хўжалик раҳбарлари, олимлар ва маданият арбобларининг телевидение ва матбуот чиқишларини таҳлил қиладиган бўлсак, уларда амалда бир-бирларига пешвоз чиқиш кўринмаяпти, ўзаро келишилган ҳаракатлар йўқ. Бунинг устига ўзаро келишиб ҳаракат қилишга истак ҳам йўққа ўхшайди. Бундай позиция вазиятни нормаллаштириш йўлини ўзаро бойкот қилиш, унга қарши чиқишдан бошқа нарса эмас.

Аксинча, можарони авж олдириш учун ҳар қандай баҳонадан фойдаланилмоқда. Уйдирмалар тарқатилмоқда. Турли ёлғон-яшиқлар эълон қилинмоқда. Булар кўпинча миллий қиёс даражасига кўтарилиб, республиканинг шон-шарафи ва қадр-қимматига суиқасд қилиш сифатида талқин этилмоқда, кўп минг кишилик митингларда муҳокама қилинмоқда.

Шу ерда ҳозир бўлган СССР Олий Советининг Озарбайжон ва Арманистондан келган депутатларидан сўраш ўринли бўлур эди — нега бирортангиз: одамлар, қаёққа кетяпсизлар! Тўхтанглар, ўйлаб иш қилинглар, демадингиз?

Ҳар иккала республикадаги баъзи партия комитетлари, халқ депутатлари Советларининг ижроия комитетлари эҳтиросларни аввалбошданоқ босиш учун ҳеч бир иш қилмадилар. Аксинча, баъзи бировлар очиқдан-очиқ менсимаслик тусидаги ҳаракатларни рағбатлантирдилар.

«Бу йўлдан қайтмасликка», «жонга-жон» билан жавоб қайтаришга тайёр эканликларини айтаётган, иккинчи томон билан тўқнашув чиқаришга ҳаракат қилаётган миллатчи сафсатабозларга принципиал зарба берилмаяпти. Улар ҳатто бундай йўл қаерга олиб боради, бу йўл қанчалик қимматга тушиши ва қанча қон тўкилиши мумкин деб ўйлаб ҳам кўришмайди.

Сўнгги вақтдаги фактларнинг кўрсатишича, бундай «саркорлар» ақл-идрокни унутиб қўймоқдалар. Ижтимоий хулқ-атворнинг демократик формаларини контрол қилиб бўлмайдиган ҳаракатлар бошбошдоқлиги билан алмаштиришга уринишлар бўлмоқда. Айрим группалар ўз фикрини бирдан-бир тўғри йўл деб, уни бутун жамиятга кўпинча талабнома билан тиқиштиришга уринмоқда. Бу эса сўзсиз равишда дарҳол ўзаро ғанимликка олиб боради. Таассуфки, эндиликда иш миллатлараро муносабатлар қозонига ташланаётган сўзлар билан чекланиб қолмаяпти.

Одамлар дарғазаб бўлиб кўчаларга чиқмоқдалар. Иккала республика оёққа турган, ўлганлар ва ярадор бўлганлар бор. Бир республикадан иккинчисига минглаб қочоқлар келмоқда. Озарбайжонда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига ҳужум уюштирилди, баъзи маъмурий бинолар, шаҳар милиция бўлимлари вайрон қилинди. Кўпгина корхоналар ишламаяпти.

Сизларга маълумки, бир ҳафта олдин Боку шаҳрида, Озарбайжоннинг бир қанча бошқа шаҳарларида, шунингдек Ереванда алоҳида ҳолат жорий этилиб, комендантлик соати белгиланган эди. Бу эса, биринчи навбатда, одамларнинг ҳаётини ҳимоя қилишга имкон берди. Қонун бузилаётган пайтда, қон тўкилаётган пайтда давлат бир четда қараб тура олмайди.

Сессияга жўнашдан олдин биз телевидение эшиттиришини кўрдик, аслини олганда, бу сўнгги кунларда Бокуда бўлган митинг бўлиб, у арманларга қарши қаратилган эди. Митинг оғир таассурот қолдирди дейиш нимҳақиқат бўлур эди! Дунёқарашимизни таҳқирловчи даҳшатли манзара.

Арманистонда ҳам вазият жўн эмас, у ерда ҳам ур-йиқитлар, калтаклашлар бўлмоқда. Озарбайжон оилалари ўз жойларини ташлаб кетишга мажбур бўлмоқдалар. Миллий адоват зўр бериб авж олдирилмоқда. Илгари тарқатиб юборилган «Қорабоғ» комитети ҳар қандай йўл билан сиёсий структурага суқулиб киришга ҳокимият сифатида яна пайдо бўлиш учун шароит яратишга уринмоқда.

Энг ачинарлиси шундаки, республикаларда келажагимиз бўлган болалар миллатчилик оғуси билан заҳарланмоқда. Уларни митингларга, норозилик ва бўйсунмаслик кампанияларига жалб этмоқдалар. Шовинистик ваъзхонлик объектига айлантирмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси миллий орзу-умидлар билан ниқобланмоқда. Бу таҳқирлашдан бошқа нарса эмас. Достоевский бундай деб ёзган эди: «Ҳар қандай мавҳум ғоя ёки одамларга тиқиштирилган принциплар битта боланинг кўз ёшига арзимайди».

Озарбайжонда ҳам, Арманистонда ҳам оммавий ахборот воситаларининг очиқдан-очиқ масъулиятсизлик билан иш тутаётгани тўғрисида гапирмай ўтолмайман.

Арманистон телевидениеси Бокудаги воқеаларга қандай баҳо бераётганини кўрсатувчи бир мисолни келтираман. Цитата келтириб ўтаман «Бу митинглар Озарбайжонликларнинг бутун моҳиятини, бутун психологиясини кўрсатди, уларнинг қалбида ваҳшийлик ва қотилликдан бошқа ҳеч нарса йўқ». Бутун бир халқ тўғрисида шундай гапларни айтиш мумкинми, ахир?

Боку телевидениесининг фаолиятини ҳам сиёсий кўрлик, ҳатто ундан ҳам ёмонроқ деб баҳолаш мумкин. Сўнгги кунларда бу ерда айни шу йўлдан боришди. Экрандан арманлар шанига дўқ-пўписалар, ҳақоратлар тинмай ёғдирилмоқда. Ҳеч нарсадан тап тортишмаяпти.

Шуниси характерлики, томонларнинг ҳар бири айни бир хил сўзлар билан марказий оммавий ахборот воситаларини республикалардаги вазиятни холисона ёритмасликда айбламоқда. Юз берган воқеа ҳақида ёзиш ҳозир қийин, албатта: ҳар қандай позицияни ёки у томон ёки бу томон танқид қилади. Шундай экан, ғоят пухта ўйлаб, асослаб ёзиш керак. Шу нуқтаи назардан қараганда, журналистларнинг регионга қисқа муддатли сафари бошқа томонларнинг фикрига қулоқ солмай ҳамма ва ҳамма нарса тўғрисидаги шошилинч мулоҳазалар уларнинг шанига жиддий эътирозлар билдиришга асос бўлмоқда. Бу ерда энг тажрибали ва ҳаётнинг аччиқ-чучугини тотган доно кишилар иш олиб боришлари керак.

Биз Тоғли Қорабоғга келиб, очиқчасига, ҳалол ва рўй-рост иш олиб боряпмиз. Бизда бировларга ҳам, бошқаларга ҳам олдиндан белгилаб қўйилган фикримиз йўқ. Ана шу ўлка аҳолисининг инсоний тақдирига лоқайдлик ва бепарволик йўқ. Биз ҳар бир қадамимиз билан, ҳар бир ҳаракатимиз билан одамларнинг манфаатларини, бутун мамлакатимиз манфаатларини ҳимоя қилишга уриняпмиз. Партия Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиуми бизга ана шундай йўл-йўриқ берган.

Коммунист ва гражданин сифатида менинг шахсий эътиқодим ана шундай.

Регионда давом этаётган салбий жараёнларни ҳозир жиловлаб қўйиш мумкинлигига ишонаман. Иккала республикада ҳалол кишилар — коммунистлар ва партиясизлар, ветеранлар ва ёшлар кўп. Ҳозир баъзи ижобий силжиш кўзга ташланиб қолди. Бу ерда соғлом кучлар бор. Алданган кишилар ҳам ҳақиқат қаерда-ю, сафсатабозлик ва ёлғон-яшиқ қаерда эканлигини фаҳмлай бошладилар. Албатта бурилиш бўлиши лозим. Аммо бунинг учун йўл қўйиб бериш ва пассивликни ғоят қатъият ҳамда принципиаллик билан ўзгартириш зарур. Тилёғламалик қилмаслик, ғоявий иккиюзламачилик билан муросага келмаслик керак.

СССР Олий Совети депутатларининг бир группаси — Олий Совет Президиуми тузган Миллатлар Советининг миллатлараро муносабатлар масалалари билан шуғулланувчи комиссиясининг аъзолари ўртоқ А. Э. Восс бошчилигида яқинда Тоғли Қорабоғ областида бўлдилар.

Партия ва совет активлари, меҳнат коллективлари кенгашларининг раислари, ишчилар, ижодкор зиёлилар, ветеранлар, Тоғли Қорабоғ автоном области, шунингдек, Боку ва Еревандаги арман ҳамда озарбайжон аҳолисининг турли қатламлари вакиллари билан кўпдан-кўп учрашув ва суҳбатлар бўлди. Ўртоқлар ҳозир юз берган вазиятдан чиқиш юзасидан таклифлар тайёрлашни тугалламоқдалар ва бу таклифларни тайёр бўлиши билан кўриб чиқиш учун СССР Олий Совети Президиумига тақдим этадилар.

Очиқ айтиш керак, комиссия аъзоларининг фикрлари ҳам турлича, албатта. Бироқ шунга амин бўлиш мумкинки, бу таклифлар зўравонлик кучайиб кетишининг олдини олишга, умумий хонадонимизда тинчлик бўлишига қаратилади.

Биз ҳам регионда тинчлик ва эзгуликни тиклашга доир бир қанча чора-тадбирларни ишлаб чиқдик, уларни СССР Олий Совети Президиумига тақдим этамиз.

Биз Озарбайжон ва Арманистон халқларига мурожаат қиламиз: ҳозир ўйлаб кўриш, миллатчилик эҳтиросларидан тийилиб туриш, бундай ҳаракатлардан халос бўлиш керак. Аванес Туманян тинчлик ва дўстлик байроғини кўтариб, қишлоқма-қишлоқ юрганини эсга олиш керак. Самад Вурғуннинг арманлар ва озарбайжонлар тарихда ҳам тинч ва аҳил яшаганлар, ҳозир ҳам шундай яшамоқдалар, келажакда ҳам шундай яшайдилар, деган наказини эслаш лозим.

Келажак яккаланишда, бир-биридан ажралиш ва бир-бирига қарши туришда эмас. Келажак — ўзаро бардошли бўлиш ва манфаатларни ҳурмат қилишдадир, бир-бирига пешвоз чиқишга интилишдадир. Чунки бу кўп миллатли Ватанимиз учун энг асосий нарса, ахир.

Депутат ўртоқлар! Сизларга маълум қилишга рухсат этгайсиз, сессия тугагандан сўнг партия ва ҳукумат раҳбарлари КПСС Марказий Комитетининг аъзолари билан ҳамда Озарбайжон ва Арманистон республикаларидан сайланган барча Олий Совет депутатлари билан учрашадилар. Учрашувда Тоғли Қорабоғ автоном области вакиллари ҳам қатнашадилар. Учрашувдан мақсад мазкур регионлардаги вазиятни барқарорлаштириш чораларини ишлаб чиқишдан иборат. Эътиборингиз учун раҳмат. **(Қарсаклар).**

Сессия мазкур масала юзасидан қарор қабул қилди. Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ёпиқ деб эълон қилинади.

(ТАСС).

Депутат З. А. АБДУРАҲМОНОВА нутқи

АНГРЕН САЙЛОВ ОКРУГИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ

Ҳурматли ўртоқлар! Аввало СССР Олий Советининг Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасидан сайланган депутатлари топшируви бига биноан шуни айтмоқчиманки, СССР Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги ҳамда СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонун лойиҳаларини бутун халқ қўллаб-қувватлади ва республикамиз меҳнаткашлари маъқулладилар. Уларнинг мазмуни XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг мамлакатимизда халқ ҳокимиятини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш тўғрисидаги қарорларига мос бўлиб тушади. Меҳнат коллективларидаги, партия, жамоат ташкилотларидаги йиғилишларда айтилган кўпдан-кўп таклифлар, мулоҳазалар ва қўшимчалар Қонун лойиҳалари ҳаётий зарур ҳужжатлар сифатида қабул этилганидан дарак беради. Сайлов кампаниясини демократиялаш, СССР халқ депутатлари съездини чақириш имконияти, Олий Советнинг янги вазифалари, Конституцион назорат комитетининг тузилиши, ҳокимиятни суиистеъмол қилиш эҳтимолидан ҳуқуқий кафолотлар ва бошқа бир қанча қоидаларнинг белгилаб қўйилиши маъқулланмоқда.

Шу билан бирга Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш давомида аниқланган баъзи жиҳатларга эътиборингизни қаратмоқчиман. Сайлов ҳақида гапирганда территориал ва ишлаб чиқариш принципларини бир-бирига янада мустаҳкам қўшишга оид таклифларни тағин ҳам синчиклаб муҳокама қилиш керак, деб ўйлайман. Гап шундаки, депутатликка номзодлар асосан ишлаб чиқаришда кўрсатилади, овоз бериш эса истиқомат жойида ўтказилади. Шунинг натижасида кўпгина сайловчилар депутатликка номзодлар билан танишмаган, улар билан мустаҳкам алоқа боғламаган бўладилар, Советларда турли социал группаларнинг вакиллиги мураккаблашади.

Шундай ҳоллар ҳам бўладики, сайловолди йиғилишларида бир меҳнат коллективидан кўрсатилган номзодга бошқа коллективларнинг вакиллари наказ берадилар. Бу наказлар, эҳтимол, номзод ўзи яшамайдиган округ аҳолисидан тушган наказлар ёнига қўшилар. Шу сабабли номзодларни кўрсатиш кўп жиҳатдан территориал принцип асосида ўтказилиши қонунда кўзда тутилиши керак.

Сайловчиларнинг депутатликка кўрсатилган ҳар бир номзод ўзининг келгуси фаолияти программасини баён этиб бериши шартлиги тўғрисидаги истакларини мустаҳкам белгилаб қўйиш зарур. Сайловчиларнинг наказлари программанинг энг муҳим таркибий қисми бўлиши керак. Шу программанинг бажарилишини меҳнаткашлар вақти-вақти билан назорат қилиб туришлари керак. У ёки бу наказ бажарилмаган тақдирда меҳнат коллективи аҳолининг йиғилиши билан келишиб, депутатни муддатидан аввал чақириб олиш тўғрисидаги масалани кўтариши мумкин.

Лойиҳаларда депутатларни ўз ваколатларини бажариш учун ишлаб чиқариш ва хизмат вазифаларидан озод қилиш тўғрисидаги масала қўйилганлиги жуда яхши. Аммо халқ маслаҳатчилари ҳақида нега ҳеч нарса дейилмаган! Яқинда Ангренда шаҳар халқ судига қўшимча сайлов ўтказилди. Меҳнат коллективлари ўз составидан 75 халқ маслаҳатчисини сайлаши лозим эди. Ана шунда ҳозир хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш шароитида ишлаб турган коллективлар сайловдан бош тортдилар. Шу сабабли 155-моддага қуйидаги сўзларни қўшимча қилишни таклиф этаман: «Халқ маслаҳатчилари ўз ваколатларини амалга ошириш учун маҳаллий бюджет ҳисобидан ёки шу мақсад учун махсус ажратилган маблағ ҳисобидан хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларини бажаришдан озод этиладилар».

Энди маҳаллий ҳокимият органларининг министрликлар ва идоралар билан муносабатлари тўғрисида, маҳаллий манфаатларга зарар етказадиган буйруқбозлик ёндашувларини бартараф этиш муаммоси ҳақида икки оғиз сўз айтмоқчиман. Кичик бир мисол. Шаҳримиздаги энг катта корхона — «Ангрен» разрези 1984 йилдан буён план топшириқларини узлуксиз бажармаяпти, бу эса социал масалаларни ҳал этишга салбий таъсир қилмоқда. Кўп йиллар давомида дабдабали рапортлар бериш мақсадида «Ангрен» разрезининг жамики имкониятларидан зўр бериб фойдаланилди, шу тариқа илгари рентабел бўлган корхонани жуда оғир аҳволга тушириб қўйдилар. Икки беш йилликдан буён ўтказилаётган реконструкцияга қарамай, у тузукроқ самара бермаяпти. Буни «Средазуголь» бирлашмасида ҳам, СССР Кўмир саноати министрлигида ҳам биладилар, аммо разрез коллективини жуда мушкул аҳволга солиб қўйганликларини рўй-рост ва тўппа-тўғри тан олгилари келмаяпти. Нега! Чунки ишларнинг ҳақиқий аҳволи тан олинса, корхонага реал план, нормал ишлаш имконияти бериш керак бўлади. Резрез коллективи СССР кўмир саноати министри ўртоқ М. И. Шчадов билан кўмир саноати ишчилари касаба союзи Марказий Комитетининг раиси ўртоқ М. А. Сребнийга очиқ хат билан мурожаат этди. Аммо ҳозирча жавоб йўқ.

Бошқа бир мисол. Ангрен регионида иссиқлик таъминоти масаласи жуда ўткир бўлиб турибди. Ангрен ГРЭСи ҳозирги вақтда ўз қувватларидан фойдаланиб бўлди. Кейинги йиллар мобайнида ГРЭСни иссиқлик режимига ўтказишга оид реконструкция ишларининг ҳажми атиги 40-50 процент бажарилмоқда. «Узбекгидроэнергострой» тресги эса СССР Энергетика ва электрлаштириш министрлигининг рухсати билан магистрал иссиқлик шохобчаларини қуришдан умуман бош тортгани ажабланарлидир.

Бу — идоралар фақат «ўз» тармоғини ривожлантириш пайига тушиб олганликларини кўрсатувчи яққол мисолдир. Маҳаллий Совет билан бундай «шериклик» аввало бюджетнинг тузилишига таъсир қилади — идоралар ҳеч қачон зарарни ўз ташаббуслари билан қопламайдилар. Шу сабабли тегишли қонун ҳужжатларини ишлаб чиқиш пайтида халқ депутатлари Советлари ўз иқтисодий ва хўжалик фаолиятини территориал жиҳатдан, қайси идорага қарашли эканидан қатъи назар, мазкур Советга қарашли бўлган давлат, кооператив корхоналар ва бошқа корхоналардан олинадиган қатъий ажратмалар ҳисобига амалга оширадилар, деган қўшимча киритишни сўрайман.

Депутат ўртоқлар! Мамлакатнинг турли районларида яшайдиган минглаб совет кишиларидан СССР Олий Советига тушган фикрлар тайёргарлик комиссияларида, шунингдек Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссияларида синчиклаб кўриб чиқилганлиги кишини мамнун этади. Шу комиссияларнинг хулосаларини маъқуллаб, СССР Конституцияси тўғрисидаги Қонунларни ва СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонунни киритилган тузатиш ва қўшимчалар билан қабул қилишни таклиф этаман.

Сўзимнинг охирида шуни айтмоқчиманки, Ўзбекистон меҳнаткашлари СССР халқларининг қардошлиги ва дўстлигини, уларнинг қайта қуриш вазифаларини ҳал этиш, шахсга сиғиниш ва турғунлик даврининг салбий оқибатларини тугатиш йўлидаги куч-ғайратларини юксак қадрлайдилар. Шу сабабли, Эстония ССР Олий Совети Президиуми умумий, интернационал манфаатларга зид келадиган, моҳияти билан СССР турмушининг негизлари ва принципларини қўпоришга қаратилган қарорлар қабул этганидан астойдил афсусланамиз. Биз СССР Олий Совети Президиумининг шу масалага оид қарорларини маъқуллаймиз, М. С. Горбачевнинг иттифоқдош республикалар сиёсий ва социал-иқтисодий манфаатларини таъминлаш ишига тааллуқли таклифларини қўллаб-қувватлаймиз. **(Қарсаклар).**

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯСИ МЕКСИКАГА КЕЛДИ

МЕХИКО, 30 ноябрь. (ТАСС). СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси Пўлат Ҳабибуллаев бошчилигидаги СССР делегацияси бугун Мехикога келди. У Мексиканинг янги президенти Карлос Салинас де Гортарининг лавозимни эгаллашига бағишлаб ўтказиладиган маросимларда қатнашади.

ДЕЛЕГАЦИЯ ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ

Малайзиянинг СССРдаги фавқулодда ва мухтор элчиси М. М. Сатая 30 ноябрь куни Москвада ана шу мамлакатга кетаётган Ўзбекистон ССР ҳукумат делегацияси шарафига қабул уюштирди. Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси Ғ. Ҳ. Қодиров бошчилигидаги делегация бош министр Муҳаммад Махатхирнинг таклифига биноан расмий визит билан Малайзия федерациясига жўнаб кетмоқда.

Қабул дўстона вазиятда ўтди.

(ЎзТАГ).

МАҲАЛЛИЙ СОВЕТЛАРДА ҚАЙТА ҚУРИШ

Мирзараҳим ОЛИМОВ: «БУ ДАРГОҲГА ОДАМ ЯЙРАБ-ЯШНАБ КИРСИН!»

Мирзараҳим Бобоевич Олимов 1936 йилда туғилган. Ўрта Осиё (ҳозирги Тошкент) давлат университетининг биология факультетини тугаллагач, комсомол ва маориф органларида ишлади. Сўнгра 19 йил мобайнида Сирдарё область партия комитетининг фан ва ўқув юртлари бўлимини бошқарди. 1985 йилнинг март ойида эса халқ депутатлари Сирдарё шаҳар Совети ижроия комитети раиси этиб сайланди.

Каттаю кичик шаҳарларнинг ҳаммасида, хусусан Сирдарёда ҳам энг адл, энг саришта, энг гавжум кўча бор. Бу доҳий Лениннинг табаррук номи билан аталади. Унинг қоқ ўртасидаги икки қаватли маҳобатли бино — шаҳар Советининг маъмурий идораси тепасида ол байроқ ҳилпирайди. У гўё Владимир Ильичнинг «Бутун ҳокимият — Советларга!» деган даъватини одамларга эслатиб тургандек.

Ана шу манзарага қараб турарканман, Георгий Тушмалишвили сўзлари ногоҳ ёдимга тушди. Атоқли грузин адиби Нодар Думбадзе ўзининг «Адабият қонуни» романида айрича меҳру муҳаббат ила тасвирлаган бу мўйсафид бундай деган эди: «Менимча, қишлоқ Советиникидан баланд, ундан чиройли бино бўлмаслиги керак бутун қишлоқда... Ҳозир-чи? Ҳозир қишлоғимиз раиси турадиган иморатни қишлоқ Советининг биносига солиштирсангиз, ҳов анови тепалик билан Казбекчалик фарқи бор!.. Бунақа қишлоқ Советига нажот сўраб ким боради? Ҳеч ким бормайди... Одамнинг чўчқадан нима фарқи бор? Фарқи шундаки, одам дарахтнинг тепасидаги мевани териб ейди, чўчқа бўлса ерга тўкилганларини ейди. Бу билан нима демоқчиман? Айтмоқчиманки, ҳар ишни ўз вақтида қилиш керак! Кечикдингми, мева ерга тушдими — тамом, уни чўчқа илиб кетади!.. Бир куни қишлоқ Советининг раисига шартта-шартта гапирдим: «Қанақа одамсан ўзи?! — дедим. — Хўжайин бўлсанг, Совет ҳокимияти бўлсанг! Мундоқ жонингни койитгин, хумпар, тузукроқ бино қургин, одам қишлоқ Советига яйраб-яшнаб кирадиган бўлсин!» У нима дейди денг: «Пулсиз, лимитсиз қанақа қилиб қураман?» — дейди. «Лимитинг нимаси?» «Лимит — бу ғишт дегани!» Эшитаяпсизларми? Ғишт йўқ эмиш! Хўш... колхоз раисининг қасрига ғишт қаердан топилди?..»

Иккинчи қаватга кўтарилиб, ижроком раиси Мирзараҳим Олимов билан учрашгач, унга шулар ҳақида сўзлаб бердим. У негадир чуқур ўйга толди, афтидан муносабат билдириш учун фикрларини жамлаётганга ўхшарди.

— Биласизми, — деди Мирзараҳим Бобоевич сўнгра. — Георгий Тушмалишвилининг куюнчаклигини тушуниш қийин эмас. Доҳий В. И. Лениннинг «Бутун ҳокимият — Советларга!» деган мурожаати унинг ҳам, тенгдошларининг ҳам қалбига, дилига, онгшуурига сингиб кетганди. Уларнинг наздида Советлар — халқнинг нажот қалъаси эди. Шунинг учун «қишлоқ Советиникидан баланд, ундан чиройли бино бўлмаслиги керак» деб қатъий ишонишарди.

Бироқ ўша даврда турли баҳоналарни писанда этиб бунга ҳадеганда эътибор берилмадики, оқибатда халқнинг умид косаси дарз кетди. Кейинчалик, яъни 70-йиллардан бошлаб нафақат катта-кичик шаҳарлар, балки қишлоқ Советларининг ҳам ажойиб бинолари қурилди-ю, бошқа ғоят муҳим жиҳат унутилди: халқ депутатлари Советлари ҳокимиятдан маҳрум бўлиб қолди. Бу гал халқ унинг эшигига қадам босмай қўйди.

Бизнинг суҳбатимиз шу тариқа бошланди.

— Ниҳоят, СССР Конституцияси (Асосий қонун)ига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги СССР қонуни ҳамда СССР халқ депутатларини сайлаш ҳақидаги СССР қонунининг КПСС Марказий Комитети томонидан СССР Олий Советига тақдим этилган лойиҳалари яқинда умумхалқ муҳокамасига қўйилди.

— Аслида сиёсий системани ислоҳ қилиш, жумладан Советлар ролини ошириш зарурлиги КПСС Бутуниттифоқ XIX конференциясида, М. С. Горбачевнинг жамиятимиз тараққиёти истиқболини белгилаб берувчи докладида алоҳида қайд қилинган эди. Янги қонун лойиҳалари эса партия ҳозирги сиёсатининг ҳаётбахшлигини, белгиланган тадбирлар қоғозда қолиб кетмаслигини исботламоқда. Сирдарёликлар бу муҳим ҳужжатни чуқур ўрганиб чиқишаяпти. У жамиятни демократиялаш ва ошкоралик йўлидаги дадил қадам, халқнинг ўз-ўзини идора қилишини, давлат ҳокимиятини бошқаришдаги иштирокини таъминловчи йўл деб баҳоланмоқда. Юқорида таъкидлаганимдек, мавжуд сиёсий системада халқ депутатлари Советлари ҳокимиятдан маҳрум бўлиб қолганди. Янги қонун ҳокимиятни халқ депутатлари Советларига қайтариб беришга, Советларни бошқа барча давлат муассасаларидан устун қилиб қўйишга қаратилган. Масалан, 93-моддада шундай сатрларни ўқиймиз: «Халқ депутатлари Советлари давлат, хўжалик ва социал-маданий қурилишнинг ҳамма соҳаларига бевосита ёки ўзлари тузган органлар орқали раҳбарлик қиладилар, қарорлар қабул қиладилар, уларнинг ижросини таъминлайдилар, қарорларнинг амалга оширилишини контрол қиладилар». Бу вазифаларни амалда рўёбга чиқариш учун ҳозир ташкилий-оммавий тадбирлар кўрилаяпти.

— Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси, шунингдек 2000 йилгача ҳар бир оилани алоҳида квартира ёки уй билан таъминлаш борасида КПСС XXVII съезди ўртага қўйган вазифани бажариш мақсадида уй-жой қурилишининг ҳажмлари, суръатларини кескин ошириш, сифатини яхшилаш юзасидан кўрилган чора-тадбирларни маъқуллади. Шу ниятда сизларда ҳам комплекс программа ишлаб чиқилгани маълум. Халқ депутатлари Сирдарё шаҳар Советининг IV сессиясида эса муҳим ана шу масала қандай ҳал этилаётганлиги муҳокама қилинган. Ижобий ўзгаришлар борми?

— Асримиз охиригача шаҳар аҳолиси 65 минг кишига етиши мўлжалланмоқда. Улар учун 525 минг квадрат метрдан зиёд турар жой бинолари қурилиши керак. Шундагина муҳим бу социал-сиёсий вазифа амалга оширилади. Шу мақсадда ички имкониятлар ишга солинаяпти. Уй-жой асосан давлат, кооператив усулида ва кўпроқ якка тартибда қурилмоқда. Агар ўтган йили бор-йўғи 17 та оилага томорқа ажратилган бўлса, шу йилнинг ўтган даврида 500 дан ортиқ хонадонга ер участкаси ажратилди. Ленин номли колхоздан 20, Собир Раҳимов номли совхоздан 4,5 гектар ер олингани бунга имкон берди.

Аҳолининг қурилиш материалларига бўлган талабини қондириш диққат марказида турибди. Бундай материаллар билан савдо қилувчи магазинлар сони кўпайтирилди. Уларга аввалги йиллардагига нисбатан уч баробар зиёд ёғоч, тахта, цемент, ғишт, оҳак, шағал, қум ва бўёқ етказиб берилди. Олмалиқ, Ангрен ва Бекобод шаҳарларидан эса шартномага мувофиқ шифер келтирилмоқда.

Уй-жой программаси 2513-автоколонна ва йўл қуриш ҳамда ремонт қилиш бошқармаси коллективларида айниқса ижобий ҳал этилаяпти. Масалан, 2513-автоколоннада ўтган икки йил мобайнида 1.806 квадрат метр турар жой қурилди. Бироқ Тошкент қишлоқ хўжалиги машинасозлиги заводининг филиалида 146 та одам, Ўзбекистон ССР Автомобиль транспорти ва йўл хўжалиги министрлигига қарашли автокорхонада 585, Енгил саноат министрлигининг мактаб спорт жиҳозлари заводида 320, Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитетига бўйсунувчи гуруч заводида 76 ишчи ишласа-да, бу корхоналарнинг раҳбарлари турли баҳоналар билан уй-жой қурилиши планларини барбод қилмоқдалар.

Айни вақтда турар жой фондини яхши ҳолатда сақлаш, квартиралар тақсимоти устидан демократик назоратни таъминлаш ҳамда уй-жойга ҳақ тўлашда одилона тартиб ўрнатиш билан боғлиқ масалалар ҳам синчиклаб ўрганилиб, ўз вақтида ҳал қилинаяпти.

— Савдони ташкил этиш, хизмат кўрсатиш соҳаси, коммунал хўжалик ва шаҳар транспортидаги ишларнинг аҳволи қай даражада? Тақчил товарлар ва хизматлар таъминотидаги узилишлар, меҳнаткашларнинг адолатли эътирозларига сабаб бўлаётган асоссиз навбат кутишларга барҳам бериш юзасидан қанақа чора-тадбирлар кўрилаяпти?

— Шуни айтиш керакки, биз совет кишисининг кундалик эҳтиёжлари, аҳолининг биринчи галдаги талабларини қондириш, меҳнаткашларнинг фаровонлигини ошириш тўғрисида ҳар томонлама ғамхўрлик кўрсатиш билан боғлиқ бўлган партия конференцияси қарорларини амалга оширишга аллақачон жадал киришганмиз. Бунда маҳаллий имкониятлардан, кооператив ҳаракати ва якка тартибдаги меҳнат фаолиятидан кенг фойдаланилаяпти. Масалан, ҳозирги кунда 7 та кооператив ишламоқда, йил охиригача уларнинг сони 5 тага кўпаяди. «Инсоф» ва «Райҳон»да миллий таомлар пиширилса, «Балиқчи»да колбаса тайёрланиб сотилади, «Транзит»да эса қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари харид қилинмоқда. Бундан ташқари, «Малик», Собир Раҳимов номли совхозлар, «Правда» ва «Ленинград» колхозларининг дўконлари ишлаб турибди. Буларда ўтган икки ойда 118 тонна дала ва боғ неъматлари сотилди. Шу билан биргаликда 49 та ташкилот аҳолига пуллик хизмат кўрсатмоқда, бу соҳадаги топшириқ зиёдаси билан уддаланмоқда. Транспорт ишига келсак, у яхши йўлга қўйилган, шикоятлар йўқ. Аммо кооперативларни ташкил этишда муаммоларга дуч келинаяпти: асбоб-ускуналар, айниқса холодильник етишмаётир.

— Атроф муҳитини муҳофаза қилиш, экология вазиятини яхшилашда кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштириш ишлари муҳим аҳамият касб этади. Шаҳарда бу борада қандай тадбирлар амалга оширилаяпти?

— Олимларнинг таъкидлашларича, бир гектар ўрмон ёки боғ йилига 18 миллион кубометр ҳавони тозалайди. Бироқ афсуски, бизда дов-дарахтлар жуда кам. Шу боисдан ҳар йили кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштириш ойликлари ўтказилаяпти. Унда фаол қатнашган корхоналар, ташкилотлар енгил автомашиналар билан мукофотланмоқда. Бу йил 35 минг туп мевали ҳамда манзарали дарахт кўчати ўтқазилди, 18 километр узунликдаги ариқлар тартибга келтирилди.

— Шаҳарнинг истиқболи ҳақида ҳам икки оғиз сўзлаб берсангиз.

— Сирдарё ўн етти йил муқаддам ташкил қилинган. Лекин шу вақтгача шаҳарда маданият ва истироҳат боғи бунёд этилмагани кишини ажаблантиради. Бу йил шу мақсадда 10 гектар майдон ажратилди. Ҳашар йўли билан 3.000 тупдан зиёд ниҳол экилди, артезиан қудуғи қазилди. 75 минг сўмлик жиҳозлар сотиб олиниб, ёшлар кафеси қурилди. Келажакда бу ерда маданият уйи ва бошқа бинолар қад кўтаради. Қисқаси, боғ одамларнинг маданий ҳордиқ чиқарадиган ҳақиқий масканига айланади. Шаҳар эса янада кенгаяди, янги турар жой массивлари, кўплаб маданий-маиший объектлар қурилади, кўчалар тобора чирой касб этади, хонадонлар тўла газлаштирилади.

— Социал соҳадаги бундай ўзгаришлар меҳнат коллективларининг ташаббускорлигига қанот бағишлаб, шаҳарнинг иқтисодий тараққиётига ҳам ижобий таъсир кўрсатаётган бўлса керак?

— Албатта. Буни ишлаб чиқариш кўрсаткичларининг энг сўнгги маълумотлари ҳам айтиб турибди: шу йилнинг ўн ойи мобайнида топшириқ саноатда 100 процент, қурилишда 104, транспортда 102, савдода 104, халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш эса 104 процент бажарилди.

Суҳбатимиз шу ерда тугади. Раиснинг меҳнаткашларни қабул қилиш вақти бошланган эди. Қабулхонада эса анча одам тўпланиб турарди. Кейинчалик уларнинг кўпчилиги нафақат нажот истаб, балки шаҳар ҳаётини янада яхшилаш юзасидан янги таклифлар билан келишгани маълум бўлди. Демак, одамларнинг маҳаллий Советларга нисбатан ишончлари тикланмоқда, улар бу даргоҳга яйраб-яшнаб кириб чиқадиган пайт етиб келибди. Қайта қуриш самарасими бу? Ҳа!

Н. ЎТБОСАРОВ.

ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ. Оржоникидзе районидаги «Маданият» колхози аъзолари олий маълумотли иқтисодчи, коммунист Малика Саидаҳмедовани касаба союз комитетининг раиси лавозимига сайлаб янглишмаган эканлар. Ташкилотчи аёл колхозчилар қалбига жуда тез йўл топа билди. Эндиликда хўжаликда у ҳамсуҳбат бўлмаган хонадонни топиш қийин. Малика Саидаҳмедова тажрибали пропагандист сифатида ҳам катта обрў-эътибор қозонган.

СУРАТДА. М. Саидаҳмедова.

М. НУРИДДИНОВ фотоси.

МУСТАҲКАМ ТАМАЛ

Калинин районидаги «Партия XXI съезди» совхозининг боғбон ва соҳибкорлари жорий йилда қувончли ютуқларни қўлга киритдилар: топшириқ анча ошириб бажарилди. Айни кунларда кечки карам ва сабзи жадал йиғиштириб олинаяпти. Бунда Тошканбай Эшимов, Рихсибой Йўлдошев ва Муҳиддин Исматуллаев бошлиқ бригадалар алоҳида ибрат кўрсатишаётир.

Шу билан биргаликда хўжаликда келгуси йил ҳосилига мустаҳкам тамал қўйилаяпти. Ҳосилдан бўшаган ерлар пешма-пеш ҳайдалмоқда. Шудгорлаш олдидан пайкалларга картограмма асосида маҳаллий ва минерал ўғит солинмоқда.

— Гўнг — ернинг ҳақиқий дармондориси, — дейди совхоз бош инженери Абдусаттор Ортиқов. — У тупроқ унумдорлигини ошириб қолмасдан, балки ҳосилдорликни кўтаради, маҳсулот сифатини яхшилайди. Шу боисдан маҳаллий ўғит жамғаришга катта эътибор бераяпмиз. Экиш мавсуми бошлангунга қадар ҳар гектар майдон ҳисобига 40—45 тоннадан нури тўплашни мўлжаллаганмиз.

Бу юмушга барча трактор, тележка, ишчи кучлари сафарбар этилган. Миркомил Мирҳаитов, Абдусаттор Қодиров, Султон Рустамов, Бакир Умаров, Ислом Қосимов каби механизаторлар, Обид Эшимов ва Иброҳим Ражабов сингари ишчиларнинг ғайрат-шижоатлари туфайли кунига 120—140 тонна гўнг дала бошига чиқарилмоқда.

Э. ТЎЛАГАНОВ.

ХАТ ТАҲРИРСИЗ БОСИЛМОҚДА

ПИЛЛАНИНГ БАҲОСИ ҚАНЧА?

Пилла қурти олингандан у ипакка айлангунча оилалар аъзоларида бир нафас тинчлик бўлмайди. Шу даврда совхознинг ҳар хўжаликка берган жами харажати 17—18 сўмдан ошмайди.

Пилла ҳосили қабул қилинаётганда тўрт тоифада хилланиб, тегишлича пул тўланиши лозим.

Мен 1988 йилда 55 килограмм олий нав, 4,3 килограмм учинчи нав пилла топширгандим. Бунинг эвазига 729,8 сўм олишим керак эди. Шу йил 18 сентябрь куни менга меҳнат ҳақи деб 286 сўм тўлашди. Бу лоақал учинчи нав пиллага тўланадиганича ҳам эмас.

Совхозимизнинг 4-бўлими бухгалтери бизнинг ҳақли талабимизга жавобан хўжалик ҳисобига 40 процент иш ҳақи ушланиши керак, дейди. Лекин у 60 процентдан ошиқроқ иш ҳақимни ёки 443 сўм 80 тийин ушлаб қолди.

Бухгалтернинг сўзи билан иши ҳеч қачон ҳисоб-китобга тўғри келмайди. Буни қандай тушуниш мумкин. Биз қачонгача емаган чучварага пул тўлаймиз, пешона тер тўкиб топган ҳақимизни қачон ҳалоллаб қўлга оладиган бўламиз?

Топширилган пилла ҳосилига қараб адолатли иш ҳақи тўланса, милиция ёрдамида пилла қуртини тарқатишга ҳам, ортиқча дўқ-пўписага ҳам аллақачон барҳам берилган бўлар эди. Яна ишончим комилки, пиллачилар орасида пилла қурти талаш бўлиб кетади. Шунда тут кўчатини ҳам ўзлари етказишади. Фақат иш ҳақига келганда қинғирлик қилинмаса бас.

Пилла қуртига ҳам жой бериб, ҳам ижара ҳақи тўласак, яна бунинг устига иш ҳақинням тўла ололмасак, бу қанақанги адолат бўлди?

Ш. ҚАРШИБОЕВ,
Фориш районидаги Карл Маркс номли совхознинг 4-бўлими ишчиси.

ОНА-ВАТАН БЎЙЛАБ

РОБОТЛАР КЎПАЙМОҚДА

МОСКВА. Пойтахтдаги энг катта автозавод корпуслари ва цехларида кўпгина сермеҳнат ва зерикарли жараёнларни бажарадиган роботлар сафи тўлдирилди. Чунончи, «ЗИЛ-130» цехида янги робот техникаси комплексига кичик деталларнинг резбасини қирқиш вазифаси топширилди. Бу эса меҳнат унумдорлигини ўстирибгина қолмай, шу билан бирга ишлаб чиқариш маданиятини анча ошириш имконини ҳам беради. Совуқ усулда штамповка қилиш цехида бир вақтнинг ўзида саккизта робот ишлайди. Завод мутахассислари яратган автомат линия дизелли автомобиллар ишлаб чиқаришда зарур бўлган кўпгина йиғув-пайвандлаш ишларини ўз зиммасига олади. Бирлашма ишлаб чиқаришини роботлаштиришда ремонт-механика хизматининг меҳнатчилари ҳам катта роль ўйнамоқдалар. Улар автоматлаштирилган линиялар учун мосламалар ва агрегатлар яратмоқдалар.

ФЕРМАЛАР УЧУН

ТУЛА. Электрон ҳисоблаш машинаси чорвачилик фермаларидаги машина-ускуналар пухта ишлаши тўғрисида ғамхўрлик қилишни ўз зиммасига олди. Тула областида чорвачилик фермалари ва комплексларига техника хизмати кўрсатишни бошқаришнинг автоматлаштирилган системасининг биринчи навбати жорий этилди. Бу лойиҳани область агросаноат комитети ахборот-ҳисоблаш марказининг мутахассислари ишлаб чиқдилар ва амалга оширмоқдалар. Янги система вазифаларнинг бутун бир комплексини ҳал қилади: ЭҲМ аввало машина-ускуналарнинг ишини контрол қилиб боради, уларнинг едирилиши даражасини ва шунга мувофиқ равишда профилактика ремонти ўтказиш ёки машина ва механизмларни алмаштириш муддатини белгилаб беради. Унинг ёрдамида биринчи марта у ёки бу механизация воситаларига эҳтиёжни аниқ ҳисоблаб чиқиш ва прогнозлаш имконияти пайдо бўлди. Буларнинг ҳаммаси областдаги чорвачилик цехи узлуксиз ишлашига кўмаклашади, ўнлаб минг сўм маблағни тежаб қолишга имкон беради.

БИР ЛАҲЗАДА АНИҚЛАЙДИ

ХАРЬКОВ. Бир ярим миллион аҳолиси бўлган шаҳарда электр транспортини автомат бошқарув системаси фойдаланишга топширилди. Компьютерлар 130 та контроль пунктда жойлашган датчиклар орқали трамвай ёки троллейбус йўлнинг қайси қисмида эканлигини бир лаҳзада аниқлаб беради, график қаерда бузилганлигини қайд этади. Эндиликда электрон ҳисоблаш машинаси ёрдамида пассажирлар оқимини ҳисобга олиб, умумий узунлиги 500 километрдан ортиқ маршрутларда транспортни жадал қайта тақсимлашга муваффақ бўлинмоқда. Жорий этилган электрон контроль юзга яқин диспетчерни бошқа ишларга бўшатиш имконини беради.

ХАТЛАРНИ БОЛАЛАР ТАШИЙДИЛАР

ПЕТРОПАВЛОВСК. Шимолий Қозоғистон область Соколовский районидаги Куставой қишлоғи аҳолиси штатдаги хат ташувчилар хизматидан воз кечди. Эндиликда хатларни маҳаллий мактабда ўқиётган болалар уйларга етказиб берадилар, улар пионер почтасини ташкил этдилар. Иш кўп бўлишига қарамай, почтальон болаларга ҳеч қандай эътироз йўқ. Қишлоқ аҳли умумий йиғинда ҳалол меҳнат учун миннатдорчилик сифатида болаларга махсус форма тикиб беришга аҳд қилди. Ўсмирлар катта ёшдаги кишиларнинг ўрнини эгаллаб, қишлоқ почтальонлари етишмаслиги каби муаммони ҳал қилишга ёрдам бердилар, оилаларга эса болалар қўшимча даромад келтирмоқда.

ДИҚҚАТ: АЖОЙИБ ТАШАББУС

БЕПУЛ СУТ, АРЗОН ГЎШТ

КОРХОНА ИШЧИЛАРИ ЭҲТИЁЖИНИ ҚОНДИРАДИГАН ЁРДАМЧИ ХЎЖАЛИК ПАЙДО БЎЛДИ

Бундан тўрт йил муқаддам — Қурбон Амирқулов районлараро минерал ўғитлар билан таъминлаш бирлашмаси раислигидан корхона директорлигига ишга ўтганига қадар — бу ерда ёрдамчи хўжалик тўғрисида тасаввур ҳам йўқ эди. Бирлашмада эса область миқёсида ибрат қилиб кўрсатадиган даражадаги ёрдамчи хўжалик ташкил этганидан хабаримиз бор. Моллар боқиладиган қишки ва ёзги бино, озуқа сақланадиган омбор ҳозир ҳам унча-мунча хўжаликда йўқ. Ана шундай катта ҳажмдаги ишларнинг ҳаммаси коллектив кучи билан амалга оширилганлиги ибратли. Раис район территориясидаги хўжаликларни эринмасдан кезиб, ташландиқ, «яроқсиз» темир-терсакларни, темир-бетон плиталарини келтириб, молхона қурдирган эди. Бу ишларнинг ҳаммаси коллектив учун қилинди. Бирлашма ходимларини бепул сут билан таъминлаш, байрамларда арзон мол гўшти сотиш йўлга қўйилган эди. Қурбон Амирқуловни бирлашма раислигидан дон маҳсулотлари корхонаси директорлигига тавсия қилишганда коллектив аъзолари афсусланиб қолишди. Ҳар бир ишни ўрнига қўйиш учун югуриб-елган одам учун ҳам осон тутиб бўлмасди. Йўқдан бор қилган раҳбар ўшандаёқ «Яна ҳаммасини қайтадан бошлашим керак» деган фикрни кўнглидан ўтказган эди.

Қурбон Амирқуловнинг ғайратини, тиниб-тинчимаслигини, кўпнинг ташвиши деганда ҳар қандай ҳаловатдан воз кечишини нафақат район, ҳатто область раҳбарлари ҳам эътироф этишади. Дарҳақиқат, шундай. Кабинетда диққинафас бўлиб ўтиришга сира тоқати йўқ. Ҳамиша қандайдир режа, ташвишлар билан банд. Қилиниши лозим бўлган юмушлар вақтида бажарилавермаса, ўзи ҳам тинчимайди, район, область ташкилотлари раҳбарларининг ҳам ҳоли-жонига қўймайди. Корхона қошида гуруч ҳамда омихта ем ишлаб чиқариш цехлари осонликча ишга туширилди, дейсизми? Қурувчилар, монтажчилар цехлардаги ҳар бир ишни сифатли бажаргач, қабул актига имзо чекди. Ҳозир «Искра», «Правда», «Шоликор» совхозларида етиштирилган шоли тозаланиб гуруч ишлаб чиқарилмоқда. Жорий йилдан омихта ем тайёрлаш цехи ҳам ишлай бошлади. Ҳар куни район хўжаликларига 50 тоннагача омихта ем етказиб берилаяпти. Гуруч ишлаб чиқариш жараёнида озми-кўпми шоли чиқити ҳамда гуруч уни йиғилиб қолади. Озуқа цехи ишлаб турсаю корхонада ёрдамчи хўжалик бўлмаса, бу ерда меҳнат қилувчиларга бепул сут, ҳеч бўлмаганда байрамларда арзон нархда гўшт сотилмаса, инсофданми? Қурбон Амирқуловнинг ёрдамчи хўжаликни ташкил этиш тўғрисидаги фикрини ҳамма маъқуллади. Уни фақат ҳашар йўли билан ўзимиз қурамиз, деди у. Ўзи яна темир-терсак, яроқсиз бўлиб қолган темир-бетон плиталарни излашга киришди. Излаган имконият топади, деб шунинг учун айтадилар-да. Дон маҳсулотлари корхонасининг ёнида дастлаб кўлбола айвонлар пайдо бўлиб, тўрт-беш бош қорамол боқила бошланди. Аста-секин унинг атрофи ўраб олинди.

Яқинда бу ерда аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилашда ёрдамчи хўжаликларни ривожлантиришга бағишланган область семинар-кенгаши ўтказилди. Баъзилар «Нега айнан бу ерда?» деган мулоҳазага ҳам боришди. Чунки дон маҳсулотлари корхонасида бошқаларга ибрат бўладиган ёрдамчи хўжалик ташкил этилганлигидан кўпчилик бехабар эди. Семинар-кенгаш иштирокчилари, область агросаноат комитетининг чорвачилик мутахассислари ҳам арзон ва ҳашар йўли билан амалга оширилган қурилмаларни, молларнинг намунали парвариш қилинаётганлигини кўриб, ҳавас қилишди. Моллар боқилаётган ҳовлидаги тартиб ва озодаликни шунчаки ўтказилаётган тадбир муносабати билан бўлса керак, деганлар ҳам йўқ эмас эди.

— Йилнинг истаган кунида келиб, ишимиз билан танишишларингиз мумкин, — дея семинар-кенгаш қатнашчиларига мурожаат этди директор. — Ёрдамчи хўжаликни кимлардир келиб томоша қилишлари ёки юқорига яхши кўриниш учун эмас, коллективимиз аъзоларини чорвачилик маҳсулотлари билан таъминлаш мақсадида ташкил этганмиз. Дастлаб саккиз бош сигир, тўрт бош бузоқ ва битта ҳўкиз сотиб олган эдик. Икки йил ўтгач, Сариосиё районидаги «Узун» чорвачилик комплексидан яна 25 бош зот қорамол харид қилдик. Ҳозир ёрдамчи хўжалигимиздаги моллар сони 118 бошга етказилди. Унинг 38 боши соғин сигир.

Моллар витаминли силос, беда ва омихта ем билан боқилаётганлиги туфайли кун сайин этига эт қўшмоқда. Ҳозирча сўқимга боқилаётган моллардан байрамларда сўйилиб, ишчи-хизматчиларга арзон гўшт тарқатилаяпти. Бултур коллективнинг ҳар бир аъзоси ҳисобига ўртача 25 килограммдан гўшт етиштирилган бўлса, жорий йилда бу кўрсаткич 30 килограммга етказилади. Келгуси йил сўқимга боқилаётган қорамолдан бир ойда бир бошни, 1990 йилда эса ойда икки бошдан семиз қорамолни гўштликка сўйиш ва киши бошига гўшт етиштиришни 45 килограммга етказиш мўлжалланмоқда. Шуни таъкидлаш керакки, Сурхондарёнинг кўпгина ташкилот ва корхоналарида ёрдамчи хўжаликлар ташкил этилган эди. Афсуски, уларнинг аксарияти кўзланган натижани бермасдан, аксинча, кони зарар келтиргани учун ўз-ўзидан йўқолиб кетди. Корхона ва ташкилот раҳбарлари ишчи-хизматчиларни чорвачилик маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилашдек хайрли ишни амалга ошириш ўрнига «Имкониятимиз йўқ, озуқани қаердан оламиз?» деган баҳоналарни рўкач қилишди. Ишни ташкил этишга сидқидилдан киришган раҳбар имконият топиши мумкин эканлигини дон маҳсулотлари корхонаси ёрдамчи хўжалиги мисолида яққол кўриш мумкин. Бу ердаги сигирлардан жорий йилда қарийб қирқ тонна серқаймоқ сут соғиб олинибди. Шундан уч тоннаси корхона ишчи ва хизматчиларига бепул тарқатилди. Бир тонна сут Гагарин посёлкаси аҳолисига литри 28 тийиндан сотилди. 34 тонна маҳсулот эса давлатга топширилди. Йил охиригача сигирлардан соғиб олинадиган сутни 60 тоннага етказиш мўлжалланмоқда.

Албатта, ёрдамчи хўжаликни йўлга қўйишда маҳаллий Советларнинг ғамхўрлиги ва эътибори диққатга сазовордир. «Янгиобод» совхози территориясидан озуқабоп экинлар экиш учун 15 гектар ер ажратилди. Ташландиқ, сув бориши жуда қийин ер тезда тартибга келтирилди. Артезиан қудуғи қазилиб, сув чиқарилди. Жорий йилнинг ўзида икки марта силос учун маккажўхори экилиб, гектаридан 480 центнердан кўк поя ўриб олинди. Корхона атрофида 5 гектар майдонда мевали боғ ташкил этилди, яқингача ниҳоллар оралиғи бедазор эди. Мевали дарахтлар ҳосил бера бошлади. Биринчи йили 1,5 тонна мева ишчиларга бепул тарқатилди. Улар ҳатто корхонага борадиган асфальт йўл ёқасидаги шотут мевасидан ҳам татиб кўришди.

Қурбон Амирқулов, у раҳбарлик қилаётган коллектив ўз фаолиятини аллақачон қайта қуриш вазифаларини чуқур ҳис этган ҳолда амалга оширмоқда. Кимлар учун яроқсиз, кераксиз ҳисобланган, чиқим қилинган металл, темир-бетон буюмлардан, устунлардан 1,7 километр узунликда ёзги ва қишки молхона қуриб олишни тасаввур этасизми? Ҳа, уч ярим йилда ҳашар йўли билан ана шундай ибратли ишлар амалга оширилганлиги рост. Уни бемалол чорвачилик комплекси деб аташ мумкин. Ҳозир сигирларни автомат усулда соғиш хоналари қурилиши ниҳоясига етказилмоқда. Моллар махсус ҳовузда чўмилтирилади. Молхонани гўнгдан тозалаш механизациялаштирилган. Суғориш ҳам автоматлаштирилган. Бу ишларни бажариш учун корхона давлатдан бор-йўғи 2,1 минг сўм қарз олган. Харажатлар келгуси йил қопланиб, 1990 йилдан ёрдамчи хўжалик соф фойда бера бошлайди.

— Корхонамиз фаолиятида биринчи ёки иккинчи даражали иш йўқ, — дейди биз билан суҳбатда Қурбон Амирқулов. — Жорий йилда область хўжаликларидан 30 минг тонна донни қабул қилиб олишимиз керак. Унинг ярмидан кўпини шоли ташкил этади. Шу пайтгача донни исроф қилмасдан сақлайдиган омбор етишмасди. Кейинги икки йилда коллектив кучи билан омбор ва айвонларни тартибга келтирдик. Пудрат усули билан яна 1,5 миллион сўмлик металл идиш қурилмоқда. У битгач, хўжаликлар донни тозалашдек серташвиш ишдан озод бўлишади. Доннинг пўстлоқ чиқиндисини хўжаликлар чорва моллар учун олиб кетишлари мумкин. Одамлар ҳақида ғамхўрлик, уларнинг унумли меҳнат қилишлари учун барча шароитни яратиш — бугуннинг долзарб вазифаси. Коллектив аъзолари учун 20 та уй қурилмоқда. Юз киши овқатланадиган чойхона йил охиригача фойдаланишга топширилади. 25 ўринли профилакторий, 60 ўринли болалар боғчаси қурилиши учун лойиҳа-смета ҳужжатлари тайёрланди. Йил бошидан фин ҳаммоми ва иссиқ сувли душ коллектив хизматида. Ходимларни арзон асал билан таъминлаш мақсадида 20 та асалари уяси ташкил этилган. 0,6 гектар майдондаги лимонзор ҳам корхона коллективи учун. Баъзан мендан корхонада ишни қандай ташкил этгансиз, деб сўрашади. Ҳамма қатори, деб жавоб бераман. Аслида эса бизда ишнинг ташкил этилиши бироз бошқачароқ. Эрталаб соат саккизда ҳамма ишчи ва хизматчилар корхона ҳовлисига тўпланишади. Ўн минут давомида кундалик вазифа белгилаб олинади. Ишнинг ижроси ҳам ҳар куни текширилади. Иш жараёнида навбатдаги режалар белгилаб олинади. Муҳими, ҳар биримиз, қайси вазифада ишлашимиздан қатъий назар, топшириқни виждонан бажаришга интиламиз. Айтайлик, штат рўйхатига кўра корхонада 156 киши меҳнат қилиши лозим. Шунча киши ишласа, бир ишчининг ўртача ойлик маоши 110 сўмдан ошмайди. Шоли цехида барча ишни 53 киши ўрнига 23 киши бажармоқда. Тўғри, иш ҳажми бироз ортди, масъулият ва жавобгарлик ҳисси кучайди. Ойлик маош эса 250 сўмга етди.

Аҳил коллектив бугунги ютуқ билан кифояланмасдан, эртанги кун истиқболини кўзлаб меҳнат қилмоқда. Озиқ-овқат программасининг амалга оширилишига салмоқли ҳисса қўшиш, ишлаб чиқаришнинг барча жараёнларида қайта қуришнинг рўёбга чиқарилишига эришиш иштиёқи билан яшамоқда. Истиқбол режалари эса чакки эмас. Келгусида улар нафақат ўзларини сут ва гўшт билан таъминлаш, шунингдек дудланган колбаса ва музқаймоқ тайёрлашдек хайрли ишни амалга оширишни мўлжалламоқдалар. Буларнинг ҳаммасида корхона коммунист ва комсомол-ёшлари, партиясиз пешқадамларнинг хизмати катта. Бош инженер Йўлдош Хуррамов, тракторчи Ҳидир Муродов, ишчи Турди Омонтурдиев, бригадир Эшмамат Олимов, шофёр Эшпўлат Ғаффоров, ишчилар Фотима Шердонова, Зайфун Шарипова ва бошқалар шулар жумласидандир.

Б. КЕНЖАБОЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

Ф. ШАМАНОВ,
«Ленин байроғи» газетасининг ходими.

Умумтаълим мактабларида ўқув йилининг иккинчи чораги қизғин давом этмоқда. Мамлакатимиз миллатлари ва элатларининг ўзаро воситаси — рус тилини пухта ўрганишга қизиқиш катта. Гулистон районидаги М. Горький номли мактабда ҳар чоршанба Рус тили куни деб эълон қилинган.

СУРАТДА: 4-синфнинг аълочи ўқувчиси Ҳулкар Абдуллаева ўқитувчи Жамила Йўлдошеванинг саволларига жавоб қайтармоқда.

Р. АЛЬБЕКОВ фотоси.

Шунақаси ҳам бўлади

ЎРМОНДАГИ ВОҚЕА

Чорпахил чол Семен Григорьевич Портнов асрий қарағайзорда оҳиста одимлаб борарди. Таниш жойлар! Болалик чоғларида Семен Григорьевич бу ерларда қўзиқорин териб юрарди. Шунга ҳам қанча бўлди-я... О, йиллар, йиллар!

Ҳар кунги айланиш Семен Григорьевичга анча оғир туюларди. Ҳа, саксон бир йил яшаб қўйиш осон дейсизми?

Бугун ўрмончи ўтган баҳорда 12 минг туп тилоғоч ниҳоли экилган Лениво деган ерга бориб келишни кўнглига тугиб уйдан чиқди. Кўчатлар соғ-омонмикин? Дастлабки йиллари илдиз отиши қийин, кўз-қулоқ бўлиб туриш керак. Қарамасанг, ҳалок бўлади: ё зараркунандалар қуритади, ё бирон касалликка учрайди.

Қарағайзордан ўтиб Семен Григорьевич ўрмон булоғи олдида тўхтади, фронтдан қайтган биринчи йили бўлса керак, қачонлардир ўзи ўрнатган ўриндиққа ўтирди, нафасини ростлаш баҳонасида ёшлик йилларини эслаб хаёлга толди.

Қария бирдан безовталаниб қолди: зағизғонларнинг беҳаловат чағирлаган товуши эшитилди. Ўрмон «иғвогар»ининг тинчини ким бузди экан? Шохлаб кетган буталарнинг шитирлаши қулоққа чалинди, кейин буғулар оиласига мансуб, бутоқ шохли ҳайвон — лоснинг калласи кўринди. У ғамгин, сурма ранг-қора кўзларини тикиб ўрмончига анча қараб турди. Кўп йиллик умри давомида Семен Григорьевич ўрмонда бу жониворларни сон-саноқсиз марта учратган бўлса-да, ҳеч қачон бунчалик яқиндан кўрмаган эди.

Лось атрофни ҳидлаган бўлди, кейин бошини қуйи солди. У ердаги ниманидир ялади, лекин буталар орасидаги нарсани кўриб бўлмасди.

Семен Григорьевич ўрнидан турди, қуролини олиб, оҳиста қадамлар билан нари кетди. «Зилол сувдан тўйиб ичиб, ташналигини қондирсин» деган хаёл унинг кўнглидан ўтди.

Чамаси қирқ қадамларча юрганидан сўнг ўрмончи орқасига ўгирилиб қарадию ҳайратдан қотиб қолди: ундан уч қадам нарида лось оқсаб-оқсаб келаётган эди. Олдинги чап оёғида бўрилар учун қўйиладиган, бир парча занжирли қопқон майсалар узра судралиб келарди. Мана гап қаерда: лось одамдан ёрдам сўрарди! У ўрмончидан уч қадам нарида тўхтаб, яна ярадор оёғида оқсай бошлади.

Семен Григорьевич унга яқин бориб, чўккалаб ўтирди. Шохли бошини қуйи солган лось безовталаниб ўрмончини ҳидлаб кўрди, сўнг қаттиқ пишқирди. Жониворнинг оёғи шишиб кетган, йирингла́й бошлаган ярани пашша талаб ётарди. Афтидан лось бир безорининг бу оғир «совға»сини камида бир ҳафтадан бери кўтариб юрганга ўхшарди.

Қария тилим-тилим пўлатдан қуйилган бақувват пружинага хавотирланиб тикилди. Уни қисиш учун кучи етармикин? Ёшлик йилларида у бўри қопқонига бир неча марта дуч келган, лекин ўша вақтларда ҳам унинг кучга тўла қўллари қалин пўлат пружинани зўрға уддалаган эди. Энди-чи? Нима ҳам дерди, бир уриниб кўриш керак.

Семён Григорьевич жониворнинг елкасини эркалатиб силади. У бир ирғиб тушди, асаблари таранглашди. Қария эса қўллари билан қопқоннинг очқичини маҳкам ушлади, жон ҳолатда оёғи билан пружинани босди. Йўқ, пўлат пружина куч бермади.

Оғриқнинг зўридан лось бошини кескин силкитиб, оқсаганча нари кетди. Кейин ўрмончини кузатаркан, журъатсизлик билан тўхтади.

Нима қилиш керак?

Қария халтасидан нон олди, бодрингни иккига бўлиб шоша-пиша туз сепди ва уларни бир-бирига суртди, кейин лоснинг олдига келиб, егуликни унга тутди. Жонивор аввалига ишонқирамай ҳидлаб кўрди, сўнгра нон билан бодрингни очиқиб ютар экан, юмшоқ лаблари ўрмончининг кафтига тегиб-тегиб кетарди.

Нафасини ростлаб олгач, Семён Григорьевич яна қопқонга ёпишди. Шу пайт мўъжиза юз берди: у пўлат очқични қаттиқ қисишга муваффақ бўлди. Лось ярадор оёғини қопқондан тортиб олди, четга қараб юрди. Миннатдорчилик билдиргандай бир дам ўрмончига қараб турди-да, сўнгра буталар томон юрди.

Қаттиқ кучанганидан толиққан қария майсалар устига чўзилди. Кейин тирсакларига тираниб ўрнидан турдида, оқсоқланиб кетаётган лось томонга илиқ назар ташлади.

В. НИКИФОРОВ,
уруш ва меҳнат ветерани.

ТЕЛЕВИЗОР ХИЗМАТДА

3 ДЕКАБРЬ, ШАНБА

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Нега ва нима учун?». Болалар учун кўрсатув.
9.35 «Бизнинг каҳрабо». Ригадан кўрсатилади.
10.15 «Уй академияси».
10.45 Ҳаракат хавфсизлиги учун.
11.15 СССР Давлат телерадиоси рус халқ чолғу академик оркестрининг концерти.
11.45 «Диққат, божхона». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ»).
12.15 «Социализм мамлакатларида».
12.45 Жаҳон халқларининг ижоди.
13.15 «Қутб, 1943 йил». Фильм-концерт. Ю. Германнинг «Совуқ денгиз» повестидан парчалар.
14.00 «Ҳайвонот оламида».
15.00 «Дунё воқеалари».
15.20 «Ҳамма учун ва ҳар бир киши учун». Сайёр қабулхона Хабаровскда. Уй-жой муаммолари ҳақида. 2-кўрсатув.
15.55 Бутуниттифоқ журналхонлар конференцияси. «Октябрь» журнали редколлегияси ҳамда авторлари билан учрашув.
17.35 Халқаро программа.
18.35 СССР халқ артисти С. Ростоцкий фильмлари. «Оқ Бим Қора қулоқ» (М. Горький номли киностудия). 1 ва 2-серялар.
21.30 «Время».
22.20 Совет телевидениесида Америка Ти-би-эс телекомпаниясининг кечаси.

● МТ II

8.30 Эрталабки гимнастика.

*

«Тафаккур» программаси

8.45 «Бир актёр театри». Владимир Яхонтов.
9.50 «Здоровье».
10.35 «Портретлар». Антуан де Сент-Экзюпери.
11.20 «Дин ва жамият».
11.55 Тараққиёт. Ахборот. Реклама.
12.40 XX аср рус санъати. Е. Честняков.
13.35 Педагогика ҳамма учун. Иккинчи курс. 7-кўрсатув.
13.55 Бутуниттифоқ аҳоли рўйхати.
14.25 «Мўъжизасиз мўъжизалар».

*

15.25 Мамлакат театрлари намойиш этади. «Алла». Ғ. Камол номли татар Давлат академик театрининг фильм-спектакли. Автор — Т. Миннулин.
17.30 «Овчи». Мультфильм премьераси («Грузия фильм»).
17.40 Свердловскда бўлиб ўтган ҳужжатли фильмлар кинофестивалининг совриндор фильмлари. «Дахлдорлик». Ҳужжатли фильм (ВГИК ўқув студияси).
18.10 «Братислава тантаналари» фестивалининг концерти.
18.40 Ҳаракат хавфсизлиги учун.
18.45 1988 йил қўшиқлари (29 октябрдаги кўрсатув такрорланади).
20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.45 Акробатика. Жаҳон чемпионати. Бельгиядан кўрсатилади.
21.30 «Время».
22.20 Иттифоқдош республикалар студияларининг фильмлари. «Черткилар». Телевизион бадиий фильм («Грузия фильм»).
23.30 Янгиликлар.

● ЎзТВ

9.00 «Ассалому алайкум». Информацион-музикали программа.

*

10.00 «Шанба экрани». Кинопрограмма.
10.30 «Саломат бўлинг!».
11.00 Экранимизда биринчи марта. «Рикки-Тикки-Тави». Бадиий фильм (СССР — Ҳиндистон).
12.20 «Нафосат». Хотин-қизлар учун программа (такрор.).
13.35 «Замандас». Қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари учун программа (қозоқ тилида).
14.35 Лирик концерт.
15.15 «Ишонч». Тошкент область Янгийўл районидаги «СССР 60 йиллиги» колхози пахтакорлари ҳақида ҳикоя.
15.45 «Техника ижодиёти мактаби» (рус.).

* * *

17.40 Кўрсатувлар программаси.
17.45 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар».
18.30 «Халқ таълими муаммолари». Олий мактаб ҳаёти.
19.30 «Санъат олами». Халқ амалий санъати усталари.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Сенинг кунинг». Телефильм.
20.30 «Ахборот».
20.50 Дала меҳнаткашлари учун концерт.
21.30 Москва. «Время».
22.20 «Санъат усталари». ЎзССР халқ артисти М. Раҳимов.
23.20 «Шифо топишингга кафилман». Илмий-оммабоп фильм.
23.40 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

18.00 Кўрсатувлар программаси.
18.05 «Клабуш космосда». Мультфильм.
18.20 Реклама.
18.35 Ўш. «Эргуу». Бозорқўрғон райони.
19.40 «Поэзия экрани».
20.00 «Мезгил».
20.30 «Тверскда 13 кеча». Крупская номли рус драма театрининг Москвадаги гастроллари ҳақида.
21.30 Москва. «Время».
22.20 «Қизил олма». Бадиий фильм («Қирғизтелефильм»).

ХУШХАБАРЛАР

Балиқчи район бройлер фабрикаси ишчилари учун барпо этилган посёлканинг янги кўчалари чароғон бўлиб кетди. 14 оила янги уйларга кўчиб кирди. Уйларга табиий газ, водопровод, канализация келтирилган, иссиқлик системаси уланган. Уй билан ёнма-ён томорқа участкалари, шунингдек молхоналар мавжуд. «Андижанвод строй» бирлашмасининг қишлоқ қурувчилари бу ерда яна ўнта уйни фойдаланишга топширганларидан кейин посёлкада барча қулайликларга эга бўлган коттежлар сони 50 тадан ошиб кетади.

* * *

Жалолқудуқ район агросаноат бирлашмаси ҳузурида қишлоқ хўжалигида қўлланиладиган электр ускуналарини қайта тиклайдиган цех ишга тушди. Илгари ремонт қилиш учун бундай техникани қўшни областларга олиб боришга тўғри келарди. Андижон областида хўжаликларга илк бор ана шундай хизмат тури кўрсатила бошланди. Цех ходимлари хўжалик ҳисобига ўтишга тайёрланиб, енгил автомашиналарга техника хизмати кўрсатадиган станция очишни ҳам мўлжаллашмоқда.

* * *

Сирдарё областининг кўп миллатли Дўстлик районида маҳаллий матлубот жамияти ходимлари арман ва грузин нонларини ёпишни йўлга қўйдилар. Аҳоли ўртасида машҳур бўлиб кетган новвойхонага «Учрашув» деган рамзий ном берилди.

(ЎзТАГ).

ФУТБОЛ МУАММОЛАРИ

ДОВОН ОЛДИДА ТЎХТАШ

МАМЛАКАТ БИРИНЧИЛИГИ ЯКУНЛАРИГА ДОИР

Шундай қилиб, мамлакат биринчилигининг барча лигаларида мавсум ниҳоясига етди. Ғолиблару омадсиз командалар аниқланди. Яна бир бор эслатиб қўямиз: Днепропетровскнинг «Днепр» коллективи ўз тарихида иккинчи марта чемпион бўлди. Душанбенинг «Помир», Волгограднинг «Ротор» командалари биринчи лигадан кучлилар сафига йўлланма олдилар.

Энг муҳими, — совет футболининг жаҳон миқёсидаги нуфузи ошди. СССР терма командаси Европа биринчилигида кумуш совриндор бўлди. Ғолиблик учун кураш ёзги олимпиада ўйинларида давом эттирилиб, 32 йил муқаддам эришилган муваффақият такрорланди. Қисқаси, футбол мавсуми ниҳоясида таҳлил қилса арзийдиган муаммолар юзага келдики, қуйида ана шу хусусда фикр юритамиз.

Аввало олий лига мусобақаларига қисқача тўхталайлик. Одатдагидек мамлакатимизнинг кучли 16 командаси ғолиблик учун курашди. Қайси команданинг ғалаба қозониши тўғрисида гап кетганда мавсум бошида мутахассису ишқибозларнинг фикри битта эди: кўпчилик Киевнинг «Динамо» ёки Москванинг «Спартак» командалари биринчи ўринни олса керак, деб ўйлаганди. Аммо тахмин нотўғри чиқди. «Днепр» коллективи мавсум тугашига икки тур қолганда олтин медаллар соҳиби бўлди. Киев динамочилари иккинчи ўринда қолиб кетдилар. Учинчи ўрин эса «Спартак»ка эмас, балки Москванинг иккинчи командаси — «Торпедо»га тегди. Буни мавсумнинг кутилмаган натижаларидан бири дейиш керак.

Бокунинг «Нефтчи», Олмаотанинг «Қайрат» командалари бир неча йилдан бери олий лигани тарк этиш хавфи остида қолиб, мавсум охирида ўз мавқеларини аранг сақлашга эришишарди. Бу йил улар тақдири узил-кесил ҳал бўлди: кучлилар сафидан биринчи лигага тушиб кетишди.

Мамлакат чемпионатини ўтказиш тўғрисидаги низомга кўра мазкур коллективлар ўрнини биринчи лига ғолиблари олишлари лозим. Тожикистоннинг энг кучли командаси — «Помир» ўз тарихида илк маротаба кучлилар сафидан ўрин эгаллади. Тожик футболчилари мавсум тугашига бир неча кун қолганда бунга мушарраф бўлдилар. Шундай бўлиши табиий. Команда сафида иқтидорли футболчилар етишиб чиқди. Бу ўринда дарвозабон Мананников, ҳимоячи Ермолаев, ярим ҳимоячи ва ҳужумчилар Муҳаммадиев, Азимов, Турсунов, Манасян номларини тилга олиш зарур. Улар ҳар қандай команда шарафини ҳимоя қилишга қодир футболчилардир. Шу боис ҳозирдан уларни ўз коллективига таклиф этишни мўлжаллаб юрган тренерлар ҳам йўқ эмас. Масалан, Киевнинг «Динамо» командаси устози В. Лобановский моҳир ҳужумчи М. Муҳаммадиевни чақиришни мўлжаллаб турибди, деган гаплар бор.

Волгограднинг «Ротор» командаси олий лигага иккинчи йўлланманинг соҳиби бўлди. Шуни таъкидлаш керакки, клуб кучлилар сафига илк бор йўлланма олгани йўқ, илгари ҳам бир неча мавсум ўйнаган. Дастлаб «Ротор» шарафини ҳимоя қилиб, кейинчалик Москванинг «Торпедо» клубида ўйнаган машҳур футболчи ва тренер Александр Пономарев шу ерда вояга етган. Ҳозир командада Никитин, Клейменов, Сергеев каби маҳоратли футболчилар ўйнашаяпти. Никитин «Помир» ҳужумчиси М. Муҳаммадиев билан мавсумда энг кўп тўп киритиб, бу борада биринчи лигада карвонбоши бўлиб олганини таъкидлаш керак.

Мутахассислар бу йил биринчи лига мусобақалари ниҳоятда қизиқарли ўтганини таъкидламоқдалар. Бу фикрга тўла қўшилиш зарур. Дарҳақиқат, олий лигага чиқиш учун кураш ҳар қачонгидан қизғин тус олди. Агар «Помир» командасининг чемпионатда ғолиб чиқиши мусобақалар тугашига икки тур қолганда маълум бўлса, шу даврда иккинчи йўлланма учун тўрт коллектив кураш олиб бораётганди. Волгограднинг «Ротор», ЦСКА, Ланчхутининг «Гурия», ниҳоят, Тошкентнинг «Пахтакор» командалари ҳам бундай имкониятга эга эдилар. Чемпионатнинг фақат охирги туридагина мазкур коллективларнинг қайси бири омадли эканлиги аниқланди. Устига-устак охирги икки турда ана шу командалар ўзаро куч синашгани ҳам мавсумнинг ўзига хос томонларидан бири бўлди. Уларда «Ротор»нинг омади келгани ишқибозларга маълум.

Республикамиз фахри ҳисобланмиш «Пахтакор» ўйинига тўхталайлик. Ҳамюртларимиз ўтган йилга нисбатан олдинга қараб олға қадам ташлаганликларини алоҳида таъкидлашимиз зарур. Улар 1987 йилда еттинчи ўринни олган эдилар. Бу йил икки поғона юқори кўтарилишди. Афсуски, мавсум арафасида асосий мақсад қилиб қўйилган олий лигага чиқиш вазифаси амалга ошмай қолди. Бунинг сабаби нимада? Машҳур дарвозабон, хизмат кўрсатган спорт мастери, эндиликда спорт мутахассиси Анзор Кавазашвилининг фикрича, «Пахтакор» ўз кучини бутун мавсумга тенг тақсимлай олмади. Бошқача айтганда, команда учрашувларни бир маромда ўтказмади, унинг ўйинида қоқинишлар рўй берди.

Таниқли футболчининг ана шу фикрига юз фоиз қўшиламиз. Ҳеч бўлмаса биринчи давра ўйинларини эслайлик. «Пахтакор» чемпионатни муваффақиятсиз бошлади. Ишқибозларнинг ёдида бўлса керак: бу йилги мавсум 7 апрелда бошланди. Пахтакорчилар ўша куни Волгограднинг «Ротор» командасини қабул қилдилар. Учрашув тугашига оз вақт қолганда мавсумнинг бўлажак бомбардимончиларидан бири Никитин мезбонлар дарвозасига йўллаган ягона тўп ўйин тақдирини меҳмонлар фойдасига ҳал этди. Орадан уч кун ўтгач, ҳамюртларимиз ўз майдонларида Ростов армиячилари билан учрашдилар. Тўғри, бу матчда улар ҳужумкор ўйин кўрсатишди. Аммо 2:2 ҳисобида дуранг бўлган бу учрашувда пахтакорчилар қимматли бир очкони йўқотдилар. Чемпионат ниҳоясида унинг бошларида бой берилган айни шу очколар камлик қилди. «Ротор»дан ҳеч бўлмаганда икки очко олишга эришилмагани қимматга тушди.

Шу тариқа биринчи давра ўйинлари имкониятдан паст даражада ўтказилди. 21 учрашувдан бор-йўғи 23 очко тўпланди. Бу ўйинлар жадвалининг тўққизинчи поғонасига кўтарилиш имконини берди, холос. Бошқача айтганда, 18 очко йўқотилди.

Пахтакорчиларнинг иккинчи даврадаги ўйинлари мутахассислар томонидан юксак баҳо олди. Ҳақиқатан ҳам аҳволни яхшилаш учун бутун куч ва имконият ишга солинди. «Ўз уйинг — ўлан тўшагинг» деган нақлга амал қилиб, улар ўз майдонларида ҳужумга зўр берган бўлсалар, сафарда ҳам шундай ўйнашга ҳаракат қилдилар. Фикримизнинг исботи учун ҳамюртларимизнинг ҳеч бўлмаса Кемеровонинг «Кузбасс», Симферополнинг «Таврия», Ботуминнинг «Динамо» командалари майдонида ўтказилган учрашувларини олайлик. Улар ҳимояга ўтмасдан эътиборни ҳужумга қаратдилар, ташаббусни қўлга олиш пайида бўлдилар. Бу яхши самара берди. Пахтакорчилар чиройли усулда ғалаба қозондилар. Пировардида улар жамғармадаги очколарни 29 тага кўпайтиришга муваффақ бўлишди. Аммо биринчи даврадаги йўқотиш охири панд берди: «Пахтакор» бешинчи ўринда қолиб кетди. Бу довон олдида тўхташ бўлди.

Команда ўйинидаги яхши жиҳатлар тўғрисида гап кетганда унинг таркиби шаклланганлиги, тажрибали ва ёш футболчилар бир-бирини тез тушуниб, фаол ҳаракат қиладиган, тўпни аниқ ва ўз вақтида узатадиган бўлганликлари, турли усуллар синаб кўрилганлигини таъкидлаш зарур. Лекин командага хос бир «касаллик» ҳалига қадар барҳам топгани йўқ. Ҳамюртларимиз баъзан кучсиз командаларни менсимай ўйнайдилар. Бундай кайфият аянчли оқибатларга олиб келиши аён: майдондан бош эгиб чиқиб кетишга тўғри келади. Мавсумда бундай ҳоллар бир марта эмас, такрор рўй берди. Замонавий футбол ҳар бир учрашувни юксак даражада ўтказишни тақозо этади. Рақибларни кучли ёки кучсизга ажратиб бўлмайди. Ҳозир ҳар қандай коллектив ўз майдонида хавфли. «Пахтакор»нинг устозлари команда ўйинидаги ана шундай камчиликларга узил-кесил хотима беришлари лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, коллектив таркиби камол топди. Унга икки-учта ўзгартиш қилиш, яъни ҳужум чизиғини мустаҳкамлаш керак. Шунда «Пахтакор» олий лигага чиқишдек эзгу мақсадни амалга оширишга қодир коллектив бўлиб шаклланади. Энг муҳими — команданинг асосий ўйинчиларини сақлаб қолишга эришиш лозим. Ишқибозлар орасида мавсум тугамасиданоқ «У футболчи бу командага ўтиб кетармиш», «Бунисиа яна фалон коллективга таклиф этилганмиш» деган мишмишлар тарқалганди. Иложи борича бундай ҳолларга йўл қўймаслик чорасини кўриш даркор. Коллективда ўзаро тил топиб, ўйини қовушиб кетган бир футболчи ўрнини бошқаси билан дарҳол тўлдириб бўлмайди, ахир.

Айни пайтда иқтидорли, ёш ўйинчиларни танлаш ва саралаш ишларини эътибордан четда қолдирмаслик керак. Бу йил команда таркибида ўсмирлар ўртасида жаҳон ва Европа чемпиони Миржалол Қосимов, Андрей Пятницкий, Александр Михель пайдо бўлдилар. Бу етарли эмас. Изланишни изчил давом эттириш, мастерлар командалари ҳузуридаги футбол мактаблари ишини тубдан яхшилаш даркор. Улар талаб даражасида ишлаётгани йўқ, малакали тренерлар билан тўлиқлаш, ўқув-машқлар базасини мустаҳкамлаш зарур. Шундагина республикамизнинг футбол клублари қобилиятли ёшлар билан бойийди.

Яна бир фикр. СССР чемпионатларини ўтказиш тартиби эскирмадимикин? Бундай дейишимизга асос бор. Яқинда марказий газеталарнинг бирида журналистларнинг «Локомотив» (Москва) командасининг катта устози, спорт мастери Юрий Сёмин билан мусоҳабаси босилиб чиқди. Унда қизиқарли бир мисол келтирилади. Таниқли футбол мутахассиси Англия, Франция ва ГФР биринчиликларининг юқори қаватида 20—21 тадан клуб ўйнашини таъкидлаб, мамлакатимизда ҳам кучлилар сафини ана шундай миқдорга етказиш кераклигини тавсия этади. Дарҳақиқат, кўп миллатли мамлакатимиз кенг ва бепоён. Олий лига мусобақаларида фақат 16 командагина қатнашиши йирик давлат учун кам. Шундай экан, улар сонини биринчи лиганинг юқори беш ўринни олган командалари ҳисобига кўпайтириш лозим. 60-йилларда шундай қилиб кўрилган, бу, мамлакатимизда футболнинг янада тараққий этишига, янги юлдузлар етишиб чиқишига имкон берганди. Афсуски, кейинчалик ана шу тажрибага ҳам тиш-тирноғи билан қарши чиққанлар бўлди. Улар охири олий лига коллективлари сонини 16 тага туширишга эришдилар. Бизнингча, бу янгиликни яна жорий этиш пайти келди. Футболдаги қайта қуриш шуни тақозо этади.

«Советский спорт» газетасининг шу йил 26 ноябрь сонида СССР Футбол иттифоқи уставининг лойиҳаси эълон қилинди. Бу ҳам келгуси йилда жорий этиладиган янгиликлардан бири бўлади. Мазкур ташкилот СССР Футбол федерацияси ўрнига тузилади. Бундан мақсад, устав лойиҳасида таъкидланганидек, спортнинг мазкур турини мамлакатда янада оммавийлаштириш, футболчилар маҳоратини ошириш, Бутуниттифоқ чемпионатлари ва мусобақаларини яхши ташкил этиш ҳамда ўтказиш, терма ва клуб командаларини шакллантириш, уларнинг халқаро миқёсда яхши қатнашишларини таъминлашдир. Демак, кўпсонли ишқибозлар қизиқарли учрашувларнинг гувоҳи бўладилар. Фақат белгиланган тадбирлар қоғозда қолиб кетмаслиги, изчил амалга оширилиши лозим. Бундан ишқибозлар ҳам, футбол клублари ҳам ютадилар, холос.

Т. СОЛИЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» футбол шарҳловчиси.

Газетхон миннатдорчилиги

ОТАМ ҚАБРИНИ ТОПДИМ

1986 йил 8 май куни матбуотда «Улар орасида сизнинг қариндош-уруғларингиз ҳам борми?» сарлавҳали мақола босилди. Улуғ Ватан уруши қатнашчиси, СССР Ёзувчилар союзининг аъзоси Мажид Самадовнинг СССР Мудофаа министрлиги Марказий архивида олиб борган изланишлари натижасида Зомин районидан урушда бедарак кетган жангчиларнинг номлари бизга маълум бўлди. Рўйхатда Обручево станциясидан фронтга жўнаган Худоёр Абулқосимов ҳам бор эди...

Мен отам дийдорини кўрмай ўсдим. У ўн бир ойлигимда — 1942 йил февралида урушга жўнаган экан. Уйдагиларга бир неча бор хат келибди-ю, кейин тўхтабди...

Журналист тилга олган адрес бўйича Белгород шаҳридаги қардошлик мозоридан отамнинг қабрини топдим. Унинг хокини туғилган жойи — ҳозирги Ульяново шаҳрига кўчириб келдим. Жангчи Худоёр Абулқосимов Белгородни озод қилиб, душманни қувиб кетаётган пайтда ҳалок бўлган экан. Халоскорнинг фарзанди сифатида мени ҳар йили 5 август — шаҳар фашист босқинчиларидан озод бўлган кунда ўтказиладиган тантаналарга таклиф қиладиган бўлишди. Яна саккиз ойдан сўнг мен учун азиз бўлиб қолган тупроққа қадам қўйиш муқаддас орзумдир.

Ў. ХУДОЁРОВ,
Ульянов шаҳридаги 3-УПТК бошлиғи.

МЕҲНАТСИЗ ДАРОМАД—ЭЛ ИЧРА МАЛОМАТ

«...ҚОРНИМГА ТЕПМА»

Фараз қилайлик, бирор танишингиз сиздан маълум муддатга уч юз сўм қарз олган. Вақти-соати етгач унга орани очиқ қилишни эслатасиз.

— Тушунмадим, нима ҳақда гапираяпсиз ўзи? — танишингизнинг бу гапига кўпроқ сиз тушунмайсиз. Жаҳлингиз чиққанини билдирмай қарз олганлиги ҳақидаги тилхатни кўрсатасиз.

— Ээ, энди эсимга тушди, — суҳбатдошингиз хотири фаромушлигидан нолийди.

«Хайрият, унутмабди» дея бироз рангингиз киради. Лекин асабингизни таранг торттирадиган воқеа ҳали олдинда.

— Қарз олганим рост, лекин уни ўша пайтлари...йўқотиб қўйганман, — дея изоҳ беради дўстингиз.

Тутруқсиз бу жавобдан энсангиз қотиб сўрайсиз:

— Бу қанақаси бўлди? Воқеа қандай рўй берди?

Танишингиз елка қисади. Халқда шундай ибора бор: «Ўлдирсанг ўлдир, қорнимга тепма». Қарз сўраганда ақли-ҳуши жойида эди, тилхатга имзо чекканда саломатлигидан шикоят қилмаганди. Энди эса «Бўлганим шу» деб турибди. Унинг ҳолатини ифодаловчи таърифлар турфа хил: без дейсизми, тепса тебранмасми...

Ҳар ҳолда ҳаётда бундай ҳол учраса ҳалиги хотираси «фаромуш» танишингизнинг хатти-ҳаракатига жамоатчилик эътиборини қаратасиз, турли таъсир воситалари билан аламингиздан тушасиз. Бордию ўшанақа тонфадаги одамлар битта сизни эмас, давлатни лақиллатмоқчи бўлса-чи? Зиммасидаги қарз уч юз эмас, минг-минг сўмлаб ўлчанса-чи? Қонун кучи билан ҳақиқат тикланади демоқчисиз, шундайми?

Поп районидаги «Чодак» совхозининг бир гуруҳ чўпонлари бирданига шундай ҳолатга тушиб қолдилар. Уларга ҳам қонун моддаларини эслатиш ва қўллашга тўғри келди.

Умарали Қўрчиев 1986 йилнинг ноябрь ойидан жорий йил бошигача чўпонлик қилди. Чўпон бўлганда ҳам бош чўпон! Ихтиёридаги сурув саноқдан ўтказилганда оз эмас, кўп эмас, бир йўла 131 бош қўй-қўзининг ўрни бўшаб қолганлиги аниқланди. Унинг бир қисми совлиқ бўлса, маълум бўлаги қўчқор қўйлар эди.

—Совхознинг шунча молини нима қилдингиз? — қонун қўриқчиларининг бу саволи У. Қўрчиевнинг чаккасини тириштирди.

— Аниқ эсимда, — оддий ҳикоя айтаётгандек жавоб берди бош чўпон, — йигирма олтита қўйни навбати билан сўйиб, бола-чақани боқдим. Тахминан 30—35 бошини ўртача 80—120 сўмдан сотдим. Ахир пул керак бўлади, буни сизлар ҳам тушунарсизлар?

Суд раиси ва унинг қаватидаги халқ маслаҳатчилари бу ғалати одамнинг «мароқли» ҳикоясини қизиқиб тинглар эдилар.

— Хўш, қолганини нима қилдингиз?

«Оббо, қанақа одамлар булар, — хаёлидан ўтказди У. Қўрчиев, — ҳадеб сўрайверишадими? Шу суд мажлисларида бериладиган савол сонини чегараловчи қонун йўқ экан-да».

— Буёғини.., билмадим. Қўйлар қанот боғлаб учиб кетдими, бўри тортдими — хабарим йўқ.

Шундан кейин берилган барча саволлар беҳуда кетди. «Билмайман»дан нарига ўтилмади. Албатта, бу ўринда қонун ўз сўзини айтди: шунча қўйни бутунлай ютган одамга бу «истеъдоди» учун олти йил бошқа жойларда тарбия кўриш насиб этадиган бўлди.

Сулаймон Парпиевнинг иш юритиш услуби У. Қўрчиевникидан озроқ фарқ қилади. Эҳтимол, Қўчқор Нуралиев Сулаймоннинг отарини қабул қилгани келмаганида қўй-қўзилар йўқолиши қанча давом этишини ҳеч ким билмасди. Бирма-бир санаб кўришди: сурувда 185 та қўй етишмайди. Бухгалтерия ходимлари чўтни ишга солишди: бу бор-йўғи 7.185 сўм деган гап экан.

Анъанавий савол берилганида Сулаймон ўзини анқовликка солди:

— Мен қаёқдан билай? Шунча қўйни санаб юрибманми?

Унга совхоз билан моддий жавобгарлик тўғрисида имзолаган шартномани эслатишди. Бир ярим йил бош чўпонлик қилиб шунча қўй-қўзининг камлигини билмаслиги мумкин эмаслигини айтишди.

Саволлар исканжасидан қандай қилиб чиқиб кетиш мумкин? Ҳа, йўлини топди.

— Биласизларми, — худди Архимед кашфиётини яратгандай кўзи чақнаб гапга тушди у, — ҳаммаси ҳаром ўлди. Ҳа-ҳа, ишонаверинглар, жониворлар ҳаром қотди.

— У ҳолда нобуд бўлган қўйлар терисини топширишингиз керак эди, — қарши савол қўйилди.

— Сиз, суд ҳайъати тоғ шароитини билмайсизлар, — ишонтиришга уринди Сулаймон. — Тери тўплашга имконият бўлибдими? Биз жониворларни тоғ бағрига кўмиб қўя қолдик.

— Бунга ким гувоҳ?

— Хотиним Мавлуда ҳамма гапни тасдиқлайди.

— Сиз шунча қўйни ўзлаштириб юборманингизга исботингиз борми?

— Бўлганда қандоқ! Шунча қўйни сўйиб есам, гўштдан бўкиб қолардим. Бир ярим йил ичида иморат ҳам солганим йўқ, машина ҳам олганим йўқ. Бундан ортиқ яна қанақа далил-исбот керак сизларга?

Ортиқча далил талаб қилинмади. Чўпоннинг «топқир»лиги ўз баҳосини олди.

Ҳа, ҳеч ким жазодан қутулолмайди. Айниқса, бугунги қайта қуриш замонасида. Лекин қўйларни гумдон қилиш «Чодак» совхози чўпонларига юқумли касаллик каби тарқалганми, деган фикрга борасиз. Акс ҳолда шу йилнинг ўзида совхознинг Анвар Аҳмедов, Солижон Парпиев каби чўпонлари ҳам суд олдида жавоб беришармиди?! Уларнинг ҳаммалари жўр овозда «Билмадим, билолмадим» дея елка қисишганига нима дейсиз? «Ўлдирсанг ўлдир, қорнимга тепма» деганлари шумикан?

М. ЖЎРАЕВ чизган расм.

Р. МАДРАҲИМОВ,
Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлиги БХСС бошқармаси оператив ходими, милиция майори.

Ш. ЖАББОРОВ,
«Қишлоқ ҳақиқати»нинг мухбири.

Редактор А. Ғ. МУХТОРОВ.

Р — 14256. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси, Тошкент шаҳри. А. 2156. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12